



**ARBEIT
MACHT
FREI**

ZAPIS V RAZVIDU MEDIJEV MINISTRSTVA ZA KULTURO:
Zaporedna številka 1492

ISSN (INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER):
0041-2724

DATUM IZIDA PRVE ŠTEVILKE SPLOH:
8. december 1951

IZDAJATELJ:
ŠOU v Ljubljani
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
Telefon: +38614380200
Faks: +38614380202
Elektronski naslov: info@sou-lj.si
Spletni naslov: www.sou-lj.si
Matična številka: 5133734
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

ZA IZDAJATELJA:
Rok Sotlar, direktor
Marko Hozjan, predsednik

UREDNIŠTVO:
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
3. nadstropje, prostor 306
Telefon: +38614380263
Faks: +38614380264
Elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
Spletni naslov: www.tribuna.si
Twitter: www.twitter.com/trobilo
FB: www.facebook.com/casopis.tribuna

ČLANI UREDNIŠTVA:
Robert Bobnič, neodgovorni urednik
Tanja Peček, namestnica neodgovornega urednika
Jurij Smrke, član uredništva
Necj Prah, v. d. likovnega urednika
Aljaž Vindiš, likovni urednik v odstopu
Aljaž Košir – Fejzo, urednik ilustracije

PROGRAMSKI SVET:
Igor Brlek, direktor Študentske založbe
Tomaž Zaniuk, odgovorni urednik Radia Študent
Miha Lobnik, višji svetovalec na ŠOU v Ljubljani
Zala Primc, vodja Civilno-družbene iniciative
Robert Bobnič, neodgovorni urednik Tribune

LEKTURA:
Anita Jurič

TISK:
Tiskarna Hren, 7.500 izvodov

DISTRIBUCIJA TRIBUNE:
Distribucijsko mrežo smo vzpostavili z DPG (www.dpg.si).
Njen obseg lahko spremljaš na zemljevidu na naši spletni strani. Za elektronsko različico smo vzpostavili elektronsko distribucijsko mrežo z Digitalno knjižnico Slovenije (www.dlib.si). Elektronsko Tribuno si lahko preneseš z naše spletne strani ali z uporabo QR kode. Nanjo se lahko naročiš s svojim elektronskim naslovom. Tako ti bo vsak mesec ob izidu samodejno posredovana.



QR KODO PREKO KAMERE V TELEFONU ZAJAMEŠ S PROGRAMOM ZA ČITANJE KOD, KI GA IMAŠ NAMEŠČENEGA NA TELEFONU. ČE GA NIMAŠ, VPIŠI V GOOGLE "QR CODE", SKUPAJ MODELOM TVOJEGA TELEFONA IN SI PRENESI USTREZNI PROGRAM; VEČINOMA SO BREZPLAČNI.

IZJAVA O AVTORSTVU:
Tribuna je izključno avtorsko delo študentov, če ni drugače navedeno. Časopis je stavljen v črkovni družini Tribunal, ki jo je za potrebe Tribune zasnoval Aljaž Vindiš. Izhaja pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa omogoča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Uporabo del tako dovoljujemo ob priznanju avtorstva po principu Ime Priimek / Tribuna za nekomercialno rabo in v nespremenjeni obliki. Podrobnosti licence so dostopne na www.creativecommons.org ali na Inštitutu za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana. Iz Creative Commons licence so izključene črkovna družina Tribunal in gostujoče črkovne vrste.



ČLANKI, OBJAVLJENI V TRIBUNI, SE V RAZISKOVALNE NAMENE BELEŽIJO v Korpusu slovenskega jezika.

R, J in A sedijo v pisarni, v ozadju glasba DJ-a Paula Elstaka iz filma New Kids Turbo – filma o krizi dela in potencialnosti lenobe) A: Pahor je v kontekstu lenobe fenomenalen. Zakaj? Ker ni naredil nič in iz tega bo izšel kot zmagovalec. Pahor za razliko od drugih formacij ni delal nič, poslušal je tuje bonitetne agencije, poskušal je biti ne-len, a vendar je bil najbolj len. J: Borut je bil sošolec od mojega fotra. A: Ja, saj je bil čeden. Ampak zakaj se zapletamo v to domačo politiko? Dajmo poskušat neki rodit. To je problem političnega rojstva. J: Rodit novo stranko? Bolje, da se naredi neka diktatura kot pa stranka. A: Diktature si ni treba želeli, ta bo že prišla sama do sebe. Tu imamo pač neko politično formo (parlamentarno demokracijo, liberalno demokracijo), znotraj tega imamo konstelacijo realno obstoječih političnih sil, ki so simbolne stranke. Če zdaj poskušamo narediti rez med levim in desnim, imamo v osnovi – če smo skrajno ekonomični – rez med Kučanom in Janšo, to sta dve simbolni imeni, dva agregata političnih sil, okoli katerih se vse osredinja. R: Zanimivo je tudi to, da je na desni-ci Janša jasen označevalec, pač avtoritarec. Na levisi pa je Kučan prisoten skozi odsotnost, to je recimo razlika. J: Na levisi je to zaradi preteklosti nujno. R: Ja. Pa tudi zaradi tega, da prekrije svoje prefinjeno avtoritarnost, ki jo izvaja. A: Če gremo še bolj nazaj, je koren komunistična partija. Prevladujoča večina slovenske politike je bila na neki točki članica komunistične partije – to je skupni imenovalec. Potem se je to disperziralo, nekateri so ostali na levem polju, nekateri so šli na desno. Tistih pravih disidentov – ne bom jih imenoval s simpatijo – ampak Pučnik je vendarle bil nekdo, ki je partiji pokazal »fakiča«, ko sploh še ni bilo civilne družbe. In kaj se je zgodilo? Janša, ki ga ima za simbolnega očeta, ga je ubil. To je mojzesovski scenarij: Pučnik vlada kot ime očeta, politično pa ga Janša kastrira. R: Ta del političnega okolja ima svoje mesto oblasti zakrito, medtem ko ga ima desnica bolj odkritega. A: Točno tako. Če pa pogledamo dialektiko med tema dvema silama, je naddoločenost še zmeraj »kučanovska«. V končni fazi, kaj dela levica? Delimo si zgodbo o uspehu, prehod iz enopartijskega v multipartijski sistem je bil nežen, tako nežen, da se je večina ljudi ohranila na oblasti, Janša pa je kot nek primitivnež okrog sebe izbral armado primitivnežev, ki jih s primitivnostjo lahko ohrani in četudi lahko izreka resnico tranzicijske levice, jo s svojim primitivizmom popolnoma razelektri. Kaj mu odgovori levica? Čim bo dobil oblast, bo spet postal avtoritarec. Tu ima levica prav, ampak posledično to pomeni, da je še vedno boljša ta levica kot pa da dobimo Janšo, s tem pa lahko levica počne, kar si želi. In kje je tukaj lenoba? Lenoba je prisotna na točki, kjer je treba reagirati. Lenoba je lenoba nas samih, naše generacije, kritično razmišljujočih – morda to ni lenoba, ampak manko neustrašnega govora. To, kar bi bilo trenutno najbolj racionalno narediti, bi bilo v zobe vzeti vse te medije, vse te intelektualce, ki podpirajo tranzicijsko levico, to bi bil res moment iracionalnega, ki bi pretrgal popkovino kontinuitete. R: Ja, saj lenoba je iracionalna. Lenoba se definira skozi delo, to je rob dela, njena meja. In če prenesemo na politiko, to pomeni, da je lenoba to, da znotraj obstoječega polja političnega delovanja pritisneš na točko iracionalnega, nezmožnega, norega. Pri lenobi je ključen prehod iz krščanstva v kapitalizem – to je bistveno. Alenka Zupančič ima skozi Nietzschejevo kritiko liberalizma fenomenalne uvide, poleg tega pa še odlično navezavo na Webrovo pojmovanje protestantske etike. Berimo: »Mikalo bi nas postaviti tezo, da so danes tisti, ki že znajo in zmorejo praktimirati brezdelje (ga »uživati« in ne dojemati kot ultimativni vir tesnobe), dejansko najbolj aktivni subjekti« (Alenka Zupančič, Nietzsche: filozofija dvojega). To je to: protestantizem je šele tisti, ki subjekta popolnoma zgrabi, odslej se mu zunanja prisila kaže kot notranja. Kaj namreč pomeni krščansko odkupovanje grehov? Prijatelja, poglejta, mi delamo pizdarije, potem gremo k spovedi, se izpovemo, plačamo svoje in lahko spet delamo pizdarije etc. Potem pa pride protestantizem in začne propagirati osebno navezanost na boga – vedno si sam pred bogom – in izniči še zadnje polje svobode. In kaj naredi kapitalizem? To ideologijo še dodatno potencira in razvije do njenih meja. Tu je postmoderna ideologija dela vrhunec. To, da moraš svoje bistvo izraziti prek dela, je največja ideologija. Tudi emancipatorne in progresivne politike so danes povečini ujete v to ideologijo. V 60-ih so na primer prekinili s tradicionalno etiko dela, danes pa se to zdi največja nemožnost. A: Ta misel Zupančičeve je res izredno produktivna. Morda je danes revolucionaren subjekt tisti, ki vzdrži ne-delati. J: (kriči) DJ Paul Elstak! A: Kaj pa kakšen drug komad od Paula Elstaka? R: Ne pokvarit dobrega vtisa ... R: Treba je iziti iz tega fašizma dela, iz te etike dela. A: Ampak na kateri ravni to misliti? R: Ta misel je na zelo abstraktni ravni. Neko delovanje je treba izvleči iz prijema dela. Hannah Arendt je bistvena – ona zelo jasno pokaže razliko med delom, ustvarjanjem in delovanjem, s tem da je delo praktično naravna danost, nujnost, medtem ko je delovanje svoboda, svoboda delovati, misliti. V Grčiji so npr. sužnji, ki so bili podvrženi režimu dela, popolnoma nesvobodni, lahko so pridelali neko bogastvo, ampak vseeno so ostali popolnoma nesvobodni. Po drugi strani pa so bili najbolj radikalni filozofi (npr. kiniki), ki so z današnjega vidika navadni klošarji, popolnoma svobodni. A: Ampak kinik Diogen ni bil klošar. On si je svobodno izbral ta način življenja. R: Toda danes to ni več možno. To je treba izumiti na novo. A: Stvar je treba misliti na ravni, da nas delo kot družbeni odnos prežema, s tem pa kako kot posameznik iti zunaj tega? Ta izhod implicira politično delovanje. R: Delo mora ostati nujnost, prisila. Tipična postmoderna ideologija je, da je delo svoboda, zato je Arbeit macht frei najgloblja resnica kapitalizma. Delo je nujnost, ki se ti vsiljuje, in če jo dojemáš kot nujnost, imaš še vedno možnost emancipacija (od dela), če pa jo dojemáš kot svobodo, pa ne. Cinizem nacizma, ki radikalizira geslo Arbeit macht frei, je v tem, da se danes od te realnosti lahko (vsi) ograjujejo natanko zato, ker je to resnica sistema, nekaj, kar je vseskozi že tu, nekaj, kar tiho tli in se nam, dokler ne postavimo radikalnejšega preloma, vrača. In kaj dela Lebowski? »Oh, the usual. I bowl. Drive around. The occasional acid flashback.«

01 NASLOVNICA

FOTOGRAFIJA Google, iskalnik slik: *happy worker*

02 NAVODILA ZA UPORABO

03 TRIBUNAL

ILUSTRACIJA Istvan David

04 REDAKCIJA ZA RAZREDNI BOJ

04 O(B) SUBVERSIVE FILM FESTIVAL

PIŠE Tihana Pupovac PORTRETI Aljaž Košir – Fejzo

08 PROSTOVOLJSKO SUŽENJSTVO

PIŠE Luka Mesec ILUSTRACIJA Eva Milnar

10 LENE KOSTI

PIŠE Anže Dolinar ILUSTRACIJA Aljaž Vindiš

12 PISMO MATERI

PIŠE Smrke Jurij STRIP Istvan David

14 REDAKCIJA ZA RADIKALNO POLITIZACIJO

14 K POJMU LENOBE

PIŠE dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič

15 KREATIVNOST LENOBE

PIŠE Lara Plavčak FOTOGRAFIJE Bruno Munari

16 V LENOBNEM ISKANJU DEFINICIJE

PIŠE Sandra Ocepek FOTOGRAFIJE Samo Rovan

18 SODOBNA OBLMOVŠČINA

PIŠE Marija Jordeva ILUSTRACIJA Ana Baraga

20 INTERVJU: IČO VIDMAR

SPRAŠUJE Gregor Inkret FOTOGRAFIJI Klemen Ilovar

23 ALUO

PIŠE Katja Šircelj

24 ESPAÑA

PIŠE Robert Bobnič DNEVNIK Špela Alič @ Barcelona

FOTOGRAFIJA Katja Šircelj INFOGRAFIKA Aljaž Vindiš

27 EGIPT V DRUGEM DEJANJU REVOLUCIJE

PIŠE Mirt Komel

28 REDAKCIJA NEUVRŠČENI-H

28 KODIRANA UTOPIJA IN KODIRANJE POGLEDA

PIŠE Tjaša Pogačar

30 SKORAJ SMRTONOSNA IGRA, KI TO NI.

PIŠE Matjaž Juren Zaza ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo

32 ZAHRTNICA

FOTOGRAFIJA The Big Lebowski, 1998, kader iz filma



TRIBUNAL: OECD

Ljudsko sodišče Tribunal izraža sodbo v imenu ljudstva! Obtožujemo OECD, Organizacijo za ekonomsko posiljevanje in razkroj. Spoznavamo jo za krivo v naslednjih točkah obtožnice:

1. Zagovarjate in prizadevate si k temu, da se univerza podredi trgu dela, k uvedbi šolnin na vseh stopnjah, k odpuščanju „odvečnih“ univerzitetnih delavcev in uvajanju menedžersko-poslovnih principov na institucijah, ki so v prvi vrsti zavezane svobodni produkciji znanja.
2. V imenu razvoja, splošne blaginje in drugih paradnih parol propagirate sveti neoliberalni trojček privatizacije, deregulacije in financializacije, ki vodi v demontažo socialne države, rušenje sindikatov, širjenje nezaščitenega meznega dela in drek.
3. Kljub razglašani svetovalni naravi organizacije se poslužujete ekonomskega nasilja in drugih koordiniranih ukrepov proti državam, ki ne želijo pluti v smeri začrtanih reform. V imenu pravične konkurenčnosti se poslužujete globalnega mobbinga in zastrašujete male in nemočne državice.
4. Ustvarjate vojsko figur neoliberalnega razuma v obliki izvedencev in vladarjevih komunikacijskih svetovalcev, ki s plašnicami na glavi interpretirajo rezultate metodološko spornih raziskav in iz javne scene vse bolj odrivajo neodvisnega in kritičnega intelektualca, rojenega iz razsvetljske tradicije.

Organizacija za ekonomsko posiljevanje in razkroj, obsojeni ste na svoje pravo ime, demontažo in prisilno fleksibilizacijo na natezalnici.

NAJ SE IZVRŠI KAZEN! IZREŽI IN PRILEPI NA DROG ALI STENO!

O(B) SUBVERSIVE FILM FESTIVALU

PIŠE IN SPRAŠUJE **Tihana Pupovac** PREVOD **Tomaž Iršič**

PORTRETI **Aljaž Košir – Fejzo**

I. Že četrto leto zapored se je pretekli mesec v zagrebškem Kinu Evropa odvil Subversive Film Festival. Pod skupnim imenom Dekolonizacija je bil dvotedenski program tudi to leto obogaten z zanimivimi filmi, predavanji, konferencami, okroglimi mizami in promocijami knjig. II. Filmski del programa, posvečen tako imenovani tretji in četrti kinematografiji, je z besedami umetniške direktorice Dore Baras »štartal na konkretno dekolonizacijo evropocentričnega in historografskega filma.« Prikazani so bili filmi indijske non-Bollywood kinematografije, med katerimi so posebno mesto zavzeli tisti, ki pripadajo »indijskemu filmu zlate dobe« (po neodvisnosti leta 1947) in ki so tematsko vezani na proces nacionalne osvoboditve. Afriška kinematografija se je predstavila s pionirskimi filmarji subsaharske kinematografije od šestdesetih do osemdesetih let 20. stoletja, prav tako pa tudi s sodobno nigerijsko produkcijo, se pravi s filmi nollywoodske industrije, ki je danes druga največja filmska industrija takoj za Bollywoodom in pred Hollywoodom. Program je obsegal tudi postkolonialni etnografski film avtohtonih filmskih režiserjev (Aboridžinov, Eskimov, brazilskih Indijancev itn.) in del pionirske feministične vizualne antropologije Melisse Llewelyn Davies in Trinh Thu Minh-Ha. Tako kot vsako leto doslej je filmski program vključeval tudi filmsko-teoretsko šolo, ki je bila posvečena postkolonialnim »estetikam upora«, in predavanja velikih režiserskih imen, kot so Zeba Ejiroa, Kunlea Alofayana in Shyama Benegala. III. Teoretski del festivala se je osredinil okoli konference Novi emancipacijski boji. Potekali sta dve okrogli mizi, prva z avtorico 50. obletnice vstaje nedotakljivih in druga z avtorico izdaje zbornika Pomen Magreba. Promovirani so bili prevodi Negrijeve knjige Zbogom gospod socializem, Eagletonove Zakaj je Marx imel prav, Baumanove Tekoča modernost in Nacionalizem in imaginacija avtorice Gayatari Chakravorty Spivak. K razpravi o novih emancipacijskih bojih pa so s svojimi samostojnimi predavanji doprinesli Samir Amin, Zygmunt Bauman, Slavoj Žižek, István Mészáros, Antonio Negri, David Harvey, Terry Eagleton in Gayatari Chakravorty Spivak. No, ob kakofoniji imen svetovno znanih intelektualcev je treba poudariti, da je Subversive Film Festival to leto gostil tudi Svetovni forum za alternative. Na tridnevnem zasedanju foruma, kjer so sodelovali politični aktivisti, teoretiki in ekonomisti iz Indije, Senegala, Egipta, Kitajske, Španije, Portugalske, Romunije, Češke, Francije, Madžarske, Črne gore, Slovenije, Avstrije, Nemčije, Grške, Cipra in Velike Britanije, so po besedah organizatorjev prvenstveno ustvarjali kognitivno mapiranje Jugovzhodne Evrope, to je Balkana. Skozi analizo trenutne politično-ekonomske situacije, izoliranosti in getoiziranosti regije v odnosu do EU in Schengena, novih upornih gibanj (ki kritizirajo dominantne ekonomske in politične forme) se je poskušalo odgovoriti na vprašanje, kaj sploh narediti – skratka, kakšne so alternative za to regijo, še posebej če se v obzir vzamejo nove alternativne izkušnje iz Latinske Amerike. Postavilo se je zelo pomembno vprašanje o prihodnosti evropskega projekta in o tem, ali je treba projekt Evrope, ki je v politični in ekonomski krizi, opustiti.



Padmanabhan Krishna Murthy je politični aktivist in sindikalist iz Indije. Po študiju na pariški Sorboni se je vrnil v Indijo, da bi sodeloval z rudarji in kmeti. Od leta 1985 do leta 2005 je bil generalni tajnik, kasneje pa predsednik Vseindijske federacije sindikatov. Do leta 2005 je bil tudi član centralnega komiteja Komunistične partije Indije. Istega leta se je pridružil Centru indijskih sindikatov. Prav tako je antinuklearni aktivist in član odbora PIPFPD-ja (*Pakistan India People's Forum for Peace and Democracy*). Med drugim pa je še član mednarodnega odbora Svetovnega socialnega foruma in izvršni tajnik Svetovnega foruma za alternative.

Bernard Founou Tchuigoua je bivši profesor na Afriškem inštitutu za razvoj in planiranje (IDEP), prihaja pa iz Kameruna. Na pariški univerzi VII je doktoriral iz ekonomije. Od leta 1961 do leta 1965 je deloval kot tajnik za mednarodne odnose Nacionalne študentske unije Kameruna in bil član Unije naroda Kameruna. Trenutno je podpredsednik Svetovnega foruma za alternative, katerega ustanovni član je. Med drugim je član uredniškega odbora *Scientific Review of Alternative south* in avtor ali sourednik številnih knjig, kot so *Fundamentals of the economy in Senegal, Africa faced with the ravages of unbridled capitalism, Critical Social Thought for XXIth century in honour of Samir Amin, Labor migration and human insecurities, Africa Programed exclusion or Renaissance*.

Tihana: Na tokratnem Svetovnem forumu za alternative (WEA – World Forum for Alternatives) se je veliko predstavitev in debat ukvarjalo s primernostjo konceptov kolonializma in imperializma za opis trenutne globalne ekonomske in geopolitične situacije. Zagotovo je res, da so se relacije moči spremenile in da izkoriščanje – čemur dandanes pravimo Jug namesto nekdanjega Vzhoda – dobiva novo obliko. Nove države so prevzele vlogo ekonomskih voditeljic in njihov politični vpliv še vedno narašča. Kljub temu Zahod še ni izgubil vsega svojega vpliva. Kako bi opisali trenutno situacijo, gledano še posebej iz vidika Juga? In kater koncept bi bil najbolj primeren za opis teh relacij?

Bernard Founou Tchuigoua: Mislim, da smo dandanes priča nastajanju globalnega delavskega razreda, kjer meje in nacionalnost igrajo majhno oz. vse manjšo vlogo. To, čemur pravimo Jug, je tisti del sveta z delavci, ki ustvari ogromen presežek. Menim, da v današnjem času govorimo o globalni delavski revščini. Za večino delavskega razreda na Zahodu je reprodukcija sredstev za zadovoljitev njihovih osnovnih potreb bolj kot ne dosegljiva, kar pa ne velja za delavce na dnu piramide, kjer je reprodukcija otežena. Gre za golo preživetje. Ljudje na dnu so preveč izkoriščani. In ta skupina, ki se bori za preživetje, ni majhna, govorimo o okoli 2/3 delavskega razreda. Torej je beseda izkoriščanje tista, ki najbolje opiše naš trenutni sistem.

Padmanabhan Krishna Murthy: Besede se spreminjajo. Temu lahko pravite kolonializem, imperializem, kapitalizem, neoliberalizem, globalizacija ... Kar se tiče ljudi iz Azije, Afrike in Latinske Amerike, je realnost takšna, da se jih izkorišča. To lahko poimenujete lev ali tiger, oni so žrtve izkoriščanja. Celotna debata je intelektualna – finančni kapital, ta kapital, oni kapital – kar se tiče ljudi, pa je realnost takšna, da se jih še vedno izkorišča, ne glede na to, ali je opresor tuj ali lokalni. Torej imperializem, kako se spoprijeti z njim? Zelo me žalosti odnos nekaterih evropskih sindikatov do vprašanja zunanjega oddajanja delovnih mest (outsourcing of jobs). Počutijo se, kot da jim nekdo kraje delovna mesta. Vendar so dejstva drugačna. Delo prihaja v Indijo ali Afriko zaradi poceni delovne sile, ne zaradi tega, ker bi nas hoteli narediti bogatejše. Ampak naši evropski prijatelji tega ne razumejo. Počutijo se okradene. Mi nočemo izpodrivati njihovih delovnih mest. Želimo si, da oni obdržijo svoje delo, vendar hočemo delo imeti tudi sami. Zatorej ne kregajmo se med seboj! Sovražnik je kapitalizem, sovražniki so velika podjetja. Dajmo združiti moči in se uprimo sistemu. Ne smemo se pustiti razdvojiti v imenu etničnosti, religije, jezika, tistega ali onega. Indija je država, kjer zaradi tega že plačujemo visok davek. S poustvarjanjem delitve na Pakistan in Indijo se vprašanje ne razreši, a vendar kadarkoli nastopi kriza v katerikoli izmed držav, nam nastala verska čustva in nacionalizem preprečita, da bi videli glavni problem.

Tihana: Glede na to, da smo se dotaknili problema produkcije družbenih antagonizmov kot načina razdelitve delavskega razreda, me zanima, kakšno je vaše mnenje o dominantni ideologiji identitete politike v zadnjih 20–30 letih? Še posebej zaradi tega, ker so destruktivne posledice le-te politike razločno vidne v današnjem času.

Bernard Founou Tchuigoua: To je pravzaprav strategija skupin znotraj sistema. Na splošno gledano so to inteligentni ljudje, ki vedo, da je človek kompleksno bitje in da sta v vsakem človeku vsaj dve strani, čustvena

Delo prihaja v Indijo ali Afriko zaradi poceni delovne sile, ne zaradi tega, ker bi nas hoteli narediti bogatejše. Ampak naši evropski prijatelji tega ne razumejo. Počutijo se okradene. Mi nočemo izpodrivati njihovih delovnih mest. Želimo si, da oni obdržijo svoje delo, vendar hočemo delo imeti tudi sami. Zatorej ne kregajmo se med seboj! Sovražnik je kapitalizem, sovražniki so velika podjetja. Dajmo združiti moči in se uprimo sistemu.

in racionalna. Ti ljudje so dovolj pametni, da znajo apelirati na človeška čustva in identiteto ter s tem razdeliti nacijo in razred. Sedaj imamo v svetu ljudi, ki so odvisni od druge kulture, od različnih jezikov itd., a vendar so to zgodovinski konstrukti. Kar skušajo kapitalisti narediti, je zamaskirati razliko med družbenim ter zgodovinskim konstruktom in naravnim. Pravzaprav je to precej lahko delo v trenutni družbeni ureditvi, saj pritrjujemo njihovi logiki delitve. Govorimo isti jezik in se laže razumemo, imamo isto vero, kar tudi šteje, a vendar se nič od tega ne nanaša na iste izkušnje. Ko kapitalisti poizkušajo razdeliti ljudi, jih ločijo na kristjane proti muslimanom, na protestante proti katolikom. A kljub temu so nekateri najtesnejši zavezniki imperialistov voditelji muslimanskih držav (Savdska Arabija, celo Pakistan). Kako lahko združijo to realnost z dejstvom, da identificirajo islam kot religijo potencialnih sovražnikov? Zelo moramo biti pazljivi pri tej temi identitete, ki je zgodovinski konstrukt in s tem tudi ideologija. Apartheid je odličen primer – črnici, belci in mulati. Razlikovanja v rasi so lahko neskončna in je lahko z njimi manipulirati. Razdeli ljudi na zelo majhne skupine in jih boš lahko izkoriščal. Zato moramo biti zelo previdni, kadar govorimo o identiteti.

Padmanabhan Krishna Murthy: To se predvsem kaže pri vprašanju migracije v državah, kot je dandanes Francija. Problem, s katerim se srečuje Francija, je ta, da je država v krizi. Ni delovnih mest, vlada ne zmore rešiti vseh težav, zato je najbolje ljudi obrniti enega proti drugemu. Zato jih obrneš proti imigrantskim delavcem. Vse francoske politične stranke hočejo zmagati na volitvah. Do moči se pride s pomočjo volitev in da lahko zmagajo, morajo ustvariti sovraštvo, saj nimajo nobenega drugega programa, kako rešiti osnovne probleme ljudi, pa naj bo to v Franciji ali Indiji – vsepovsod delujejo isti procesi. Glavni problemi so delovna mesta, voda in zdravje. V Franciji je prisotno vprašanje rase, v Indiji kaste ali religije. Ampak politika ostaja ista: razdeli ljudi, da boš lahko žel sadove. Pravzaprav je vse skupaj zelo enostavno, države se morda razlikujejo, ampak politika ostaja ista.

Tihana: Kakšna je možna perspektiva Afrike glede na njeno specifično geopolitično izkoriščanje? Produkcija novih etničnih konfliktov, razdelitev držav, vprašanje meja so še vedno del dnevne politične agende. Zdi se, kot da se politični vpliv ideje nacionalne osvoboditve izkorišča s strani različnih vladajočih razredov in vladajočih skupin za ohranjanje njihove lastne hegemonije in vzdrževanje nestabilnosti in ekstremne revščine. Kot je očitno na nedavnem primeru Nigerije.

Bernard Founou Tchuigoua: Afriški voditelji osvoboditve, kot so Julius Nyerere, Sekou Toure, Kwame Nkrumah itd., so se dobro zavedali te ranljivosti Afrike. Zaradi tega so od vsega začetka zagovarjali koncept panafrikanizma, ki zagovarja načelo bratstva med Afričani in ne dovoljuje izrabljanja Afričanov proti Afričanom s strani tujih sil. A obenem so obstajali tudi ljudje, ki so bili zelo povezani s kolonialnimi silami in niso bili del tega projekta. Zato sta združeni držav, kot sta skupini Casablanca in Monrovia (the group of Casablanca and the group of Monrovia), naleteli na veliko odpora. Panafriška skupina je bila dovolj pametna, da je sprejela kompromis, zato je neodvisnost nemudoma sledila ustanovitvi OAU-ja (Organizacija afriške enotnosti). Ta organizacija je temeljila na treh načelih: prvič, pospešiti neodvisnost nekaterih afriških

držav in se boriti proti apartheidu v Južni Afriki; drugič, sprejeli so načelo, da se kolonialnih mej ne sme spreminjati s silo, niso pa sprejeli ideje, da bi se dve afriški državi med seboj vojskovali za določitev meje, podpirali so načelo spreminjanja mej s konsenzom oz. principom enotnosti; tretjič, na afriški zemlji ne bo tujih vojaških baz. Ti trije principi so bolj ali manj dobro delovali vse do konca apartheida v Južni Afriki. Dosti problemov se je razrešilo na sprejemljiv način in brez vojn. Ekonomska razsežnost se je zelo razločno pokazala v 70-ih z Lagoškim akcijskim načrtom (Lagos plan of action). Takoj po sprejetju tega načrta (leta 1980) so imperialisti vsilili neoliberalni sistem in potem je bilo nemogoče sploh karkoli načrtovati. Nemogoče je bilo vzpostaviti projekt koherentnega razvoja. Neoliberalizem je popolnoma uničil zmožnost Afrike, da bi izpeljala kakršenkoli načrt. Dve desetletji je bila v globoki krizi. Sedaj se je pojavil problem vojaških baz, ki je povezan predvsem z rivalstvom med Afriko in državami BRIC (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska), zlasti s Kitajsko. Zahod gleda na Afriko kot na celino, kjer se samo pridobiva surovine. Ne obstaja nobena perspektiva razvoja. Glavni problem Afrike, s katerim se spopada Zahod, je demografska eksplozija. Rast prebivalstva je zelo visoka, zato obstaja zelo velik migracijski pritisk. Evropa se spopada s tem problemom, tako da poizkuša zaustaviti migracijo predvsem iz arabskih držav. Obstaja tudi racionalen način reševanja problema migracije, to, čemur Francozi pravijo L'immigration choisie (emigracijska izbira). Ampak tudi tukaj obstaja problem. Izbira je pojem kvalifikacije, a obenem mora obstajati izbira tudi s strani geografske lokacije in rase. Veliko evropskih držav je mnenja, da ne potrebujejo več temnopoltih ljudi. Evropa sprejema ljudi iz Balkana, celo iz Severne Afrike, ampak ne iz Južne Afrike.

Tihana: Kakšne so, po vašem mnenju, na tej točki alternativne možnosti Afrike v prihodnosti? Kako se organizirati? Kako se upreti?

Bernard Founou Tchuigoua: Kakšne so alternative? Za nas je alternativa model, v katerem bodo združeni demokratizacija družb, družbeni napredek in ekonomski razvoj. Ampak to takšen ekonomski razvoj, ki ne bo kopija tega, kar je bilo zadnja leta. Zelo pomembno je, da Afričani začnejo razumeti, da cilj ne sme biti dohitevi zahodni model. To ni mogoče, je destruktivno, če si želiš tega, moraš biti imperialistična država. V tem procesu moramo resnično ovrednotiti razvoj in integracijo ruralnih družin. Intelektualci morajo o tradicionalnih družbah govoriti z veliko spoštovanjem. Če intelektualci resnično ne bodo vključili podeželja v konceptualizacijo razvoja, bomo ostali samo rezervni ljudje za izkoriščanje in ubijanje, brez prihodnosti. Obstaja razlog za upanje, če obstaja povezava med kmeti in organskimi intelektualci. Potrebujemo točno to.

Tihana: Naj preusmerimo našo diskusijo na trenutno politično situacijo v Indiji. Poraz Leve fronte v Kerali in Zahodnem Bengalu je močno odmeval v evropskih medijih. Kakšni so razlogi za takšen položaj in kaj lahko iz tega sledi?

Padmanabhan Krishna Murthy: Te volitve so botrovale nastanku nove podobe v medijih, ampak v resnici so se iztekle po pričakovanjih. V Kerali je to tradicija. Vsakih 5 let se levo usmerjeni koaliciji strank na oblasti izmenjata. Volivci so izobraženi in se politično udeležujejo. V Kerali obstajata Kongresna stranka in Leva demokratična fronta, še

Takoj po sprejetju tega načrta (leta 1980) so imperialisti vsilili neoliberalni sistem in potem je bilo nemogoče sploh karkoli načrtovati. Nemogoče je bilo vzpostaviti projekt koherentnega razvoja. Neoliberalizem je popolnoma uničil zmožnost Afrike, da bi izpeljala kakršenkoli načrt. Dve desetletji je bila v globoki krizi.

nobeni desno usmerjeni stranki pa ni uspelo dobiti enega samega sedeža. In kar se tiče Bengala, je Leva fronta izgubila zaradi nekaterih napak in sedaj zanje plačuje precej visoko ceno. Celo v Indiji (s tem ni mišljena celotna Indija, ampak le določene province, op. p.), kjer vlada pokvarjena demokracija, je Leva fronta lahko izvoljena in je bila na oblasti zadnjih 35 let. Zaradi napačne politike pri vprašanju zemlje je danes izgubila. Ljudje so kritizirali Bengal, ker je nerazvit, vendar ko se je naredil korak naproti industrializaciji, so rekli, da se kmetom ne bi smelo jemati zemlje. Za odvzeto zemljo je bila plačana odškodnina, ali je bila ta pravična, pa je težko reči. Opozicija se je lahko formirala, ker je bila industrializacija dolgoročen projekt. Poraz CPM-ja (Communist Party of India - Marxist) je glavni cilj vseh vladajočih razredov v Indiji. To je postal popularen upor, zato so se nasprotniki pridružili opoziciji v taboru Mamate Banerjee.

Tihana: Zahodni mediji so te volitve prikazali kot veliko zmago za ženske in njihov boj za enakopravnost, gledano z vidika odstotkovnega deleža izvoljenih žensk v politična telesa in institucije oz. izvolitve žensk na pomembne vodilne položaje. Mamato Banerjee, recimo, slavijo kot veliko protagonistko demokracije, predvsem na področju enakosti žensk.

Padmanabhan Krishna Murthy: Ona je gospa, stranka v eni osebi. Pri njej ni nobene strukture, nobenega programa, nobene ideologije. Njeno vodenje ni na noben način organizirano. Ona je bila v 90-ih v Kongresni stranki. Kasneje je bila v zavezništvu z desničarji. V začetku prejšnjega desetletja je bila v ministrstvu desničarske stranke Bharatiya Janata, ki je nova fašistična stranka. Po množičnih pobojih muslimanov leta 2002 v Gujaratu ni zapustila ministrstva, ostala je na položaju. Potem je sprevidela, da če hoče biti izvoljena v Bengal, kjer je številna muslimanska populacija, ne sme biti povezana z BJP-jem (Bharatiya Janata Party), zato se je vrnila v koalicijo s Kongresno stranko, ki je milejša. Dve napaki, ki sta jih storila CPM in Leva fronta, sta bili problema z zemljišči v Nadigramu in Singurju. Odvzem zemlje v namene industrializacije v zameno za odškodnino – ljudje so bili s tem dokaj zadovoljni. Vendar je ona dvignila prah in ostali so se združili, ekologi, okoljevarstveniki, razne nevladne organizacije, vsi so se zbrali okoli nje. Vse protilevičarske sile so se združile. Po vrhu vsega pa so se pridružili še maoisti. Razumite, jaz sem bil nekoč maoist. Med strankami CPI (Communist Party of India), CPM (Communist Party of India – Marxist) in CPIML (Communist Party of India – Marxist/Leninist) obstaja ideološka debata. Maoisti na tem področju so podprli kmete in prav tako prestopili na njihovo stran. Streljanje na kmete je stvari samo še poslabšalo. Zahodni Bengal, ki je bil vedno levo usmerjen, se je samo zaradi vprašanja kmetov odrekel levici. Takšna je pravzaprav zadeva z Mamato Banjeere. Ampak to je samo časna faza. Ona je pristašinja popolne neoliberalne politike. Ko je bila ministrica za železniški promet, je privatizirala celotno železniško industrijo. Ko je v sredinski vladi, vodi neoliberalno politiko, v Bengal, je proti neoliberalizmu. Mislim, da ji bodo ljudje začeli nasprotovati in se boriti proti njej v roku dveh let.

Če se vrnem na vprašanje maoistov: kot prvo, njih ni v mestih. Obstaja šest skupin, ki sestavljajo CPIML, in vse delujejo javno, se masovno organizirajo in se seveda

tudi bojujejo in upirajo. Maoisti so edina skupina iz te sekcije, ki je zelo željna vojne proti državi. Od njih se ne pričakuje, da bodo delali s kmečkimi organizacijami ali delavskimi organizacijami, oni so samo vojska. Oboroženi in vedno na poti po zahodnobengalski džungli. Džungla se začne v Zahodnem Bengal, in se razteza v Jharkhand, Bihar, Oriso in potem v Andhra Pradesh, Chhattisgarh, Madhya Pradesh, Maharashtra. Globoka džungla se razteza čez sedem zveznih držav. Oni se premikajo po njej in se ne prikažejo na prostem. Njihova taktika je napad iz džungle in potem takoj nazaj. So nekakšen Robin Hood. Vendar so zelo popularni pri medijih, kadarkoli napadejo, se pojavijo v časopisih, ki jim posvečajo veliko pozornosti. Preostale skupine delujejo med kmečkimi organizacijami, študentskimi organizacijami, novo demokracijo ... Nekateri skupine pa spet niso tako opazne. Maoisti so razglasili vojno proti državi in država jih napada nazaj. Uspelo jim je mobilizirati nekatera plemena in mnogo ljudi se jim je pridružilo, predvsem v Andhra Pradesh. Trenutno ni v Indiji nobenega razvojnega programa za plemena. V kastni družbi, kot je Indija – v starem kastnem sistemu – ni prostora za demokracijo. Plemena in nedotakljivi (najnižja kasta, op. p.) sestavljajo okoli 30 % prebivalstva, ampak ali so resnično enakovredni državljani Indije? S tem ko podpirajo maoiste, opozarjajo na svoj problem rojstnih pravic, ki se tičejo plemen in nedotakljivih. Maoisti za nas predstavljajo problem, ker delujemo v istem okolju. Mi organizirano delamo skupaj s plemeni, z manjšinami in ko maoisti napadejo, smo mi tisti, ki moramo pretrpeti povračilni udarec države ali policije, saj oni pobegnejo nazaj v džunglo. Ampak situacija spet ni tako preprosta. Združenje za osvoboditev, zagotovo ste slišali za njih, je dobilo več kot 10 sedežev v zboru. Maoisti so zastraševali ljudi, naj ne volijo za Združenje za osvoboditev in sedaj je načeta tudi njihova kredibilnost. Podpirajo Mamato Banjeere, ki je predstavnica neoliberalne politike. Kako upravičiti to podporo?

Tihana: Kaj je po vašem mnenju glavni problem levice v Indiji, če upoštevamo dejstvo, da ima toliko levih strank, frakcij, skupin in organizacij?

Padmanabhan Krishna Murthy: Levica v Indiji med 28 zveznimi državami in 7 zveznimi ozemlji igra pomembno vlogo le v šestih zveznih državah. Ne obstaja v vseh delih Indije. Punjab, Rajashtan, recimo, sta popolnoma desničarska. Tam smo popolnoma nemočni, ne moremo delovati niti kot kmečke organizacije. V nekaterih zveznih državah se ne moremo širiti in to je glavni izziv za levico v Indiji. Ker ne moremo širiti svoje baze, bomo težka preživeli v Indiji. Ljudje se bodo bojevali in protestirali s teboj, a zate ne bodo glasovali.

Tihana: Vrnimo nazaj na vprašanje vloge Svetovnega foruma za alternative. Kakšni sta efikasnost in učinkovitost organizacije, ki še ni bila spolitizirana oz. preoblikovana v politično organizacijo?

Padmanabhan Krishna Murthy: Po letu 1989, po t. i. velikem padcu berlinskega zidu je bilo rečeno, da sedaj ni več alternative, kapitalizem bo ostal, kapitalizem je edina alternativa. Mi smo tukaj, da povemo, da kapitalizem ni edina možnost, vojna se nadaljuje. Morda smo izgubili bitko, a vojna se nadaljuje. Zpomnimo si: socialistična ideologija in marksistična ideologija sta

edini, ki zagovarjata uničenje razredne družbe, enakost, pravičnost in mir. Nobena religija na svetu ne podpira enakih idealov. Vse religije so za družbo bogatih in revnih. Nihče ne kliče po zaustavitvi vojn, nihče ni proti diskriminaciji, vedno ostaja razred, spol, rasa ali kaj drugega. Torej če hočete zgraditi družbo, je ta ideologija vodnik. V praksi so ljudje, ki so poizkušali zgraditi socializem, naredili nekaj napak. Ali so bile te napake namerne ali pa so bile posledica zgodovinskih okoliščin, ki so jih v to prisilile, ne moremo vedeti. Mi priznavamo, da so se napake zgodile. Poznate pogovor, da se na napakah učimo? Žalostna stvar za Evropo in levico v Evropi je, da ne loči med ideologijo in slabimi izvedbami.

Tihana: Ali obstaja mogoče ideja o politizaciji tega foruma, o preoblikovanju v politično organizacijo?

Padmanabhan Krishna Murthy: Ne, iz tega foruma ne bo nastala stranka, naš forum je izključno intelektualni forum. Mi podpiramo vse poizkuse vzpostavitve pravične družbe. Prakse so lahko različne, mi ne promoviramo nobenega prototipa. Nove prakse so že tukaj, kot npr. Bolivija, Venezuela. Osnovnega pomena je, da zgradimo pravično družbo in poimenujete jo lahko, kakor vam paše – socialistična družba, socialno-progresivna družba ... Ampak kapitalizem se bliža koncu.

Bernard Founou Tchougou: Naj še dodam, da je ena izmed ambicij WFA-ja povezovati in biti povezan z družbenimi gibanji, sindikati in levimi političnimi strankami. Saj so, kot že verjetno veste, imperialisti v naših državah vpeljali koncept nevladnih organizacij oz. koncept t. i. civilne družbe. Iz tega koncepta so izključili politične stranke in sindikate ne glede na to, ali so delavski ali kmečki. Želijo samo majhne organizacije, v katere je vključen le srednji razred itn.

Padmanabhan Krishna Murthy: Civilna družba je negacija razrednega boja!

Bernard Founou Tchougou: Ideja nevladnih organizacij kot posrednikov v družbi je prišla predvsem iz Združenih držav. Ideja, da se ljudje ne morejo sami izražati, da potrebujejo nekakšen lobi ... Nevladne organizacije izhajajo iz koncepta lobija. Zavračajo idejo, da se lahko delavci ali kmetje sami organizirajo in sodelujejo v pogovorih z vlado, državo, korporacijami itd. Nevladne organizacije so tiste, ki naj bi vedele, kaj je dobro za kmete in kaj je dobro za delavce, ter naj bi tu in tam zanje kaj izpogajale. Mi strogo zavračamo takšen koncept. Ne sprejemamo ideje, da lahko obstaja družba, v kateri delavci in kmetje nimajo lastnih organizacij, in to zelo močnih lastnih organizacij, ki ščitijo njihove interese v sedanosti in preprečujejo, da bi se jih izločilo iz sistema.

WEA poizkuša pritegniti pozornost levice tudi na probleme, ki morda pred tem niso bili resno vključeni v programe levih strank. Poglejte, levica je bila vedno zelo predana enakosti, družbeni enakosti, ampak je imela probleme s svobodo. Kako v levico vključiti problematiko človekovih pravic in jo obenem povezati z bojem za enakost in emancipacijo? Eden izmed najbolj pomembnih konceptov, ki ga je predstavil Samir Amin, je, da očitno potrebujemo demokracijo, ampak ne demokracije kot načrt, temveč demokratizacijo. Demokratizacija družbe v povezavi – ne ločeno! – s stalnim družbenim napredkom in učinkovito participacijo delavskega razreda in kmetov v makro- in mikroodločitve družbe, tj. načrt za boljšo družbo, boljšo od najboljše kapitalistične družbe (tj. socialna država). X

David Harvey je priznan profesor geografije in antropologije na podiplomskem centru Mestne univerze New York (City University of New York). Vodilni družbeni teoretik mednarodnega ugleda je leta 1961 doktoriral iz geografije na univerzi Cambridge. Njegov vpliv je zelo močan, saj sodi med 20 najbolj citiranih avtorjev v humanističnih študijah. Je avtor velikega števila knjig in esejev, ki so pomembno vplivali na razvoj moderne geografije kot vede. Njegova dela so močno prispevala k široki družbeni in politični debati. Nedavno je prejel zasluge za pomoč pri vrnitvi družbenega razreda in marksističnih metod kot resnega metodološkega orodja za kritiko globalnega kapitalizma, še posebej njegove neoliberalne oblike. Je glavni zagovornik ideje pravica do mesta. Nekatera njegova najbolj opazna dela so *Limits to Capital*, *A Companion to Marx's Capital*, *The Enigma of Capital* in *Crises of Capitalism*.



Tihana: Pa začnimo intervju bolj lokalno. Ali nam lahko poveste nekaj o odnosu med vzpostavitvijo kapitalističnih ekonomij v postsocialističnih državah in dinamiko urbanizacije? Kakšen je odnos med tranzicijo in urbanizmom?

David Harvey: Pravzaprav nisem imel toliko stika s tem. Vem, da je bilo, na primer, tukaj vse privatizirano čez noč. Vendar se mi zdi, vsaj iz mojega stališča, da vsaj na tej točki še ni prišlo do tipične delitve sosesk na tej stopnji, ki jo lahko najdemo npr. v ameriških mestih. Tukaj še vedno do neke mere obstaja družbena pomešanost. Predstavljam si, da so se zgodile velike spremembe pri prehodu na režim privatnega lastništva v stanovanjskem sektorju itn. Ampak ne vem dovolj o dinamiki, tako da težko odgovorim na to vprašanje.

Tihana: V vašem predavanju ste govorili o mestu kot prostoru emancipacije in za emancipacijo. Ali menite, da je samoorganizacija na mestni ravni način distanciranja od države?

David Harvey: Mislim, da organizacija celotnega mesta brez vzpostavitve nekakšnega aparata, ki je podoben državnemu, ni mogoča, prav tako do neke mere obstaja državni vpliv, ki mesta spreminja in oblikuje. Potem so tukaj regionalni problemi dobave vode in ravnanje z odpadki. Teh problemov samoorganizirane soseske ne morejo rešiti enako učinkovito, kot se jih da na širšem nivoju. Torej obstaja veliko aspektov, kot so javni prevoz, infrastruktura itn., na katere moramo gledati z vidika celotne regije. Nekatere stvari bi na neki točki lahko spremenili, kot npr. dobavo hrane. Očitno je, da mora obstajati intimna povezava med

urbanim in ruralnim – nekakšna agrarna osnova – do te mere, da bi lahko ustvarili to, čemur bi lahko rekli bioregionalno mesto. Ne verjamem, da gremo lahko v to smer popolnoma, zagotovo pa gremo lahko v to smer bolj, kot do sedaj. Na ta način bi lahko privarčevali veliko energije in lahko bi reciklirali odpadke s tem, da bi jih pošiljali nazaj na podeželje za kompost. Obstaja veliko načinov, kako zastaviti urbano načrtovanje. Mislim, da je urbano kmetijstvo zelo dobra zadeva predvsem iz družbenih razlogov, ne toliko materialnih. Materialni prispevek bi bil verjetno zelo majhen, ampak družbeni in okoljski razlogi so pa zelo močni. Menim, da obstaja dosti stvari, ki bi jih lahko organizirali na ta način, vendar ne vidim, kako bi lahko to storili brez takšne oblike organizacije, ki je podobna državi. Ideja, da bo država odmrta – država ne bo odmrta, zagotovo pa jo lahko preoblikujemo in zgradimo na drugačni osnovi. Na novo od začetka.

Tihana: Če se dotaknemo te intimne povezave med ruralnim in urbanim. Očitno je prišlo do spremembe v odnosu do urbanega in ruralnega v zadnjih stoletjih. Tudi produkcija antagonizma s pomočjo kapitalistične produkcije in industrializacije med urbanimi in ruralnimi področji, kot jo je opisal Marx, se je spremenila.

David Harvey: Svet, v katerem je živel Marx, je precej različen od sveta danes. Mislim, da se v precejšnjem delu sveta dogaja to, kar je Lefebvre zaznal ob koncu 60-ih. Neodvisna oz. avtonomna arena kmečke družbe, v nasprotju s kapitalistično družbo, je v Franciji zelo hitro izginjala. Lefebvre je uvidel, da je to globalni proces. To je bil in je globalni proces, zato so v večjem delu Latinske

Domnevam, da je eden izmed razlogov za nezadovoljstvo v Kairu ta, da so nekateri ljudje iz buržoazije postali nesramno bogati. Ljudje so opazili, da so obtičali na mestu in kar naenkrat so videli prelep dvorec, zgrajen čez cesto, in se začeli spraševati, od kje ves denar. Kako se družbena neenakost zapiše v podobo mesta, postane pomembna značilnost in lahko, vsaj po mojem mnenju, sproži politično reakcijo.

Amerike ruralna področja postala industrializirana do precejšnje mere. Ruralni življenjski slog ni opazno drugačen od urbanega. Tudi na podeželju imajo televizijo in gledajo nogometne tekme ... Čemur smo torej priča, je transformacija sveta, kjer je nekoč obstajala jasna razlika med kmečko in industrijsko kapitalistično družbo. Tista razlika, ki je obstajala v Marxovem času, se je uspešno razblinila. Ostalo nam je samo to, kar jaz poimenujem – moj priljubljen tehnični izraz – neenakomeren geografski razvoj. Vendar saj veste, če rečete, da zahtevate pravico do neenakomernega geografskega razvoja, nihče ne bo vedel, o čem za vraga govorite. To ni ravno privlačen slogan. Medtem ima pojem mesta seveda dolgo zgodovino vsega od teologije do ... Pri mestu gre se za dobro sosedskost in občutek pripadnosti, zato rad uporabljam pojem mesto, predvsem zaradi njegove simbolične zgodovine in dojemanja. Vendar menim, da je to, kar vidimo danes oz. kar smo videli zadnjih sto let, produkcija neke nove vrste prostorske konfiguracije. Mislim, da se Lefebvre v svojem pisanju ni ponesreči odmaknil od tematiziranja o pravici do mesta in pomaknil k pisanju o produkciji prostora. In če vprašate mene, o čem najraje govorim po tehnični plati, je odgovor o produkciji prostora in neenakomernem geografskem razvoju ter o vlogi le-teh v kapitalizmu, ampak naj poudarim, da je to bolj strokovno razumevanje. Če iščete nekaj, kar bo prevzelo vašo domišljijo, potem menim, da vprašanje pravice do mesta postane način, skozi katerega gledamo. In to vprašanje nikakor ne izključuje ruralnega, ker s pojmom mesto mislim celotno metropolitansko regijo. Ko rečem, da lahko začnemo razmišljati o mestih, vstavljenih v bioregije, imam pravzaprav v mislih takšno vrsto regionalno organizirane družbe, ki očitno ne bi bila samozadostna, vendar bi poizkušala ponotranjiti, v kolikor je mogoče, vsa vprašanja produkcije in porabe znotraj specifičnega tipa regije, karkoli bi bilo v določeni situaciji geografsko primerno.

Tihana: Ko govorimo o urbanem kmetijstvu, lahko pripomnimo, da je le-to v zadnjem desetletju dokaj opazno v Detroitu. Zlom podjetja General Motors je prinesel občutno zmanjšanje populacije, ampak veliko zapuščenih področij je sedaj na novo poseljenih s strani ljudi iz južnih držav, ki so jih prizadele naravne katastrofe in ekonomska kriza. Še posebej zanimivo je dejstvo, da ta opuščena predmestja spreminjajo v kmetijske površine.

David Harvey: Da, to je zelo zanimivo. Na splošno mislimo, da se mesta konstantno širijo, ampak jih obstaja zelo veliko, ki se pravzaprav krčijo. Obstaja celo knjiga o t. i. skrčenih mestih. Nekatera najdemo v vzhodni Nemčiji, primer je Leipzig. Sem spada tudi Detroit. Nekatera stara industrijska mesta se spopadajo s problemom, kaj storiti, ko prostor, ki je bil nekoč močno urbaniziran, postane neposeljen. Rešitve so urbani parki ali pa urbana kmetijska področja. Migracijski tok se ponovno vzpostavi, saj so cene nepremičnin v mestih, kot je Detroit, zelo nizke. Različni ljudje se na teh področjih počasi naseljujejo, umetniki prihajajo tja in gradijo svoje majhne kolektive, pridelujejo domači paradižnik na svojem vrtu itn. Na ta način lahko pride do manjše urbane oživitve. Vendar to ni ravno rešitev, če živiš v Mumbaju, Sao Paolu ali Kairu. Začeti moramo razmišljati, kako preoblikovati takšna mesta, kjer večina prebivalstva poizkuša preživeti z dolarjem

na dan ali nekaj podobnega. Kako ustvariti distribucijsko mrežo zaloge hrane in vode, ki bo zadovoljila njihovim osnovnim potrebam? Milijone in milijone ljudi živi na takšen način. Mislim, da je to eden izmed problemov, in menim, da je ponovno ena izmed težav, kako vpeljati spremembe na demokratičen način, potem ko vključiš strokovno znanje, ki je potrebno, da sistem dobave vode oz. kanalizacije deluje. To so tipi problemov, s katerimi se bomo spopadali, kadarkoli bo govora o kakršnikoli transformaciji družbenega reda, ki se bo oddaljila od te neverjetne razredne družbe, ki jo imamo sedaj. Domnevam, da je eden izmed razlogov za nezadovoljstvo v Kairu ta, da so nekateri ljudje iz buržoazije postali nesramno bogati. Ljudje so opazili, da so obtičali na mestu in kar naenkrat so videli prelep dvorec, zgrajen čez cesto, in se začeli spraševati, od kje ves denar. No, denar se je nabral s pomočjo akumulacije kapitala, povezanega z vojaškim aparatom. Kako se družbena neenakost zapiše v podobo mesta, postane pomembna značilnost in lahko, vsaj po mojem mnenju, sproži politično reakcijo. V Združenih državah Amerike smo tega navajeni, ljudje se sploh ne ozirajo več na to, vendar v drugih predelih sveta temu ni tako. In potem pride do pojava, ki se je zgodil v Indiji, kjer se je število bilijonarjev povečalo in si je eden izmed njih zgradil hišo s tridesetimi nadstropji! V hiši ima potem v enem nadstropju teniško igrišče, v drugem olimpijski bazen ter štiri nadstropja parkirnih prostorov – in tukaj govorimo samo o njegovi osebni hiši. To je naravnost odvratno. Zakaj za boga bi tolerirali življenje na svetu, kjer okoli nas vlada neverjetna revščina, nekdo pa lahko na takšen način postavi megalomansko zgradbo? X

Bralcem se opravičujemo za izjemoma kratek intervju. Neuspešna komunikacija s festivalsko-medijsko službo je rezultirala v 15-minutni termin, ki pa ga nismo hoteli podaljševati na silo, saj je naš sogovornik že pred nami štiri ure posvetil dajanju različnih intervjujev.

PROSTOVOLJSKO SUŽENJSTVO



PIŠE **Luka Mesec** ILUSTRACIJA **Eva Mlinar**

V zadnjih letih doživljamo pravo invazijo nevladnih organizacij, t. i. NVO-jev ali angleško NGO-jev (NGO – *Non-governmental organization*). »Prostovoljstvo« in »aktivizem« začuda postajata zaželena v družbi, kjer apolitičnost in apatičnost štejeta kot kreposti. Evropska unija prek javnih razpisov spodbuja »aktivno državljanstvo«, država in občine promovirajo gradnjo mladinskih centrov in *youth* hostlov ter »participacijo mladih«, hkrati pa se prostovoljstvo in dobroteljnost med ljudstvo širita prek plejade mednarodnih nevladnih organizacij – od Amnesty internationala in Unicefa do AEGEE-ja. Ob vsem tem se poraja vprašanje, zakaj se je pojavila eksplozija nevladnih organizacij in prostovoljstva ter zakaj prav zdaj. V iskanju odgovora sem se pred časom udeležil delavnice o pridobivanju sredstev za nevladne organizacije. Moderator delavnice je udeležencem uvodoma razložil, kaj počno nevladne organizacije in kakšna je njihova vloga v družbi. »Ključna je razlika med profitnimi podjetji in nevladnimi organizacijami,« je pojasnil, »saj je cilj delovanja prvih profit, cilj delovanja drugih pa boljši svet.« OK. Nevladne organizacije torej skrbijo za boljši svet. V ideološkem razumevanju naj bi to pomenilo, da pomagajo revnim, vključujejo »izključene«, dajejo glas tistim, ki so brez glasu, izobražujejo neizobražene, za izobražene pa uvajajo vseživljenjsko učenje ipd. Ključno vprašanje pa je – kakšna družba proizvaja potrebo po »prostovoljni skrbi za boljši svet« in kdo je te naloge opravljal pred epidemijo »prostovoljstva«?

Gre za strukturno brezposelne, za katere ni več služb, za revne zaposlene, ki jim mezda ne omogoča preživetja, za migrante, ostarele, invalide ipd. Kot sem že omenil, so v socialdemokratskem modelu tem skupinam pomagali redno zaposleni uslužbenci v javni upravi, danes pa se skrb vse bolj prenaša na prostovoljce.

a bi razumeli vlogo tistega, kar se skriva za ideološko formulacijo »skrbi za boljši svet«, moramo na družbo pogledati z distance. Vsaka družba mora, če naj si zagotovi svoj obstoj, torej lastno reprodukcijo, poskrbeti za: a) produkcijo življenjskih potrebščin (hrane, obleke), b) produkcijo delovnih sredstev (orodja, strojev) in c) reprodukcijo produkcijskih razmerij (produkcija otrok, reprodukcija ideologij). Različne zgodovinske družbe so ustvarile različne delitve dela, ki so omogočale družbeno reprodukcijo. Kapitalizem v glavnem razdeli te naloge med tri sklope institucij. Produkcijo življenjskih sredstev in proizvodnih sredstev prepusti trgu, reprodukcijo delovne sile in družbenih ideologij pa naloži državi (in deloma družini).

Do tu vse lepo in prav. Produkcija in reprodukcija po takem modelu nemoteno tečeta in na tej točki ne potrebujemo še nikogar, ki bi »skrbel za boljši svet«. Težava nastopi na točki, ko si od bližje pogledamo kapitalističen način proizvodnje. Kot je pravilno ugotovil moderator prej omenjene delavnice, je osrednja točka kapitalizma zasledovanje profita. Srž problema je v tem, da je vsako podjetje podvrženo konkurenci, da bi preživel, pa mora vseskozi zasledovati višjo profitno mero oziroma t. i. ekstraprofit. To lahko v grobem počne na dva načina, in sicer prek razvijanja novih produktov in izboljšavami proizvodnje ter prek nižanja stroškov (odpuščanje delavcev, nižanje mezd, eksternalizacija stroškov). Prvi način je družbeno zaželen, ampak terjata kapital in možnosti produktivnih naložb, ki jih pa vseskozi primanjkuje. Podjetja se tako v neprestanem boju za obstanek večkrat poslužijo drugega načina, ki pa prinaša družbi škodljive posledice – uničevanje okolja, brezposelnost, revščina ipd.

Da bi zmanjšal uničevalne posledice lova na ekstraprofit, je skozi zgodovino kapitalizma delavski razred izsilil, da so se države začele spoprijemati s temi posledicami kapitalizma. Glavni uspehi so bili doseženi po 2. svetovni vojni, ko sta zaživela dva razvojna modela, ki sta skušala vzpostaviti kapitalizem »s človeškim obrazom«. To sta bila socialistični »državni kapitalizem« na Vzhodu in socialdemokratska paradigma na Zahodu. Socialdemokratski model je skušal zamejiti negativne posledice prek državne regulacije trga in prek razvoja mehanizmov »razširjene reprodukcije«. Razvil je namreč socialne mehanizme – nadomestila za brezposelnost, porodniški dopust, bolniški dopust, pokojnine, zakonska zaščita delovne sile, brezplačno šolstvo in javno zdravstvo za vse ipd. Poleg tega pa je z državnimi investicijami in obsežnim javnim sektorjem skušal skrbeti za polno zaposlenost prebivalstva.

V takem razvojnem modelu je torej za »boljši svet« (za družbeno reprodukcijo) srbela socialna država. Vendar pa je bila ta trn v peti kapitalističnemu razredu iz več razlogov – delovna sila je bila zaščitena, trgi regulirani, kapital nadzorovan, obdavčitev pa progresivna. V krizi kapitalizma, ki se je pojavila v 70-ih letih prejšnjega stoletja, je globalni kapital našel priložnost za ofenzivo. Le-to danes poznamo pod oznako neoliberalizem. Gre za sklop politik, ki bi jih lahko označili kot razredni boj globalnega kapitala, njegovih cilji pa so zmanjšanje bremenitev za kapital, razbitje moči delavskega razreda, cenitev globalne delovne sile, deregulacija trgov, zmanjšanje vloge države, privatizacija javnega sektorja in odpravljanje socialne države. V tem kontekstu se pojavi tudi razcvet nevladnih organizacij.

DOBRODELNOST NAMESTO SOCIALNE DRŽAVE

Neoliberalizem je tako (vnovič) kapitalu odprl pot za povečevanje profitne stopnje na račun družbe. S tem je povečal družbena tveganja za brezposelnost, revščino, uničevanje okolja ipd. Ob tem pa je odpravil še mehanizme (socialno državo), ki so bili vzpostavljeni, da bi zmanjševali negativne učinke zasledovanja ekstraprofita, saj so bili »predragi« in »neracionalni«. Tako je sicer kratkoročno povečal profitne stopnje, vendar pa je s tem neposredno ogrozil ne le reprodukcijo narave (le-to je kapitalizem ogrožal že prej), ampak tudi samo reprodukcijo družbe. Zato se je seveda pojavila potreba po zagotavljanju reprodukcije. Vprašanje pa je seveda, kdo bo ta »manjvredna« dela opravljal – podjetja jih ne bodo, saj jim ti »trgi« ne omogočajo profita, socialna država pa je neracionalna in predraga. Odgovor je eleganten – naj ta dela opravljajo prostovoljci!

Medtem ko je globalni kapital uspel radikalno znižati mezde delavcev v gospodarstvu, je stroške socialne države prenesel na prostovoljce. Razcvet nevladnih organizacij tako ni nič drugega kakor eksternalizacija stroškov, ki jih je prej plačeval kapital, na civilno družbo – prostovoljce. Prostovoljske in »nevladne« organizacije na različne načine prevzemajo naloge, ki sta jih prej opravljal socialna

država in javni sektor. V grobem lahko te funkcije razdelimo na tri sklope – na skrb za »izključene«, reprodukcijo ideologij in odpiranje novih trgov.

BREZPLAČNA SKRB ZA »IZKLJUČENE«

Termin »izključeni« je ideološka oznaka za vse, ki jih je proces akumulacije kapitala izločil. Gre za strukturno brezposelne, za katere ni več služb, za revne zaposlene, ki jim mezda ne omogoča preživetja, za migrante, ostarele, invalide ipd. Kot sem že omenil, so v socialdemokratskem modelu tem skupinam pomagali redno zaposleni uslužbenci v javni upravi, danes pa se skrb vse bolj prenaša na prostovoljce. Ti organizirajo delavnice »vseživljenjskega učenja« za strukturno brezposelne, dobrodelne akcije za reveže, prostovoljske službe pomagajo invalidom in upokojujencem ... Po eni strani tako prostovoljci prek »vključevanja« izključenih odpirajo nove možnosti kapitalu za produktivne investicije (tipična taka praksa je npr. vseživljenjsko učenje), hkrati pa s svojim delom in prostim časom, ki bi ga lahko posvetili lenobi, pomagajo zmanjševati stroške socialne države. S tem seveda omogočajo sistemu, ki ni zmožen samoreprodukcije, da mu ni treba spremeniti logike delovanja. Tipičen primer so dobrodelne organizacije, ki prek pomoči revežem pomagajo ohraniti toleranco do nizkih mezd. Le-ti so torej neposredno produktivni za kapital, a vendar slabo plačani, če sploh.

PROSTOVOLJNA REPRODUKCIJA DOMINANTNE IDEOLOGIJE

Na drugi strani so vse pogostejše »razpisne priložnosti«, na katerih lahko družbena gibanja in civilno-družbene organizacije pridobivajo sredstva za promocijo »aktivnega državljanstva«, »vseživljenjskega učenja«, »aktivne starosti«, »človekovih pravic« ipd. Vsi ti projekti so v neposrednem interesu vladajočega razreda in jih je zato tudi treba brati v kontekstu logike neoliberalnega gospostva. Vseživljenjsko učenje pomeni večno prilaganje svojega znanja in kompetenc potrebam trga, aktivna starost pomeni biti neposredno produktiven (torej proizvajati vrednost) tudi *po upokojitvi*, ko EU izrazi željo po *aktivnem državljanstvu*, pa s tem seveda ne misli političnega delovanja, ampak aktivno prijavljanje na njene »razpisne priložnosti«. S temi tehnikami oblast po eni strani ustvarja pogoje za nove civilno-družbene iniciative, ki sicer izgledajo kot ljudske pobude, a delujejo neposredno v njenem interesu, hkrati pa instrumentalizira že obstoječa gibanja (tudi antikapitalistična!), da svoje delovanje in projekte prikrajajo *volji oblasti*, in to zastonj oziroma za mizerne honorarje. V to so namreč prisiljeni, če želijo financirati svoje dejavnosti. Plačilo za tako delo? Večinoma se plačilo kompenzira z »notranjo srečo«, saj denar ne *osrečuje*.

GRATIS USTVARJANJE NOVIH TRGOV

Neoliberalna komanda je torej precej uspešno koaptirala politično angažirane dele civilne družbe, da izvajajo projekte, ki vsaj deloma služijo reprodukciji njene ideologije in oblasti. Uspel pa ji je še en veliki met, saj je instrumentalizirala tudi in zlasti t. i. kulturniško levico. Gre za levico, ki se je umaknila iz kritike politične ekonomije v kulturne študije in s tem iz realpolitike v avtonomne cone in mladinske kulturne centre (MKC-je). Kulturne študije so že po naravi produktivne za reprodukcijo konformističnega multikulturalizma in kulturalizacijo socialnih in ekonomskih razlik, a je v kontekstu tega članka bolj pomembno omeniti subsumpcijo MKC-jev in avtonomnih con pod kapital. Le-te navadno nastajajo v prostorih propadle industrije, kjer ni interesa za nove investicije kapitala. Mestne oblasti navadno tolerirajo naselitev teh prostorov s strani subkultur, umetnikov in družbenih gibanj, ki z neplačanim delom oživijo prostor, ga napolnijo z dogajanjem in proizvedejo socialni kapital. Ko zadeva postane produktivna, se sprožijo bodisi postopki legalizacije teh con (to se trenutno dogaja na Metelkovi) bodisi preoblikovanja v kreativne centre sodobnih umetnosti (tak je trenutni plan Mestne občine Ljubljana za tovarno Rog). Tako prostor iztrgajo iz rok tistih, ki so ga proizvedli, dejavnosti skomercializirajo, dobičke pa seveda sprivatizirajo. V kolikor na zadevo pogledamo nekoliko ironično, lahko v »prostovoljnih investicijah« socialnega kapitala v propadle objekte opazimo nadomestke javnih investicij realnega kapitala, ki jih je nekoč vršila *Keynesova* država.

KAJ STORITI?

Nevladne in prostovoljske organizacije so torej zgolj orodje neoliberalne oblasti za cenitev in uničevanje socialne države, razpečevanje ideologije in odpiranje novih trgov. Permisivna kapitalistična oblast, ki *dovoli* vse, torej zaenkrat več kot uspešno izpolnjuje svoje poslanstvo. Uspeva ji instrumentalizirati ne le nevedne prostovoljske organizacije, da izpolnjujejo njeno poslanstvo, kastrirati ji uspeva celo družbena gibanja, ki so naperjena proti njej. Avtonomne cone, ki so kot posledica premestitve razrednega boja iz tovarne v mesto začele nastajati v 70-ih, se težka upirajo pritiskom komercializacije njihovih dejavnosti in radikalno leva družbena gibanja morajo svoje projekte prilagajati »razpisnim priložnostim«, v kolikor želijo priti do sredstev. Permisivna neoliberalna (bio)oblast torej ne obvladuje družbe več zgolj »od zgoraj« prek ideoloških in represivnih aparatov države, ampak je prefinjeno disciplinira in obvladuje civilno-družbena gibanja, ki jih pretaplja v nevladne organizacije. »Skrb za boljši svet« tako postaja prostovoljno suženjstvo.

Možnosti pobega tako ni. A vendar možnosti upora še vedno obstajajo. Prvi korak k odpravi prostovoljnega suženjstva je refleksija položaja prostovoljca. Zavedanje o njegovi vlogi v družbi – torej zavedanje, da brezplačno opravlja produktivno delo (skrbi za družbeno reprodukcijo) in s tem omogoča nižanje stroškov kapitalu. Naslednji korak je razmislek o tem, kako prisiliti kapital, da bo delo prostovoljca bodisi plačal bodisi mu dopustil avtonomijo delovanja. Pri tem predlagam za vsak sklop prostovoljskih organizacij specifično taktiko:

DOBRODELNE IN OKOLJSKE ORGANIZACIJE – prostovoljci naj se najprej poslužijo kolektivne lenobe, delovne abstinence. »Stavka prostovoljcev« bi razgalila njihovo strukturno vlogo v družbi. Takrat bi se lahko odprla debata o njihovem slabo plačanem delu in dvignile zahteve po vnovični izenačitvi dela v sferi reprodukcije z delom v sferi produkcije.

NEVLADNE ORGANIZACIJE – roka, ki hrani njihove dejavnosti, hkrati tudi povzroča težave, s katerimi naj bi se te organizacije spoprijemale. Revščina, »izključenost«, izkoriščanje ipd. so tipične posledice »eksternalizacije stroškov«. Opravljanje prostovoljnega dela pomeni omogočanje nemotene nadaljevanja tega procesa. Pravi odgovor bi bila analiza teh pojavov in radikalna kritika teh procesov. Delovanje je treba usmeriti v spreminjanje sistema in ne v odpravljanje posledic njegovega delovanja.

NEVLADNE ORGANIZACIJE IN DRUŽBENA GIBANJA – organizacije, ki jim je vsiljeno širjenje vladajoče ideologije, lahko subvertirajo cilje razpisov. Naj »aktivna participacija« postane politizacija, »vseživljenjsko učenje« pa izobraževanje o produkcijskih pogojih »novega« kapitalizma.

AVTONOMNE CONE – svoje delovanje morajo začeti radikalno politizirati. Iz kulture je treba stopiti v politiko, saj le političen boj lahko omogoči avtonomno delovanje.

Skratka, od kapitala moramo terjati internalizacijo stroškov družbene reprodukcije. To pa je možno doseči le s subverzivnim prostovoljstvom in s »stavko prostovoljcev«. Naj se pokaže moč lenobe! ✕

Zato se je seveda pojavila potreba po zagotavljanju reprodukcije. Vprašanje pa je seveda, kdo bo ta »manjvredna« dela opravljal – podjetja jih ne bodo, saj jim ti »trgi« ne omogočajo profita, socialna država pa je neracionalna in predraga. Odgovor je eleganten – naj ta dela opravljajo prostovoljci!

LENE KOSTI

Vlogo hormonov in živčevja pri ohranjanju organa imenujemo trofija. Trofija opisuje trofično stanje tkiva.

Atrofija je delno ali popolno odmiranje dela telesa. Vzroki za atrofijo vključujejo mutacije, slabo prehrano, slabo prekrvavitev, izgubo hormonske podpore, napake v živcih organa, premalo gibanja ali bolezni, ki napadejo tkivo.

Atrofija je splošni fiziološki proces reabsorpcije in okvare tkiv. Ko se pojavi kot posledica bolezni ali izgube trofične podpore zaradi drugih bolezni, se imenuje patološka atrofija, čeprav je lahko del normalnega razvoja telesa in homeostaze.

PIŠE **Anže Dolinar**

ILUSTRACIJA **Aljaž Vindiš**

Daljnega leta 1883 je v pariškem zaporu Sainte-Pélagie možak po imenu Paul Lafargue dokončal svoj esej z naslovom *Pravica do lenobe*. Lafargue je bil na Kubi rojen marksistični teoretik, kolumnist, aktivist in revolucionar, poročen z drugo Marxovo hčerko Lauro. V *Pravici do lenobe* se loteva razbijanja dogme o delu, ki naj bi prevzela in okužila zahodno civilizacijo, predvsem proletariat. Lafargue pravi, da je epoha, ki jo zaznamuje delo, v resnici epoha bolečine, bede in korupcije. Z vznikom tovarniškega dela se lahko poslovimo od veselja, zdravja, svobode, skratka tistega, zaradi česar je življenje lepo. *Pravica do lenobe* je po njem torej predvsem antipod pravici do dela in to je tudi neksus, znotraj katerega umeščam sledeči premislek, ki bo sledil predvsem uvidom Tonija Negrija, Maurizia Lazzarata in Alfreda Sohn-Rethla.

Delo v poznem kapitalizmu postaja bolj ali manj nematerialno. To je delo, ki ustvarja informacijske in kulturne vsebine nekega blaga. Po tej poti tudi razločujemo dva poglobljena vidika nematerialnega dela. Pri informacijskem nematerialnem delu govorimo o spremembah, ki se dogajajo v samem delovnem procesu, kjer morajo biti delavci izkušeni v uporabi tehnologije in novih oblik komunikacije. Tu gre predvsem za terciarni sektor gospodarstva. Kulturni aspekt pa se nanaša na aktivnosti, ki jih običajno niti ne imenujemo delo. To so aktivnosti, kjer se ustvarja kulturne in umetniške standarde, modo, okuse, potrošniške norme ali pa celo javno mnenje. Nematerialno delo pogosto enačimo z intelektualnim delom. Razlog za to ni dejstvo, da so vsi nematerialni delavci doktorji znanosti, ampak bolj to, da nematerialno delo od delavcev zahteva sposobnost samostojnega odločanja, sprejemanja odločitev, kooperacijo in kolektivno koordinacijo. Ne gre za to, da bi s tem delavec postal kaj bolj svoboden, ravno nasprotno. Zdaj podjetja zahtevajo, da se delavec podredi delovnemu procesu s telesom in dušo. Tako se meja med zasebnim življenjem in delom briše, kar vodi v nešteto paradoksov, med drugim v banalizacijo razumevanja prostega časa.

INTERPELIRAN INDIVIDUUM

Od delavca se zdaj pričakuje, da postane aktiven subjekt, sposoben opravljati različne funkcije v delovnem procesu. Ne gre več preprosto za to, da je podvržen eni centralni komandi. Zdaj je komanda ponotranjena, vtisnjena v delavca. Z razvojem komunikacijskih sistemov in informacijskih mrež je hierarhična mreža nadzora postala razpršena mreža mehanizmov vključitve in izključitve. Življenje posameznika je podvrženo njegovi funkciji znotraj takšne

produkcije. Za ilustracijo naj navedemo primer spletnega oblikovalca, ki je po naročilu za določeno podjetje izdelal neko stran. Stran tega podjetja se nadalje oglašuje prek družabnih omrežij, kjer taisti oblikovalec poziva svoje prijatelje, naj potrdijo njegovo delo s pritiskom na gumb. Očitno je torej, da kapitalizem zahteva, da se delavčeva osebnost in subjektivnost podvržeta produkciji vrednosti.

V kontekstu biopolitične produkcije enostavni mehanizmi instituciji, ali če hočete ideoloških aparatov države, ne zadostijo več potrebam kontrole. Oblastna struktura izgubi svojo preprosto hierarhično formo in postane razpršena mreža vključevanja in izključevanja. Predpogoj za to je razvoj komunikacijskih sistemov in informacijskih mrež, saj v biopolitičnem kontekstu produkcija temelji na jeziku in komunikaciji. Negri začrta tri poglobljene vidike nematerialnega dela v sodobni ekonomiji. To so komunikacijsko delo industrijske produkcije, interaktivno delo simbolne analize in razreševanja problemov ter delo proizvodnje in manipulacije afektov.

Politično sintetiziran družbeni prostor postane prostor komunikacije. Organizacija simbolnega znotraj tega prostora poteka kot proizvodnja in manipulacija afektov na eni strani in analitično reševanje problemov na drugi. V ospredju je zdaj predvsem po Adamu Smithu četrta oblika fiksnega kapitala, to je človeški kapital. Kot piše Morgan Adamson, je človeški kapital zdaj biopolitična mera človeka – gre za to, da se človeško življenje ponovno konfigurira. Po tem modelu se meri vrednost izobrazbe prek procesov kvantifikacije, standardizacije in nadzora, ki se začne na univerzah in v resnici pomeni zgolj merjenje vrednosti nematerialnega dela. Tako Negri kot pred njim Lazzarato nadalje poudarjata določene specifične nematerialnega dela, kot na primer dejstvo, da so tnjegovi proizvodi skupni in s tem brišejo mejo med javnim in zasebnim. Nematerialno delo spreminja samega delavca, ki ga opravlja, in pomeni kreacijo okusov in navad.

POTROŠNJA

Z nematerialnim delom se spremeni tudi vznik presežne vrednosti. Da bi se ustvarila presežna vrednost, mora delo zdaj predstavljati presežek celotni sferi kognitivnih in umetniških stvaritev. Sam koncept blaga zahteva, da je v njem delo materializirano in utelešeno. Skrajen napor



delavca se tako meri po njegovi inovativnosti in sposobnosti delovanja znotraj obstoječih mrež. Iz tega razloga se zdi, da razprave o dolžini delovnega časa kmalu ne bodo več smiselne. Kot opaža Lazzarato, tudi potrošnik ni več zgolj tisti, ki blago konzumira in ga tekom tega uniči. Nasprotno mora biti potrošnja zdaj produktivna. Potrošnja ni več realizacija produkta, ampak družbeni proces komunikacije. Poraba v produktivnem smislu pa je predvsem uporaba informacij. Postindustrijska ekonomija tako v svojem temelju pomeni manipulacijo z informacijo. Odnosi produkcije in potrošnje so močno prepleteni in tvorijo sfero družbenih odnosov. Produkt nematerialnega dela v resnici sploh ni blago, ampak družben odnos sam. Sfera relacij, ki se producirajo prek

Če izvorni greh torej ni v samem intelektualnem delu, ki ga dojemamo kot poglobljen aspekt nematerialnega dela, ampak v sami abstrakciji menjave, potem se moramo v kritiki usmeriti predvsem na to. Ideal, ki ga iščemo, je točka, kjer sovpadeta menjalna in uporabna vrednost produktov, zato iščemo odpravo zakonov privatne lastnine, s čimer pa se nam ponovno odpira razprava o lastništvu v dobi interneta.

subjektivnosti, tako postane ideološki produkt, ki sestoji iz ustvarjenih potreb, okusov itd. Očitno je torej, da so na delu relacije, ki majejo običajen pogled na ekonomijo, zato bom v poskusu samorazjasnitve na kratko naredil ovinek prek Alfreda Sohn-Rethla, ki v svoji teoriji izhaja ravno iz menjave.

SOHN-RETHEL

Sohn-Rethel v svoji analizi intelektualnega in fizičnega dela ne izhaja iz dela samega, ampak iz procesa menjave, bolj točno iz sredstva menjave, torej denarja. V trenutku, ko si ljudje izmenjujejo dobrine, je že na delu neka abstrakcija, z nastankom denarja pa dobimo abstrakcijo najvišjega reda. Denar mora biti nekaj abstraktnega, če naj nam služi kot sredstvo, ki lahko reprezentira vsako blago. Sama abstraktnost denarja ne izvira iz dela, ampak iz procesa menjave. Tako Sohn-Rethel govori o abstrakciji menjave. Abstrakcija menjave ne izhaja iz logičnega mišljenja, ampak je zgodovinsko pogojena in nastane kot prelom med intelektualnim in fizičnim delom. Tudi delo samo je abstraktno, ker ga izražamo prek procesa menjave in kot blago.

Nastanek abstrakcije menjave je historično pogojen in nikakor ne privilegij mišljenja. Kar pa je tu še bolj pomembno, je dejstvo, da je abstrakcija menjave tista, ki ima funkcijo družbene sinteze. Iz abstrakcije menjave izhajajo družbeni odnosi in s tem družba. Sohn-Rethel je tu dosleden in temu pripisuje nastanek in posledičen razvoj filozofije. Pokazati skuša, da je Kantova *Kritika čistega uma* fetišistična manifestacija buržoaznega intelektualnega dela. Četudi pa se nam to morda zdi smešno, se lahko spomnimo na nek drug Kantov uvid, ki zelo spominja na Sohn-Rethlovega. Gre za antagonizem nedružabne družabnosti, ki ga Kant razvije v spisu *Ideja k občini zgodovini s kozmopolitskega gledišča*. Antagonizem nedružabne družabnosti je po Kantu sredstvo in gonilo narave k razvitju vseh svojih zasnov. Gre za to, da je človeku lastno tako to, da se podružblja, kot tudi, da se izolira. Motivi za ta antagonizem tu niso tako pomembni, bolj pomembna se zdi analogija s Sohn-Rethlom. Tudi on namreč očitno v naravi najde nerazrešen antagonizem, ki posledično vodi v nastanek abstrakcije. Gre za antagonizem med uporabno in menjalno vredno-

tudi protislovje med intelektualnim in fizičnim delom ter posledično razprava o tem, ali delo potrebujemo ali ne, sploh ne bo več potrebna.

NAZAJ K LENOBI - ALTERNATIVE - UTD

Nematerialno delo dodobra pomeša odnose med uporabo in menjavo. Zaradi svoje narave, ki teži k skupnemu, so njegovi produkti last človeštva in kot taki večni. Ker spodbuja k inovativnosti in kreativnosti, v veliki meri v produkcijski proces pritegne mlade. Tisto, kar ga dela za sredstvo izkoriščanja, je motiv za njim. Tako je mlada kreativnost izkoriščana prek prekernih delovnih razmerij, njihovo delo pa postane način manipulacije z afekti, okusi in navadami ljudi. Kot je v svoji knjigi *Konec dela: Zaton svetovne delavske sile in nastop posttržne dobe* pokazal Jeremy Rifkin, se z napredkom tehnike in informacijskih tehnologij viša tudi raven globalne nezaposlenosti. Jasno je, da poslednje zavetje kapitalizma leži v nematerialnem delu in da je cena postmoderne eksploatacije visoka. Bolj kot prestrukturiranje in preusmeritev odvečne delovne sile – ki v resnici sploh ni možna – je treba odpreti vprašanje o koncu dela.

Izreden pomen v tem kontekstu nosi razprava o univerzalnem temeljnem dohodku. Le-ta bi moral, namesto da je orodje politične manipulacije, postati realna in dosegljiva možnost v očeh širše družbe. Nedvomno bi pripomogel k uresničitvi Lafarguejevih sanj in omogočil pravico do lenobe vsakemu in povsod. In da ne bo pomote – Lafargue si pod lenobo vsekakor ni predstavljal celodnevnega poležavanja v postelji ali česa podobnega. Bolj kot to je imel v mislih možnost ukvarjanja s stvarmi, ki so v življenju pomembnejše. Pred očmi je imel ideal atenske demokracije – brez dodane vrednosti sužnjelastništva in izključitve žensk – kjer so se lahko posamezniki ukvarjali s simpoziji in pogovorom, tisti najbolj zagreti pa celo s politiko. Lenobe zatorej ne bi smeli razumeti kot brezdelja, ampak nasprotno, kot način upora izkoriščanju v poznem kapitalizmu, kot način razbijanja lažne zavesti nematerialnega dela.

In ker sem len tudi sam, naj zaključim z Lessingovim citatom, ki ga je Lafargue v svoji lenobi pritisnil na začetek svojega dela: »Bodimo leni v vsem, razen v ljubezni in pijaci, razen v lenobi sami.« ✕



stjo. Zgodovina kapitalizma je tako zgodovina ločitve teh dveh momentov v abstrakciji. Človek ima dvojno naravo, prva je uporabna, druga menjalna. Manifestacija te dvojne narave je koncept lastnine, cilj pa je sinteza obeh momentov in tako v končni fazi tudi odprava privatne lastnine.

LASTNIŠTVO - INTERNET - DELO

Če izvorni greh torej ni v samem intelektualnem delu, ki ga dojemamo kot pglavitni aspekt nematerialnega dela, ampak v sami abstrakciji menjave, potem se moramo v kritiki usmeriti predvsem na to. Ideal, ki ga iščemo, je točka, kjer sovpadeta menjalna in uporabna vrednost produktov, zato iščemo odpravo zakonov privatne lastnine, s čimer pa se nam ponovno odpira razprava o lastništvu v dobi interneta. O intelektualni lastnini moramo tako nujno razmišljati kot o historično materialističnem konceptu in ne kot o čistih formah mišljenja. Sohn-Rethlova kritika Kanta je vsekakor lahko predmet diskusije in stvar posamezne presoje, kljub temu pa je njegov uvid v najslabšem primeru intriganten. Kantov transcendentelni subjekt označi kot fetišističen koncept, ki izhaja iz forme denarja!

Pravo vrednost produktov nematerialnega dela lahko zato zasledujemo prek dvojnega karakterja njihove menjave in uporabnosti. In vidimo, da sta ravno ti dve točki tisti, kjer se stvari, vsaj kar se tiče lastnine, ki je dostopna prek interneta (glasbe, filmov, knjig itd.) zalomijo. Ravno internet kot decentralizirana sfera komunikacije in prostor biopolitičnega nadzora ponuja tudi možnost proste menjave in uporabe, ki uhajata formalno pravnim konceptom lastništva. Cilj je, da menjava in uporaba postaneta eno in isto. V tem primeru bo izginilo

Postindustrijska ekonomija tako v svojem temelju pomeni manipulacijo z informacijo. Odnosi produkcije in potrošnje so močno prepleteni in tvorijo sfero družbenih odnosov. Produkt nematerialnega dela v resnici sploh ni blago, ampak družben odnos sam. Sfera relacij, ki se producirajo prek subjektivnosti, tako postane ideološki produkt, ki sestoji iz ustvarjenih potreb, okusov itd. Očitno je torej, da so na delu relacije, ki majejo običajen pogled na ekonomijo, zato bom v poskusu samorazjasnitve na kratko naredil ovinek prek Alfreda Sohn-Rethla, ki v svoji teoriji izhaja ravno iz menjave.

Draga mati,

to je najnižja točka mojega življenja. Še nikoli brezno ni bilo tako globoko, svetloba tako šibka in zrak tako suh in hladen. Se spominjate mojega prvega pisma, poslanega iz tiste uboge kamre z razmajanimi vrati, škripajočimi okni, vbočenim stropom, krivimi stenami, vlažnimi madeži, nagnusnim žuželkastim življem, zariplim sajastim grelcem in hirajočo leščerbo? – Tudi jaz se je, še kako dobro. In danes se zdi, da se je vse, kar sem imel od sveta, skrčilo na to umirališče.

Zraščam se z njim. Bodeča neža se zrašča z obronki moje duše. Duša me razjeda. Razjeda me duši. In dušenje me sili v krik.

Zalega! Reakcionarji! Kontrarevolucija! Pohlepneži! Upogljivci! Koristoljubci! Svetohlinci! Izdajalci! Prosta-ki! Nevredneži! Polmožganarji. Kaj ste? Gnus ste, vsi po vrsti isti, do obisti, fašisti. Če pekla ni, ga bodo za vas naredili, tako kot ste ga vi vzdrževali na zemlji. Hudičevo seme! Bitja brez obraza! Izdali ste me, ščurki, kot ste izdali sebe mnogo let nazaj! Stran, v pozabo z vami! Stran! V pozabo! V spomin! Saj ne vem, pogledajte, pišem, da bi pozabil. Pišem, da bi pomiril. Pišem, da izbrišem eno tistih razpok, ki pomenijo nov začetek. Vsaj upam, da to ni konec, nisem se še odločil. Rob je blizu, strop je le še kak centimeter od moje glave in diham stežka. Zato moram pisati, da vidim jasno. Šele trezen bom lahko obračunal sam s seboj.

Ko sem na obali srečal Ivana, očetovega kamerada, je on prepoznal mene. Vprašal me je, če sem vaš sin, in dejal, da sem vam podoben. Spraševal je o vas in jaz sem govoril, drezal je s prijaznim nasmeškom na obrazu, nadležen se mi je na trenutke zdel. Kaj pa to, kaj pa ono? Poslušal je in spraševal toliko časa, da sem mu vso zgodbo izlil. Od prvega pisma naprej. Nisem mu zaupal. Niti malo. Ko je dejal, da sem bil zaveden, da mi mora nekaj pokazati, sem mu sledil, podobno kot bi sledil norčku, ki obljublja kočijo na sončni pogon. Z zadržanim posmehom v zavesti, češ da to, kar pravi, ne more biti res in s čudnim ščemenjem v srcu, s katerim te navdaja njegov resnobni obraz, moč, s katero norec sam verjame.

Potem nama je s Štefko začel kazati dokumente, fotografije, razne predmete, vrtalnik, ki sem ga tistega dne očetu položil v malho. Dejal je, da Milan ni bil vedno mogotec, pač pa revolucionar, sindikalist, borec za pravice delavcev in očetov prijatelj. Pokazal mi je manifest, ki ste ga napisali skupaj, fotografije z zborov in agitacijskih akcij ter posnetke z neke orgije. Govoril je: »Nekdaj trdna skupina se je začela razhajati, Karl in Milan sta se začela prepirati in z Rozo sva lahko le stala ob strani. Milan se je začel uklanjati »ugodnostim«, ki jih je prinašala socialdemokratska drža, pomehkužil se je, začel je govoriti o narodu, pomisli, narodu. Tvoj oče tega ni mogel prenesti. Norel je, preklinjal in z gorečim obupom v glasu Milana spominjal na začetke, na manifest proti delu, na teorijo, razredni boj. Dogovorila sta se za poslednjo akcijo, zasedbo in prevzem tovarne.« Če bi uspela, bi nadaljevali po stari poti, če ne ...

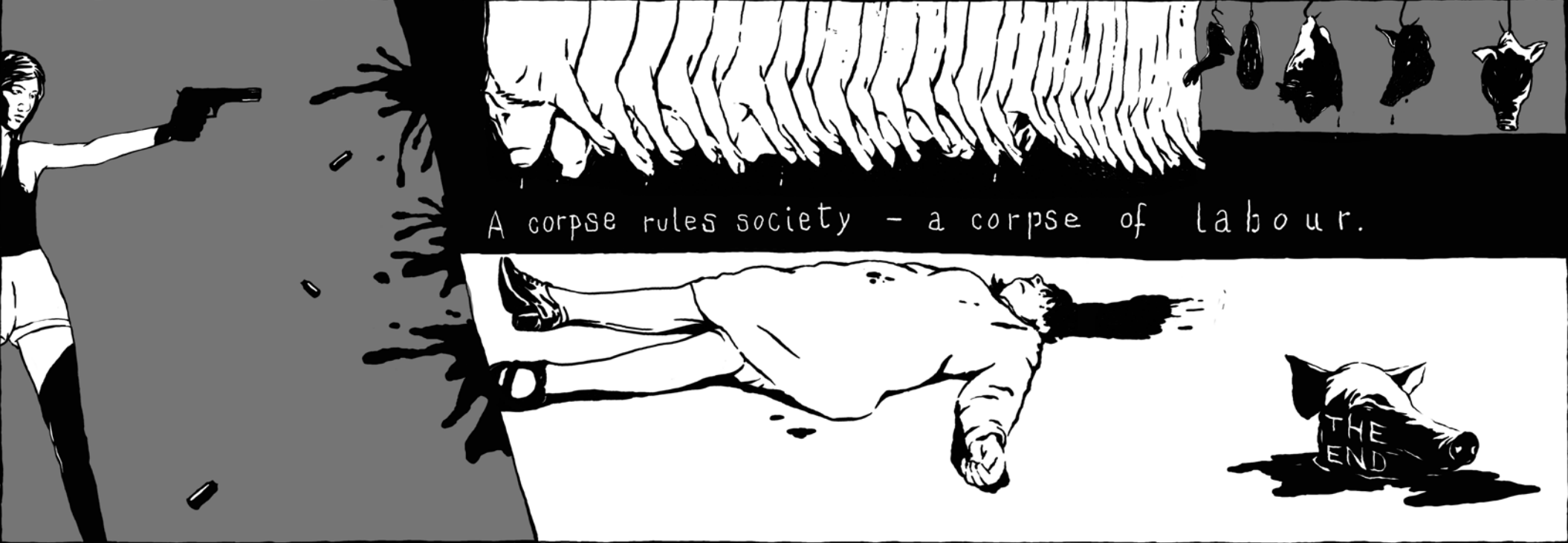
Toda Milan si je prevzem tovarne zamislil nekoliko drugače kot oče. Z Ivanom vaju je na skrivaj prepričal v njegovo blaznost. V nesmiselnost načrta, norost, brezizhodnost poraza in nepremagljivost krogel žandarmerije. Zarotili ste se proti njemu in nadenj pripeljali cesarske pse čuvaje. Vsi uporniki so bili postreljeni. Očetovo truplo se je izgubilo v množici anonimnežev. Zakaj vaše ni plavalo v reki, mati, zakaj!? Mar ne bi bilo isto, kot da ste spizdili v Ameriko!? Verjetno ne. In verjetno je bila zgodba, ki ste mi jo natvezili, vredna vsakega krajcarja. Vas je Milan pridno zalagal z denarci, potem ko se je dokopal do mesta v upravnem odboru? Konjak ste pili, mati. Ob kaminu, mati? V svilenem plašču morda? Copatih iz malih mehkih hermelinčkov? Hmm ... Le kdo vam je masiral vrat? Čedil nohte? Pudral nos? Lizal pizdo? Menda ne bom nikoli izvedel.

Moj svet se še kar oži in krči, podgane so pobegnile skozi zadnje odprtine, lasje mi izpadajo in rahlo se mi suši koža. Vsa modra je. Tako brezizhodno se počutim v tej velikanski klavnici. Le še pod mizo je dovolj prostora zame in za Štefko. Voham ji lase in puščam, da mi njen vonj prodira v možgane. Vse, kar je zdaj še odprto, so prav najine misli ter pero, ki praska ob moje koleno. Vaš primer je zaključen, mati. Nisem vas hotel ubiti, najverjetneje tudi Štefka ne. Drgeta, ubogo bitje. Se spominjate, ko sem jo spoznal? Bila je trikrat močnejša kot jaz, trikrat odločnejša in trikrat pametnejša. Ubila sva malega, debelega Janusa. Zabodel sem ga z vrtalnikom. Z istim vrtalnikom, ki sem ga očetu tistega dne nabrusil. Saj ste videli, saj ste bili poleg. Saj sta skupaj vkorakala v klavnico. Saj sta skupaj hotela zvedeti, kdo je ta, ki ima informacije o Ivanu. Saj sem poslal le eno sporočilo, pa sta vendar prišla oba. Saj nisem zaupal svojim očem, ko ste potegnili pištolo nadme. Saj sem zamrznil s krvavim svedrom v rokah, ko ste me zmerjali, otročaja, ki »sploh ne ve, kaj je storil«, »imbecila«, »mulca brez možganov« ... Hah ... Veste, kaj je smešno, mati ... Zdaj ste vi brez možganov. In Štefkina kadeča se pištola brez metkov.

Koleno se mi je omehčalo in vedno teže pišem. Svoje drugo stopalo sem uprl ob steno, a ga, gumijasta, kot je, očitno obrašča. Vesel sem, da ste mi v kletvicah vse priznali. Žal mi je, da vas nisem vprašal, če je Milan res moj oče, kot trdi Ivan. Žal ... Gledam vas, kako počivate, in razmišljam, ali je to morda odgovor. Truplo vlada družbi, truplo dela. Morda je čas, da si vsi skupaj odpočijemo.

Sin.

... Few weeks ago ... Croatia



K POJMU LENOBE

PIŠE **dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič**

Arbeit macht frei! Delo osvobaja, osvoba-

ja nas lenobe in v kultu dela, kjer je le-to

najvišja vrlina, nas osvobaja zla nasploh.

Lahko si mislimo, da je napis na vhodnih

vratih Auschwitzta mišljen zgolj ironično,

toda njegov dejanski izvir se ne zdi daleč

stran od svoje ironične uporabe, gre na-

mreč za naslov dela avtorja Diefenbacha, ki

opisuje delo kot moralno odrešujoče, mo-

ralni devianti se lahko skozi delo ozdravijo,

seveda pa je res tudi obratno, lenoba pohuj-

šuje – iz ljudi dela živali.

Model odrešilnosti dela je fenomen modernosti, zanimivo pa je, da jo v osnovi privzemajo vse ideološke opcije 20. stoletja: nacizem, komunizem in kapitalizem. Prezir do lenobe je skupen in odnos vrednosti dela nasproti obsojanju lenobe se zdi povsem fiksen ne glede na to, ali je lenoba posledica rase, buržoazije ali slabega značaja. Lenoba je mati vseh grehov, je hkrati njihov razlog in izvor, vsa ideološka razlika pa se proizvajajo iz določite razloga za lenobo kot razloga ostalih grehov in vpliva na kvaliteto odnosa do lenobe in lenob. Ker se zdi takšno privzemanje razloga lenobe arbitrarno in že vnaprej obsojeno na ideološko odločitev, je bolje preusmeriti vprašanje v iskanje razloga modernega obsojanja lenobe. Tega lahko najdemo v teoretski ločitvi politike in religije, ki prinese s seboj razumevanje vsake družbene funkcije kot službe, torej dela, ki upravičuje položaj in imetje. Ko legitimnost ni več vezana na naravno/božansko pravico, jo upravičuje delo, vladarji so upravičeni do vladanja, kolikor služijo ljudstvu. Če delo lahko upraviči vladarja, pa je aristokracija, katere edino delo je omika, pogubljena, postane najbolj osovražena, lenobna zalega, ki zažira delavno ljudstvo, in ker je mišljena kot nedelavnost, se predikat lenobe začne pripisovati vsemu, kar nima neposredne praktične uporabe: umetnosti, kulturi in mišljenju – kakšna lenoba, saj se seveda neposredno ne vpisujejo v svobodni trg dela. Kot pravi Gašper Garač: »Brez dela ni jela!« in kar je res za kmeta in rudarja, je res za kralja, umetnika in filozofa, danes pa seveda za študente, ki študirajo, namesto da bi delali pošteno delo, in nesramno zažirajo družbo.

Praktično z istim prezirom, ki ga moderni gojijo do lenobe, pa so stari gledali na delo, zanje delo ni osvobajajoče, ampak sužnost sama. Kdor dela, je suženj, govoreče orodje in med barbari, ki ne poznajo ne civilizacije ne razuma, ni svobodnega človeka, saj so vsi sužnji narave. Delo, ki ni delo razuma, je slabše od lenobe, delo je tako za stare kot moderne predvsem praktično delo, delo pridobivanja dobrin, dobrine pa konkretne in uporabne. Za antičnega človeka bi se sodobni kult dela zdel kot suženjstvo vseh, garanje, ki onemogoči razvoj svobodnih aktivnosti in omike, ki imajo za svoj pogoj nedelo. V svojem zgovoru lenobe *Pravica do lenobe* Marxov zet Paul Lafargue kritizira dogmo sodobnega kulta dela za vrednote starih kot kombinacijo brezdolja in kreativnosti. Toda za kritiko dela se nam ni treba zateči k mitu plemenitega divjaka, ki še nepokvarjen s kultom dela uživa življenje, jasno je, da na svetu ni nikogar, ki bi bil popolnoma len, naše telo presnavlja, misli begajo tudi v najbolj lenobnih glavah in odsotnost vsake aktivnosti lahko mislimo le kot smrt. Lenoba ne more biti izenačena z brezdeljem nasploh, mrtvim se zdi nesmiselno očitati karkoli, tako tudi za lenobo niso pravi naslovniki, mišljena je kot moralistična kritika, len je nekdo, ki ne opravlja dela, ki se nam zdi potrebno, pasivnost volje do najstva. Problem moderne kot kulta dela tako ne leži v univerzalnosti lenobe in jalovosti boja proti njej, temveč prej v pozabi selekcije dela, v določanju

vrednosti smotrov, ki naj bodo hoteni, saj ko delo postane vrednota nasploh, vprašanje »katero delo?« postane nepomembno, vsakokratni praktični odgovor pa je odgovor večine, v kateri splošnost postane norma.

Kant v *Odgovoru na vprašanje: kaj je razsvetljenstvo?* kot razlog človeške nedoletnosti, iz katere naj nas popelje razsvetljenstvo, navede lenobo in strah. Lenoba kot razlog nerazsvetljenosti ljudi se lahko zdi le tautologija; lenoba neopravljanja dela razsvetljenstva, ki mora biti storjeno, je razlog nerazsvetljenosti ljudi. Toda če nam Kant lahko poda zgolj tautologijo, je tautologija na tem mestu zgovorna. Neuporaba lastnega razuma se ne izenači zgolj z lenobo mišljenja, ampak hkrati z delavnostjo, ljudje iz lenobe zaupajo varuhom naloge lastnega mišljenja, jim plačajo s trdo prigranim denarjem, da le ne bi stopili izven varnega zavetja vsakodnevnih avtomatizmov in ugodja. Nietzschejev odgovor je enak, lenoba je univerzalna, kljub genealogiji morale jo postavi kot razlog pasivnega nihilizma, ljudje ljubijo ugodje, strah je sekundaren, je strah pred izgubo ugodja. Srečnost in ugodje, ki sta popolnoma subjektivna konstrukta in temeljita le na inertnosti, sta racionalizaciji statusa quo, subjektivnega vpisa v dejanskost, ki ga z dejanskostjo zveže. Lenoba se tako še enkrat zazdi kot glavni sovražnik človeške vrste, toda opredeljena je drugače, ni lenoba v odnosu do dela, ki bi bilo dojet kot zunanje, ampak samoopoved, pa če je mišljena na individualni ravni kot odpoved razvitju lastnih zmožnosti ali pa splošna odpoved omike kot napredovanja razvitja zmožnosti družbe. Lenoba kot samonaložena omejitev je odpoved volje, zmanjšanje razlike med danostjo in subjektivnostjo, ki s tem, ko ostaja pasivna, zapada naravnim avtomatizmom, torej prav v delo, ki je razumu zunanje in na katerega sam subjekt lahko gleda zgolj kot na zunanje.

Delo, ki ga časti sodoben kult dela, torej delo kot službovanje, in lenoba se ne izključujeta, niti si nista nasprotna, z vidika svobodnega človeka sta isto; avtomatizmi, ponavljanja, reproduciranje – vse, kar so imeli Grki za suženjstvo, je postalo vrednota, delo, ki ni delo subjekta, ampak orodja, ljudje pa zanj tekmujejo s stroji. Lenoba kot samoomejitev je tako tesno povezana s človeško naravo, toda reflektivno, saj je subjekt vsakič, ko privzame fiksno naravo in običi v ugodju njenega razkroja, kriv lenobe, greha, katerega kazen je lenoba sama. Spekulativno lahko vidimo v lenobi modus višanja entropije, vpisane v subjektivnost, končnost subjektivnosti, ki ni končnost prihodnje smrti, ampak subjektive vpetosti v čas, ki je na delu v sedanosti, odkloni od nje pa so lahko le lokalni in začasni. Leni so ljudje, ki ne znajo več ne-delati, ki dela ne vežejo več na smoter svobode, toda v zadnji instanci nobeno delo ni smotrno, saj je kot vse obsojeno na propad in vsaka svoboda izgine, že zato ker se dogaja časovno. Tako je treba smotrnost dela ovrednotiti glede na sedanost, glede na trajajočo in končno svobodo, ki je sama sebi namen, možna zgolj v napredovanju in nenehni odpravi lenobe, v procesu odpravljanja, ki pa je uspešen zgolj z njeno vključitvijo. Edini pobeg lenobi je v boju lenobe z lenobo, da se ta za trenutek sublimira v luči svobode, preden dokončno izgine v večnost niča. X

Kot pravi Gašper Garač: »Brez dela ni jela!« in kar je res za kmeta in rudarja, je res za kralja, umetnika in filozofa, danes pa seveda za študente, ki študirajo, namesto da bi delali pošteno delo, in nesramno zažirajo družbo. Praktično z istim prezirom, ki ga moderni gojijo do lenobe, pa so stari gledali na delo, zanje delo ni osvobajajoče, ampak sužnost sama. Kdor dela, je suženj, govoreče orodje in med barbari, ki ne poznajo ne civilizacije ne razuma, ni svobodnega človeka, saj so vsi sužnji narave. X

KREATIVNOST LENOBE

PIŠE **Lara Plavčak**

FOTOGRAFIJE **Bruno Munari**

»Izgledalo je, kot da so na sredi sobe raznora-

zni predmeti, vendar je bil prah povsod tako

na debelo, da je bilo težko verjeti. Zapravana

soba me je tako vznemirila, da sem se nasle-

dnji dan nameravala vrniti in vse počistiti,«

se je obiska Duchampovega ateljeja spo-

minjala Georgia O'Keeffe. »Že nekaj časa ti

nameravam pisati, vendar sem tako len, da si

ne bom niti izgovorov izmišljeval,« se je v pi-

smu zadovoljno opisal Duchamp. Naslednji

dokaz njegove lenobe je Man Rayevo *Goje-*

nje prahu (1920), fotografija Duchampovega

Velikega stekla, pokritega z nekajmesečno

plastjo umazanije. Vendar je najočitnejša

lenoba v njegovih *readymadih*, kjer je ume-

tnost ustvaril z najmanj izraženega truda

– kupil jo je že narejeno – česar pa ne gre

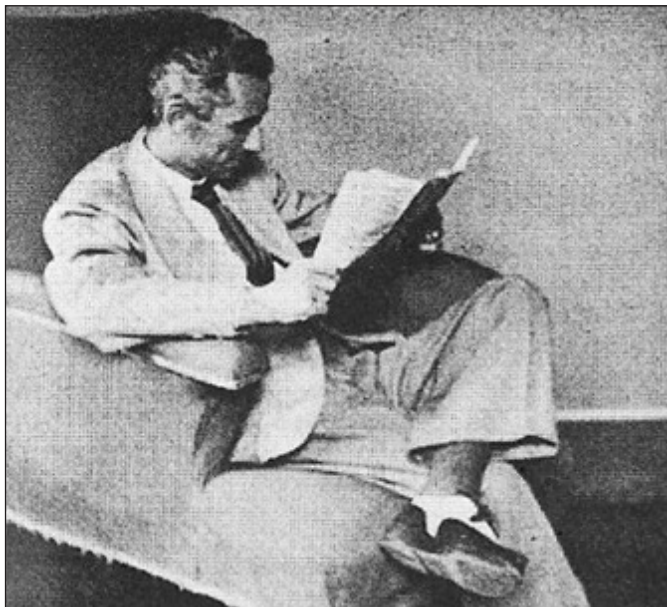
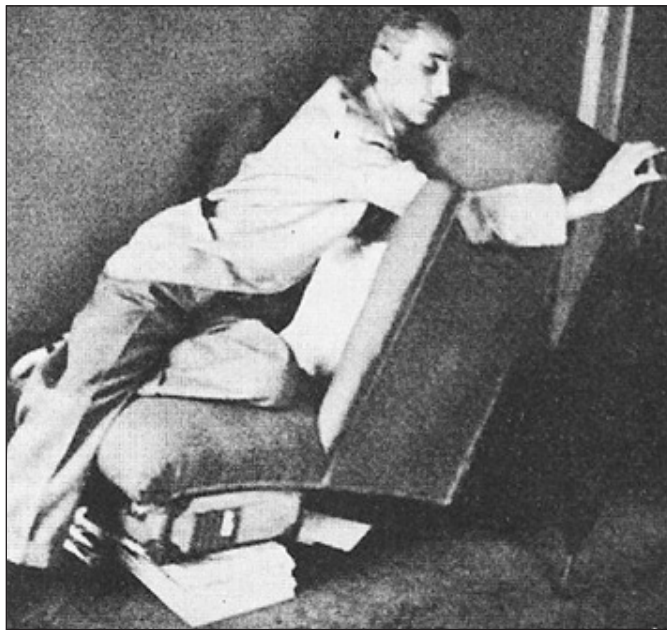
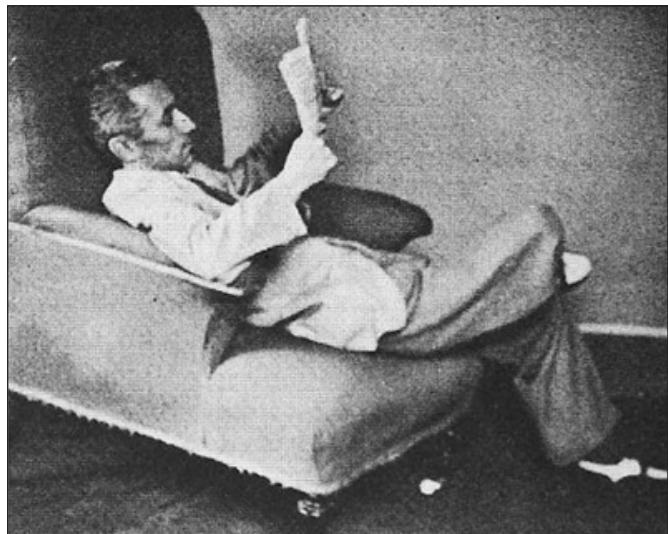
označiti kot nekreativno.

Model lenobe je leta 1993 spisal kratek družbenokritičen umetniški manifest, v katerem je s sklicevanjem na Duchampa in Maleviča trdil, da umetnost na kapitalističnem Zahodu ni mogoča, saj nezmožnost lenobe ubija kreativnost. Zahodni umetniki se namreč ukvarjajo z nepomembnostmi umetnostnega sistema, kar jih oddaljuje od lenobe in umetnosti. Lenoba je za Stilinoviča odsotnost gibanja in misli, čas neumnosti, popolna amnezija, nemoč, bolečina, brezpredmetna koncentracija. Te vrednote so zanj pomembni dejavniki umetnosti, umetniki pa tisti, ki prekinejo monotono ponovljivost vsakdana.

Z lenobo sta se v praktičnem in teoretičnem smislu ukvarjala tudi dva velika umetnika 20. stoletja. Ko je nek francoski kritik povprašal Duchampa, kaj mu je v življenju prineslo največ zadovoljstva, je ravnodušno odgovoril: »Imel sem srečo, ker nisem nikoli delal za preživetje. Menim, da je delati za obstoj z ekonomskega stališča precej imbecilno. Upam, da bomo nekega dne živeli, ne da bi nam bilo treba delati. Zahvaljujoč sreči, je meni to uspelo.« Malevič je v besedilu *Lenoba, prava resnica človeštva* (1921) kritiziral kapitalizem, ker le majhnemu deležu kapitalistov omogoča, da ostajajo leni, in tudi socializem, ker gre za celotno gibanje, ki temelji na delu vseh, namesto na lenobi. Ljudje se bojijo lenobe in preganjajo tiste, ki jo sprejemajo, čeprav je zanje mati življenja in popolnosti. Socializem nosi osvoboditev v nezavednem, a zaničuje lenobo, ne da bi spoznal, da mu je ravno ta omogočila nastanek.

Tudi Bertrand Russell je v *Hvalnici brezdelju* (1932) zagovarjal lenobo v prid umetnosti. Skoraj vse, čemur pravimo civilizacija – od umetnosti, znanosti do filozofije – je po njegovem nastalo v majhnem krogu ljudi z veliko prostega časa. Delavski razred je medtem slepo opravljal svoje in kopicil proizvodnjo, ki je imela premalo porabnikov. Preveč so razmišljali o produkciji in premalo o konzumaciji. Ravno lenoba naj bi zamajala razmerja ponudbe in povpraševanja. Nujo po produkciji bi spremenila v svobodo ustvarjanja, ki umetnosti tudi pritiče. Ravno zaradi rastoče ekonomije in prevladujoče dominacije trga v drugi polovici 19. stoletja se je osnovala umetniška avantgarda z željo po radikalnem prelomu med umetnostjo ter socio-ekonomsko eksistenco in utilitarnostjo, kar je pomenilo

Spodaj: Bruno Munari (1907-1998), eden najbolj vplivnih oblikovalcev 20. stoletja, v iskanju idealnega položaja za branje časopisa.



»Imel sem srečo, ker nisem nikoli delal za preživetje. Menim, da je delati za obstoj z ekonomskega stališča precej imbecilno. Upam, da bomo nekega dne živeli, ne da bi nam bilo treba delati. Zahvaljujoč sreči, je meni to uspelo.«

vagabundske in boemske umetnike. Za umetnika bi morala biti človeška aktivnost usmerjena v reševanje filozofskih vprašanj, ne posamičnih vsakdanjih problemov. Umetnost in znanost naj bi presežali praktične potrebe.

SUBJEKT IN LENOBA

Duchampovi *readymadi* so poskus mišljenja zunaj logike dela, po kateri je cilj polna realnost človeškega obstoja. Nedelati oziroma predajati se lenobi tako pomeni zanikanje celotne realnosti človeškega obstoja, zanikanje kategorije jaza. Duchamp je ob tej ideji eksperimental s pojmom jaza in svoj atelje iz prizorišča dela spremenil v prostor igre. Pograval se je z možnostjo nedela, pravico do lenobe, zmožnostjo neizgovarjanja jaza. To nagovarja tudi Roland Barthes v krajšem intervjuju za *Le Monde* (1979), kjer opiše dve vrsti lenobe. Prva lenoba nastane iz odlašanja dela ali prokrasti-nacije, druga kot *mariniranje* za delo. Med lenobo, brezdeljem, prostim časom, resnično mentalno lenobo ali obdobjem procesiranja je filozofska forma lenobe zanj resnično problematična. Vpraša se, če v modernem zahodnem svetu sploh obstaja takšna stvar, kot je početi popolnoma nič. V konceptu nedela je spoznal potencialni nihilizem, saj je lenoba problematična za subjekt. V situaciji brezdelja je subjekt skoraj razsrediščen, razlaščen konsistentnosti, nezmožen reči sam sebi jaz. To bi bilo resnično brezdelje – sposobnost v določenih trenutkih ne govoriti o jazu.

NAVDIH V LENOBI

Kar se zdi kot lenoba in brezdelje, je včasih nujen predpogoj za prekinitvev navad vsakodnevnega reda, da bi dosegli presenetljiv nekonvencionalni vpogled v delovanje stvari. Lenoba sovpada s prehodnim časom in je po Grahamu Wallasu inkubacijska faza kreativnega procesa, ko pozornost zavestno usmerimo drugam, saj je do te točke že obremenjena in težko pride do novih rešitev. Inkubacijska doba lahko traja od nekaj minut poležavanja do več let opustitve problema, preden nastopi iluminacija. A takšen proces neaktivnosti na začetku vključuje intenzivno ukvarjanje z določenim predmetom.

Na ta način je lenoba delo – območje premišljevanja, sanjarjenja in fantazij. Barthes po Flaubertu opisuje to bolečo obliko lenobe kot *mariniranje*. Ležimo na postelji, nič ne počnemo in malce žalostno premišljujemo o stvareh, kot je to počel tudi Barthes, a ne več kot 15 ali 20 minut naenkrat. Omenjal je tudi Proustovo pisanje, ki temelji na teoriji nehotenega spomina, prostolebdečih idej in zaznav in se nedvomno napaja iz brezdelja. Subjekt se prepusti, da razpade ob spominu, ob nedelu. Če tega ne bi storil, ne bi šlo za odkrivanje spontanega. Brezdelje je torej nek trenutek pisanja, čeprav samo pisanje ni lenobna aktivnost. Gre za natančno in resno delo, za dvojnost v pisanju, najprej v času zavlačevanja in nato v konkretnem času, ki ga je treba preživeti za mizo. Pisanje je problematično, ker je delo in težaški užitek obenem, saj se je treba prebiti skozi različna območja tveganja, lenobe, opustitve, utrujenosti, lastnega revolta. Ravno tu se pojavi vprašanje, ali je umetnikov odnos do lastnega dela lahko lenoben in ali je umetnikovo ustvarjanje delo. Umetnik je morda neuren, nemaren, z razmetanim ateljejem in absurdnim bioritmom, vendar to ne pomeni, da se svojega dela ne loteva strastno, intrinzično. Celo najteže na svetu mu je prekiniti s svojim delom in tudi pri tistih, ki načrtno ustvarjajo vsak dan od ure do ure natančno, je težko ločiti sam delovni proces od prostega časa. Poleg tega redki umetniki preživijo zgolj od lastnega ustvarjanja. Duchamp se je lenobi približal bolj kot večina, vendar je imel srečo z radodarnimi pokrovitelji. Leta 1918 se je zavestno odrekel umetnosti, da bi se v miru posvetil šahu, a v resnici ni nikoli prenehal ustvarjati. S tem se izpostavi problem, kako težko je nede-lati. Čeprav je Duchamp prakticiral lenobo in dovolil, da je vplivala na njegovo umetnost, je bilo popolno prenehanje umetniškega delovanja nemogoče, saj bi pomenilo opustitev prvoosebniosti, sebe kot subjekta.

Lenoba postane način življenja, estetika eksistence, paradoksalna afirmacija sebstva v neakciji in neproduktivnosti. Najti čas za lenobo bi pomenilo premor od sveta, obsedenega s služenjem samemu sebi in različnim dosežkom. To bi bila zmaga kreativnega kaosa in nepredvidljivosti nad ritualiziranimi in udobnimi delovnimi navadami. Kot je v *Pravici do lenobe* (1883) zaklical Paul Lafargue: »Lenoba, mati umetnosti in plemenitih vrlin, postani balzam za človeške muke!« X

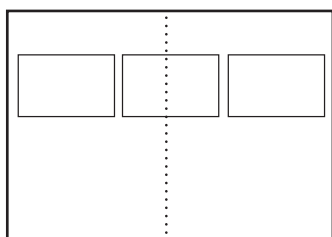
V LENOBNEM ISKANJU DEFINICIJE ...



PIŠE **Sandra Ocepek**

FOTOGRAFIJE: **Samo Rovana**

Lenoba je vseh grdob grdoba, pravi nek pregovor. Sveto pismo trdi, da lenoba spodnaša človeka v mrtvilo, kdor je omahljive volje, bo lačen. Ali pa tale svetopi-semska: kdor noče delati, naj tudi ne je. Pa bolj ko človek razmišlja o sami def-iniciji lenobe, bolj se mu le-ta zdi izmu-zljiva. Po eni strani bi nekateri lenobo definirali kot odsotnost dela, a če se nanjo ozremo z drugega zornega kota, bi jo lahko definirali tudi kot preokupacijo z delom in posledično manjšo družbeno aktivnost. Kaj pravzaprav lenoba je?



Predstavljen je del fotografske serije *Rezervirano* Sama Rovana. Serija je bila v ožjem izboru razstavljen na Emzinovi razstavi Fotografija leta.

»V luži se veliko grdega zaredi, še več hudega v srcu lenega človeka.«

ANTON MARTIN SLOMŠEK

Lenoba v stari krščanski tradiciji predstavlja neaktivnost v smislu ne-dela, ne-garanja in ne-pridobivanja dobrin in je obravnavana kot greh. Vendar se ta priporočena aktivnost bolj kot ne nanaša zgolj na fizično delo, mentalno delo se ne dojemata kot prava vrednota. Garanje in v končni fazi trpinčenje samega sebe je pot, ki vodi v zveličanje. Tistemu, ki trpi, bodo na stežaj odprta nebeška vrata, tistim pa, ki se imajo dobro, bo pot v večno odrešenje dostopna teže. Od tu verjetno izhaja prepričanje, da je trdo delo najvišja vrednota in tisti, ki ne dela, je najhujši zlodej. Komu koristi zgarano, utrujeno in izčrpano ljudstvo?

Takšno ljudstvo se ne sprašuje, takšno ljudstvo je preveč izčrpano, da bi dvomilo. Takšno ljudstvo je zadosti vodljivo in uklonljivo ter pasivno. In taki ljudje koristijo instituciji, kot je Cerkev: vodljivi, zaupljivi in pretrujeni, da bi razmišljali.

Od tu tudi prepričanje, da mentalno, fizično neaktivno delo ni ekvivalentno fizičnemu. Znanost in znanje sta bila skozi celotno zgodovino našega območja trn v peti katoliški cerkvi. Izobraženo in racionalno ljudstvo pa nekaj povsem nezaželenega ... In nevarnega, seveda. Ali kot je pravil slovenski frančiškan, teolog, umetnostni zgodovinar in pedagog dr. Roman Tominec: »*Obraz človeka, ki je ves dan delal, je truden in oči so ugasle. In vendar je na takem obrazu, ki ga je utrudilo pošteno delo, neka posebna, ponosna zaves: nisem izgubil dneva!*« in v enem stavku povzame miselnost, ki prevladuje v okviru katoliške cerkve.

Modernemu kapitalizmu je še bliže kot krščanska tradicija protestantska etika dela, ki se kaže v pridobivanju denarja kot najvišji etični dolžnosti posameznika. Trpljenje, garanje in izčrpanost tako zamenjuje denar kot končni motiv in tudi pokazatelj učinkovitosti dela, na sistem večja in boljše plača – boljše in uspešnejše delo – manj lenobe. Ali obrnjena zgodba: manjša in slabša plača – slabo opravljanje dela – višja stopnja lenobe. Poplačanost za trud in delo se tako z nebes premakne na zemljo: delo samo in z njim akumulacija kapitala naj bi prinašala posamezniku ugodje in zadovoljstvo, torej plačilo za vloženi trud. In denar poskrbi za vse ostalo: užitek, srečo, veselje, ugled ...

»Kdor je zamišljen, ni brezdelen. Delo je lahko vidno in nevidno.«

VICTOR HUGO

Lenobnost in označevanje nekaterih ljudi za lenuhe se velikokrat vežeta tudi na določene osebnostne značilnosti. Kaj kmalu je posamezniku, ki je bolj introvertiran, zaprt vase, socialno in fizično manj aktiven in na splošno bolj miren, dodana oznaka lenega človeka. In v skladu s tem se za manj aktivne, torej bolj lene označuje tudi ljudi, ki se ukvarjajo z manj »aktivnimi« dejavnostmi. Aktivnimi v fizičnem smislu. K razmišljanju in razglabljanju nagnjene posameznike se tako vse prevečkrat tretira kot lene in neaktivne, pri čemer se ne zavedamo, da obstaja več vrst aktivnosti, pri katerih ni hierarhične organiziranosti, ampak govorimo o povsem drugačnih modalitetah. Velikokrat se srečamo tudi s stereotipno naravnostjo k delitvi poklicev na manj in bolj aktivne. Filozofi, pisatelji, slikarji in pesniki bodo od določenih posameznikov prej označeni za lene kot direktorji, pravniki ali zdravniki.

Če ostajamo pri osebnostnih značilnostih, bodo po drugi strani ekstravertirani, fizično aktivni in bolj živahni ljudje hitreje odstranjeni iz polja lenobe. Osebnostne značilnosti se izoblikujejo pod vplivi genetike in okolja in so v veliki meri podvržene procesom, ki se dogajajo na nezavedni ravni. Introvertirana osebnost si tako ne izbere takšne osebnostne strukture, ampak je velik del le-te ustvarjen preko njene zavestne volje. In če govorimo o lenobi kot o zavestno izbranem stanju (kar se ponavadi dogaja), na podlagi osebnostnih lastnosti ljudi ne moremo deliti na bolj ali manj lene. Definicije lenobe tu ni mogoče postavljati.

»Še vedno radi spregledamo dejstvo, da je delo postalo brezdenna dejavnost.«

MARK ABRAMS

Živimo v družbi, kjer vlada ideal uspešnega človeka. Uspešen človek je v prvi vrsti bogat, takoj zatem lep, aktiven, družaben, pozitiven, samozavesten ... Uspešen človek dela in si pridobiva vedno višjo pozicijo pri delu. Uspešen človek veliko zasluži in si tako lahko privoščiti različne ugodnosti. Uspešnemu človeku služba predstavlja življenje. Uspešen človek je aktiven večino dneva, tudi takrat, ko spi.

Uspešen človek enkrat na poti do idealnega sebe pozabi živeti. Živimo v svetu hiperprodukcije, v svetu, ko dobro ni nikoli dovolj dobro in ko zares dobro še vedno ni dovolj dobro, ker ni odlično in odlično ne obstaja. Ta proces tako nima konca. Želja po doseganju idealov se tako lahko udejanja tudi skozi proces dela. Človek ne dela, ker bi ga delo veselilo, ker bi v njem užival, ampak

Vzemimo za primer osebo A, ki je blizu idealu Uspešnega človeka. Ta oseba je hiperproduktivna, saj v službi preživi večino svojega časa. Delo dojema zgolj kot nujnost, dejavnost, ki vodi do ciljev Uspešnega človeka. Torej do ugleda in denarja. Pretirano se ne ukvarja z vprašanjem, ali ji je delo všeč ali ne, ampak pač dela, ker mora. V službi je uspešna, ker je visoko motivirana (motivator = denar). Ko pride iz službe, to je ponavadi okrog petih popoldne, je preveč utrujena, da bi počela karkoli drugega kot to, da prižge televizijo in si pripravi nek hiter obrok. Včasih se odpravi tudi na počitnice.



delo postane zgolj sredstvo za doseganje idealov, sredstvo za približevanje Uspešnemu človeku. Tako se zdi, da danes precej ljudi opravlja delo, ki jih ne zanima in jim ni všeč, zavoljo stalnosti dohodka ali pa prepričanja, da drugega dela tako ali tako ne bodo našli. Običajni delovniki pa se gibljejo nekje okrog osem ur dnevno, poleg tega jih preokupacija in želja po čim večji produkciji oziroma čim višji plači velikokrat zavlečeta skozi celoten dan. In tako človek večino svojega časa dela, in to nekaj, česar v resnici noče početi. Takšnega človeka bi nevtralni opazovalec kaj hitro ožigosal za sila aktivnega, nekoga, ki po nikakršni definiciji ni eden izmed lenuhov. Pa je temu res tako?

»Ne maram ljudi, ki se ponašajo s tem, da trdo delajo. Če se jim njihovo delo zdi tako trdo, naj si poiščejo drugo. Veselje do dela je znamenje, da nam ustreza.«

ANDRE GIDE

Vzemimo za primer osebo A, ki je blizu idealu Uspešnega človeka. Ta oseba je hiperproduktivna, saj v službi preživi večino svojega časa. Delo dojema zgolj kot nujnost, dejavnost, ki vodi do ciljev Uspešnega človeka. Torej do ugleda in denarja. Pretirano se ne ukvarja z vprašanjem, ali ji je delo všeč ali ne, ampak pač dela, ker mora. V službi je uspešna, ker je visoko motivirana (motivator = denar). Čež kakšno leto si namreč želi kupiti hišo na obrobju glavnega mesta. Ko pride iz službe, to je ponavadi okrog petih popoldne, je preveč utrujena, da bi počela karkoli drugega kot to, da prižge televizijo in si pripravi nek hiter obrok. Potem v glavnem ob televiziji preživi ostanek dneva ali pa se odpravi v trgovino in na kavo s prijatelji. Nekatere osebe A imajo tudi družino, kar jim vzame še ves preostali del dneva. Nekatere osebe A zelo skrbijo za svoj izgled, zato se včasih ob večerih odpravijo na rekreacijo. Včasih se odpravijo tudi na počitnice. Oseba A je iz dneva v dan bolj utrujena in počasi utrujenosti niti ne opazi več. Utrujenost postane konstanta. Oseba A izgublja zanimanja, ki jih je prej morda imela, ker zanje ni več časa. Opušča hobi-je, zanimanje za literaturo, glasbo ali kaj podobnega. Postaja otopela in odtujena. Najprej do dela, potem do same sebe. Kljub temu ohranja zadovoljivo percepcijo do lastnega življenja. Oseba A postaja pasivna in kljub visoki delovni aktivnosti življenjsko povsem neaktivna. Oseba A postaja lena?

»Lenoba je nujnost. Treba jo je mešati z življenjem, da se zavemo življenja.«

JACQUES CHARDONNE

Pa vzemimo primer osebe B. Le-ta ni pretirano fizično aktivna, nima službe, preživlja se od občasnega dela in pomoči staršev in sorodnikov, živi iz dneva v dan. Cele dneve preživlja ob knjigah, ker jo literatura neznansko privlači. Veliko se ukvarja sama s sabo in svetom ter svojo pozicijo v njem. Preučuje procese, ki se dogajajo v njej sami, preučuje odnose, ki jih ima z drugimi. Veliko časa posveča vzpostavljanju čim bolj kvalitetnih medosebnih odnosov. Veliko časa tudi preživi na koncertih in v gledališču. Včasih se odpravi ven in zlorablja kakšne ilegalne substance, okolica jo zaradi tega početja obsoja. Bežni znanci si jemljejo pravico do nasvetov, kot so, naj se vzame v roke, naj naredi nekaj iz svojega življenja, naj postane nekdo. Oseba B je družbeno precej aktivna. Zdi se ji, da nekatere reči, ki se dogajajo, niso pravične in se po svojih zmogljivostih bori proti nepraviciam. Pa ji okolica pravi, naj se raje oprime kakšnega resnega dela, dela, ki prinaša resen dohodek. *»Od zraka se ne da živeti,«* pravijo. Oseba B ima rada svoje, za okolico tako klavrno življenje, predvsem pa goji nešteto strasti do vsega, kar jo obdaja. Okolica jo označuje za leno, neaktivno in neprilagojeno. Mi ji to oznako odvezemo.

Zaustavitev sistema in razmislek sta nekaj, kar nam manjka. Pa je vseeno to tista dejavnost, ki človeka prideljuje, mu daje možnost, da se zaveda lastnega delovanja in življenja, in mu navsezadnje daje možnost življenja. Tudi takšno delovanje se ne more obravnavati kot lenoba.

»Vse, kar počenjaš, dobro premisli, šele potem se loti dela; če ne boš preudaril vseh možnih okoliščin, boš sicer z navdušenjem začel, pa boš moral delo opustiti in se osramočen vrniti. Če se lotiš naloge, ki ji nisi kos, ne boš dovršil niti te, niti tiste, ki bi jo zmogel.«

EPIKTET

Obstaja še en aspekt lenobe, ki naj bi se zrcalil v popolni pasivnosti. Govorimo o depresivnosti kot ne-aktivnosti. Tudi človeka, ki trpi za močno depresivno motnjo, katere glavni pokazatelj je zmanjšana življenjska aktivnost, ki v skrajnih primerih lahko pomeni popolno ne-aktivnost, bi okolica kaj kmalu označila za lenega. Pa tudi tu ne moremo govoriti o lenobi. Gre za motnjo, ki izvira iz različnih dejavnikov. De-

presivnost je delno motnja, ki je gensko pogojena, večji del pa ji doda okolje. Motnja lahko nastopi zaradi najrazličnejših okoljskih vplivov, kot so slabe življenjske izkušnje, neizdelane socialne mreže, nezadovoljstvo z življenjskim stanjem, nezmožnost doseganja standardov okolja ... Živimo v svetu visokih standardov in jasno definiranih idealov. Vsi ljudje jih ne zmorejo doseči, četudi si to želijo. Veliko ljudi pravzaprav standardov ne more dosežati. In posledice slabega doseganja standardov so med drugim lahko tudi umik, zmanjšana aktivnost ter zapiranje vase in med štiri stene, z možnim končnim izidom, ki je lahko ekstremno slab. Posledica je tako lahko pridobljena in nezaželena »lenoba«, ki v resnici ni lenoba, ampak bolezensko stanje. Tako da tudi tu definicije lenobe zagotovo ne moremo postaviti.

LENOBA?

Ker se skozi napisano nisem uspela zares dokopati do definicije lenobe in ker sem prelena, da bi se odpravila na dolgo mučeniško pot iskanja le-te v strokovni literaturi, in to z veliko možnostjo neuspeha, si bom dovolila sama postaviti definicijo lenega človeka.

Lenuh = oseba, ki je apatična do sveta in do samega sebe, ki stremi k idealu Uspešnega človeka in se ne sprašuje, zakaj to počne, oseba, ki se na splošno ne sprašuje, ker zato nima časa, se ne ukvarja z ničimer, razen z dejstvi, kako doseči ideale Uspešnega človeka, ki pravzaprav ne čuti, se ne veseli, ne občuduje, se ne interesira, ne ustvarja, kreativnosti odreka mesto v svojem življenju in kot najvišjo vrednoto v svojem opustošenem vrednostnem sistemu imenuje DENAR – zavoljo ugodnosti, ki naj bi jih prinašal.

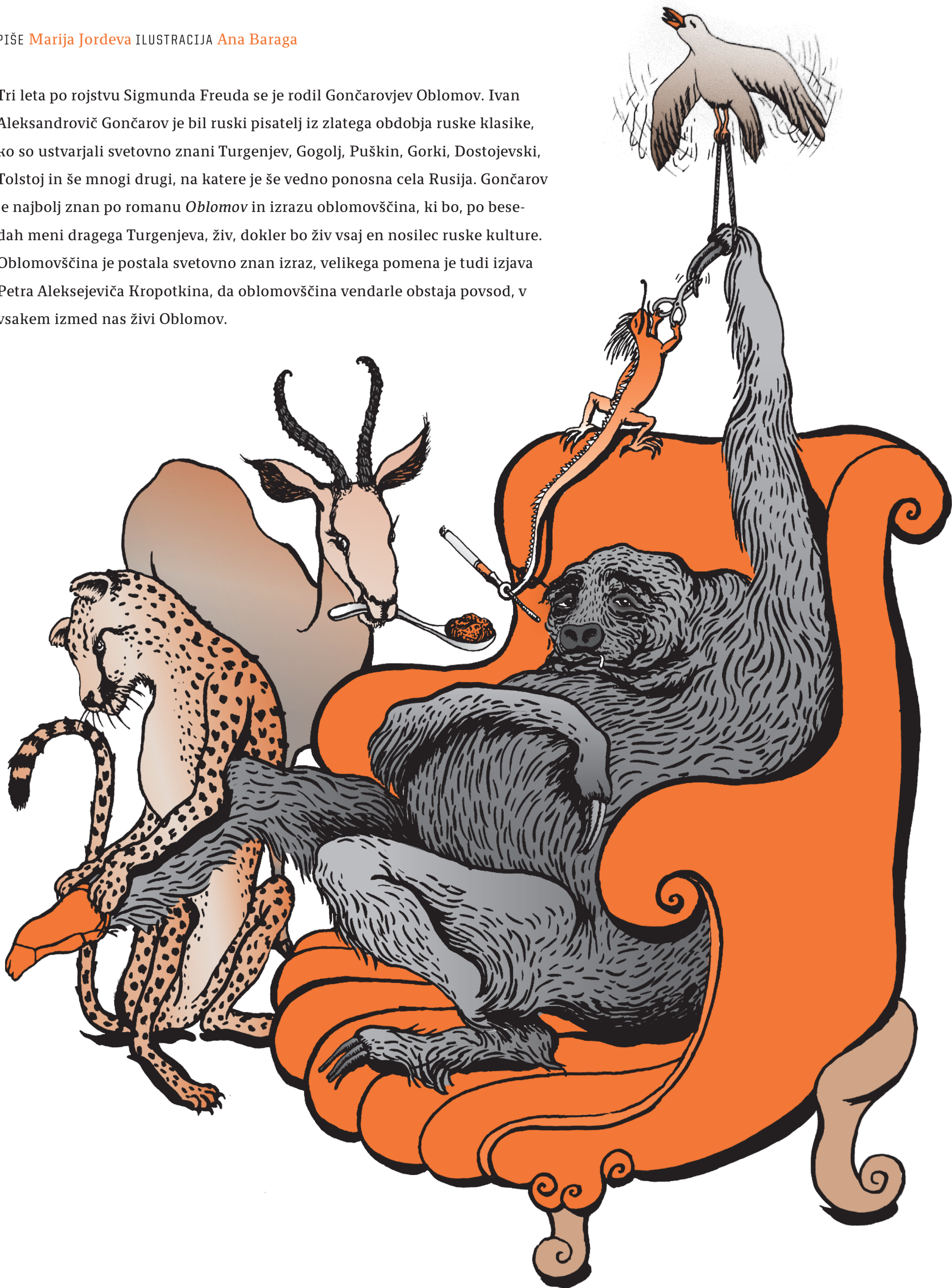
Lenoba = najbolj razširjena bolezen modernega kapitalizma ✕

Takšno ljudstvo se ne sprašuje, takšno ljudstvo je preveč izčrpano, da bi dvomilo. Takšno ljudstvo je zadosti vodljivo in uklonljivo ter pasivno. In taki ljudje koristijo instituciji, kot je Cerkev: vodljivi, zaupljivi in preutrujeni, da bi razmišljali.

SODOBNA OBLMOVŠČINA

PIŠE Marija Jordeva ILUSTRACIJA Ana Baraga

Tri leta po rojstvu Sigmunda Freuda se je rodil Gončarovjev Oblomov. Ivan Aleksandrovič Gončarov je bil ruski pisatelj iz zlatega obdobja ruske klasike, ko so ustvarjali svetovno znani Turgenjev, Gogolj, Puškin, Gorki, Dostojevski, Tolstoj in še mnogi drugi, na katere je še vedno ponosna cela Rusija. Gončarov je najbolj znan po romanu *Oblomov* in izrazu oblomovščina, ki bo, po besedah meni dragega Turgenjeva, živ, dokler bo živ vsaj en nosilec ruske kulture. Oblomovščina je postala svetovno znan izraz, velikega pomena je tudi izjava Petra Aleksejeviča Kropotkina, da oblomovščina vendarle obstaja povsod, v vsakem izmed nas živi Oblomov.



UVERTURA ...

... romana je sen Oblomova v devetem poglavju prvega dela, v katerem Gončarov prebrisano naslika oblomovski vsakdanjik. Šele prek sanj bralec resnično spozna Oblomova in njegov značaj – ta instrument analize je Gončarov uporabil, ko je bil Freud šele na začetku lastne Ojdipove faze. Sanje so po mnenju botra psihoanalize oblike »izpolnjevanja želja« – to so nezavedni poskusi reševanja neke vrste konfliktov, bodisi aktualnih ali kakšnih iz davne preteklosti.

Iz sna izvemo, da se je Ilja Iljič Oblomov rodil v plemiški družini, v kateri je življenje potekalo po posebnih pravilih in ritualih. Dnevi so bili zaznamovani s spancem in prehranjevanjem. Staršev je glede izobrazbe zanimalo le potrdilo, da je njihov sin »opravi vse znanosti in umetnosti,« zato je tudi obiskoval gimnazijo. Zunaj doma je bil redko, ker so se njegovi bali, da se bo škodoval ali zbolel. Oblomov je tako postal dober, ampak len plemič, ki ga je najbolj zanimal njegov lasten mir.

Vsakdanji trud 33-letnega Oblomova predstavlja ogibanje vsakršnim zunanjim poskusom sužnja Zahara ali gostov in obiskovalcev, da ga dvignejo s kavča. To zanj ni le del pohišstva in mesto počitka. Kavč je sveto mesto, kjer se izpolnjujejo vse želje in ustvarja fantastičen svet. Oblomov se je rad umaknil vase in živel v tem svetu. Vendar visoke misli mu niso bile tuje, vznemirjale so ga človeške nesreče, čutil je tudi bolečine in obup – tako Gončarov opisuje Oblomova, ki stanuje v Sankt Peterburgu na Gorohovaj ulici. Navzven pa so ga ostali liki videli kot plemiškega lenuha, ki niti razmišlja ne.

OKOLIŠČINE OBLMOVŠČINE

V okoliščinah naraščajočih sprememb, obdobja nastanka liberalne Rusije ter vznika meščanstva in kapitalistične logike je Oblomov nesposoben ukrepati ali narediti pomembne odločitve, saj je navajen, da vsi vse delajo zanj, odvisen je od drugih, posledično pa ne more opredeliti, kaj lahko naredi in česa ne. Ker se ne more spoprijeti z resničnim svetom, rad sanjari. Zunaj je realnost, ki se spreminja in plemiča sploh ne zadovoljuje. Na kavču pa je spokojno in udobno: »Red je v kraljestvu ... in Zahar je na svojem mestu ...«

Čeprav je v knjigi zaznati obsojanje lenobe, ki je dosegla dokaj visoko stopnjo (vrhunec lenobe je, ko Zahar tridesetletnemu plemiču oblači nogavičke), se Gončarov ne norčuje iz pasivnega Oblomova. Prej se mu smili, ker v mestni naglici in zmešnjavi ne vidi duhovnosti, le drobne strasti, karierizem, željo po tekmovalnosti in zmagi, kar je tudi upodobil v njegovem najboljšem prijatelju.

Andrej Ivanovič Štolc je prijatelj iz otroštva, ki po prvih 150 straneh, ko Oblomov niti enkrat ne zapusti svojega »prestola«, končno uspe izvabiti svojega prijatelja v svet. Štolc za Oblomova pravi, da ima dušo čisto kot kristal – v teh besedah jaz slišim Gončarova, ki vseskozi cilja na to, da je Oblomov izjemno dober človek.

Štolc je bil vzgojen v ne bogati družini, vsakdanjik katere je bil zaznamovan z delom. Oče je poskrbel za delovne izkušnje Andreja, mati pa za brezhibno izobraževanje. Gončarov ga je naslikal kot »železnega« človeka, fizično idealnega, ki je, zahvaljujoč lastnemu trudu, volji, potrpežljivosti in podjetnosti, postal bogat in znan gospod v tedanji ruski prestolnici. Toda Gončarov v njem ne vidi nič visokega, duhovnega ali domačega, pač pa ga jemlje kot nekakšen mehanizem.

Oblomovščina je postala beseda za poimenovanje družbene in osebne stagnacije, rutine, apatije. Pomeni nenapredovanje v svojem razvoju, ker je omejeno na osebne interese in je zato tudi nepopolno. V oblomovščini ni zajeto le prazno, lenobno in sanjavo življenje, prepletano z dobroto in ljubeznijo, ki ga živi Oblomov, pač pa modernizirana buržoazna različica oblomovščine predstavlja tudi delavno in kulturno življenje Štolca. Gončarov sicer v generaciji Oblomovih vidi stagnacijo, vendar prav tako ne vidi napredka pri generaciji Štolcev. Kritizira okoliščine, ki potiskajo človeka v stanje stagnacije.

SODOBNA DRUŽBENO NUJNA SUBJEKTIVITETA

Stoletje pred Christopherjem Laschem in Slavojem Žižkom je torej Gončarov napisal odlično primerjavo dveh družbeno nujnih form psihološke subjektivnosti na prelomu dveh zgodovinskih obdobj. Če sta Lasch in Žižek na nek način primerjala patološkega narcisa in posameznika protestantske etike, je Gončarov naslikal analizo predkapitalističnega posameznika in posameznika vznikajočega kapitalističnega mehanizma, tj. posameznika puritanizma, ki je posredno spodbujal akumulacijo kapitala in vplival na povečevanje produktivnosti dela ter močno obsojal brezdelnost in zapravljanje časa.

Od nastanka kapitalizma kot sistema zahodnih družb vse do danes ločimo tri tipe le-tega. Prvi je liberalni kapitalizem, ki deluje do obdobja med vojnama. Zanj so bili značilni svobodni trg, racionalno vedenje potrošnika, zdravorazumska produkcija, kjer se država ne vmešava v ekonomijo. Tip posameznika liberalnega kapitalizma je individuuum protestantske etike. Drugi tip kapitalizma je monopolni ali korporativni, ki se pojavi v obdobju med vojnama in konča v 70. letih 20. stoletja. Izvedel je državno intervencijo v trg: država določa kaj, koliko in kako se bo proizvajalo. Takšen kapitalizem je proizvedel *other-directed* tip posameznika, tj. timskega človeka, ki ne vztraja, ampak se podreja. Prav v tem času se je po besedah Vesne Godine zgodila »ena največjih škod: vpeljava strokovnjakov v socializacijo.« Od 70. let 20. stoletja do danes pa traja tretji tip kapitalizma, ki je proizvedel in še vedno proizvaja patološke narcise. Ta kapitalizem je potrošniški. Potrošnja se začne načrtovati. Priča smo različnim posledicam: blago ni kakovostno, izdelki imajo znanstveno vgrajene napake, uvajanje novih trgov: zdravja, mladosti, lepote, seksa, osebnosti itn. Njegov cilj je producirati posameznika, ki je orientiran, prisiljen v potrošnjo.

Razlog nastanka nove psihološke subjektivnosti, patološkega narcisa, Lasch vidi v permisivni vzgoji. V različnih družbah isti cilj socializacije, ki omogoča reprodukcijo družbe, realizirajo različne vzgojne tehnike, različni načini oz. tipi avtoritete, različni agensi socializacije itd. Bistvo permisivne vzgoje je v neavtoritarnosti in usmerjenosti k otrokovim željam. Njen namen je, da omogoči izražanje otrokove individualnosti in razvija njegove osebne možnosti. Lasch trdi, da je sodobna birokracija zavzela popoln nadzor nad posameznikom, saj večino vzgoje prevzamejo strokovnjaki in družbene ustanove, ki jemljejo staršem njihovo ključno vlogo v vzgoji. Starši so postali nesposobni sami vzgajati otroke, zato so odvisni od navodil strokovnjakov, množičnih medijev, reklamne industrije in pomožnih institucij, ki so prevzeli večino vzgojnih funkcij.

Zlom starševske avtoritete in discipline spodbuja značilnosti, ki prinašajo resne patološke posledice. Neuspeh klasične razrešitve Ojdipa je temeljni problem patološkega narcisa. Kaj pomeni klasična razrešitev? V zgodnjem otroštvu subjekt razvije dve navezanosti: čisto seksualno zasedbo objekta pri materi in zgledno identifikacijo pri očetu. Nekaj časa se obe navezanosti ne motita, ne vplivata ena na drugo, vendar neke pred petim letom starosti naletita ena na drugo in nastane konflikt. Prav to, v zgodnjem otroštvu ustvarjeno ljubezensko navezo na starša nasprotnega spola in posledično rivalstvo s staršem istega spola (skupaj z občutki agresije in krivde) imenujemo Ojdipov kompleks. Odločilni moment subjektovnega razvoja po Žižku je, ko subjekt izkusi »manjkavost« Drugega (matere). Pred posegom Zakona (očetovske avtoritete) se pomembni Drugi (mami) subjektu prikazuje kot vsemogočni Drugi. V otroku je želja, da bi ugodil Drugemu in si tako pridobil njegovo ljubezen. S pojavom avtoritete pa izkusi, da je ta Drugi podvržen Zakonu, da se podreja očetovski besedi. Takrat vzpostavi distanco do želje matere. Tako pri razkroju Ojdipovega kompleksa mora biti opuščena objektna investicija v mater, namesto nje pa lahko nastopi dvoje: identifikacija z materjo za deklice in povečana identifikacija z očetom za fantke. Otrok klasično razreši Ojdipov kompleks in hkrati razreši tri temeljne skupine problemov: problem identifikacije, problem izbora seksualnega objekta in problem vpeljave moralnega imperativa.

Po Žižku je za patološkega narcisa značilno to, da ne ponotrani očetovskega Zakona oz. moralnega imperativa, namesto tega pa oblikuje Jaz-Ideal, kar pomeni, da je jaz že idealen (to je sicer normalno pri otroku do petega leta starosti, čemur pravimo infantilni egocentrizem). Pri patološkem narcisu se infantilna percepcija podaljšuje v odraslost, zato posameznik še v odraslosti deluje kot majhen otrok. Da pa se infantilna percepcija podaljšuje, mora patološki narcis nenehno dobivati socialno potrditev, sicer zaradi slabotnosti jaza občuti tesnobo, katere vzroka ne more najti.

Patološki narcis je prilagojen okolju, uspešno funkcionira in celo socialno blesti. Vendar! Prezira soljudi, jih izkorišča, v njih vidi le sredstvo za svojo afirmacijo, hkrati pa je odvisen od njihovega priznavanja, občudovanja. Za patološkega narcisa je značilna odsotnost jasno začrtane identitete, regresivne tendence, problemi avtonomije, strah pred bližino in skoraj popolna nezmožnost empatije. Je suženjsko odvisen od uspeha pri vrstnikih, vendar ni nobenega zaupanja, predanosti. Zato do soljudi ohranja neko temeljno nezaupanje, tj. patološko ga je strah tega, da bi bil preveč odvisen od drugih, čeprav, paradoksalno, je. Patološkega narcisa ne moremo razumeti v celoti brez sindroma *borderline*, ki je sodobna oblika histerije patološkega narcisa. To je točka, na kateri je subjekt soočen z osnovno paradoksnostjo patološkega narcisa: subjekt ne ve, kaj hoče, objekt že-

lje mu konstitutivno uhaja (to ni to). Patološki narcis se brez vprašanja prepušča krogotoku vedno novih odgovorov in potreb (ki so največkrat usmerjeni v potrošništvo) zato, da bi čim prej zamaskiral osnovni paradoks »odgovora brez vprašanja«, *borderline* pa je točka, na kateri se ta krogotok zlomi in se posameznik sooči z brezpomenskostjo odgovora. Tako je sodobna identiteta zelo hiperaktivna, krhka in negotova, znotraj družbe zmeraj išče odgovore, ki bodo potrdili njeno normalnost.

Renata Salecl pravi, da je družba, v kateri vlada »ideologija neskončnih možnosti«, obsedena z individualizmom. Rodimo se popolnoma svobodni, imamo na voljo vse, sami lahko izbiramo in si ustvarjamo svojo življenjsko pot, ampak to tako, da smo popolnoma odvisni od družbe in delujemo znotraj njenih norm. Če pa posamezniku ne uspeva, je to njegova krivica, ker je imel vedno vse na voljo. Ključno v tem je, da permisivna vzgoja in kultura narcisizma nikakor nista razvoj svobodnih, odgovornih posameznikov, ampak ravno nasprotno: oblikujeta zlomljenega posameznika, odvisnega od različnih institucij sodobne družbe (od terapevtske pomoči do knjig za samopomoč, ki (seveda) predstavljajo veje potrošništva). Tako je nadzorovanje postalo prikrito, vendar vseprisotno in v tem je paradoks permisivne vzgoje: za videzom odprtosti in spontanosti je še bolj represivna. Nadzor pri tem ni vsiljen, prej je ponujen kot marketinška rešitev za naše (novonastale) probleme. Prav tako kot je dosežena hegemonija – ne s silo, temveč s strinjanjem podrejenih.

KULMINACIJA

Zakaj je roman aktualen danes? Gončarov delikatno in občutljivo namiguje na pogubnost družbenega sistema, ki mu Oblomov noče služiti, to je kapitalizma.

Življenje v svetu izobilja človeka ne osrečuje, trdi Saleclova, ampak krepi tesnobo, občutke sramu. Kapitalistična mentaliteta lahko posameznika hitro porine v samoobsojanje, ki onemogoča spremembo ravno zaradi tega, ker onemogoča jezo.

Tipičen današnji kapitalističen tip, značilnosti katerega so individualizem, narcizem in deloholizem, je nekakšen sodobni Štolc. Je tipičen predstavnik permisivne družbe, ki socialno funkcionira in dominira, je suženjsko odvisen od uspeha in se vrti v krogotoku vedno novih odgovorov. Sodobni Oblomov pa predstavlja nasprotje subjektivnosti potrošniškega kapitalizma, ki je neustrezen za logiko kapitala, vendar hkrati zelo pomemben za definiranje te same logike. Identiteta posameznika se namreč vzpostavi prek interakcij z drugimi ljudmi. To pomeni, da na podlagi drugih zvemo, kakšni smo oziroma kakšni nismo. Sodobni Oblomovi so atipični posamezniki, ki kljub oznaki »lenuha« tako kot Gončarovjev Oblomov iščejo cilje v življenju, razmišljajo, sanjarijo, ampak se ne vidijo in ne znajdejo znotraj okvirja kapitalistične tržne logike. Ravno zato so tudi označeni kot lenuhi.

Razlika od Gončarovih junakov je v tem, da sta sodobni Oblomov in sodobni Štolc produkta istega zgodovinskega obdobja. Gončarovjev Oblomov je služil kot sredstvo za vzpostavljanje ločitve in razlike med plemstvom in meščanstvom ter podlage za čaščenje dela kot najbolj svete stvari, sodobno figuro Oblomova pa danes vidimo kot zoperstavitev hiperaktivni identiteti sodobnega Štolca, ki ni zunaj meja kapitalistične logike, ampak obstaja zato, da reafirmira in na novo legitimira delo v družbi.

Ker ideologija kapitalizma negativno vpliva na posameznikovo samopodobo, identiteta zanj postaja centralni problem, kar je opazil tudi Gončarov. Namesto jeze nam ponuja obup. In zavoro v razvoju. To je sodobna oblomovščina – stanje, ki ne ponuja spremembe in ne osrečuje.

Kaj pa se je z Oblomovim zgodilo v romanu? Posledično se je zlomil (od tod tudi pomen njegovega imena v ruščini). Glavni junak sicer na koncu umre, ampak ga Gončarov ni poimenoval Oblomov zaradi tega. Našel je svojo pravo ljubezen Agafjo Matvejevno (ob kateri se znajde zaradi nezmožnosti poplačati dolgove in upravljati s posestjo), ki je zanj postala utelešenje življenja v rodni Oblomovki in mu rodila sina Andreja (pozoren bralec se bo spomnil, da je tako ime tudi Štolcu). Oblomov tik pred svojo smrtjo prosi Štolca, da prevzame vzgojo njegovega sina. Socializacija je eden nujnih pogojev, da se družba reproducira, zato zagotavlja funkcionalno zamenjavo – vključevanje vedno novih generacij posameznikov v družbo – ki pa se lahko realizira le skozi opremljenost posameznikov s povsem določenimi osebnostnimi lastnostmi. Po Vesni Godini gre pri zamenjavi za to, da stare generacije novim predajo celovitost družbenega življenja in s tem zagotavljajo nadaljevanje le-te. Prevzem vzgoje sina je simbolična zmaga nove družbeno nujne forme subjektivnosti, kajti vzgajanje novih generacij je neodvisno od cene, ki jo mora za to plačati posameznik. ✕

UJETI ZVOK

SPRAŠUJE **Gregor Inkret**

FOTOGRAFIJA **Klemen Ilovar**

Ičo Vidmar (1961) je sociolog kulture, publicist, glasbeni kritik, eden od ustvarjalcev oddaje *Idealna godba* na Radiu Študent ... In hvaležen, luciden sogovornik, ko gre za razmišljanja o družbenem organiziranju zvoka, učinkih glasbenega nacionalizma, o problematiki koncepta *world music*, o položaju sodobnega glasbenega novinarstva in podobno. V pričujočem pogovoru je beseda tekla o vsem tem, in čeprav je na začetku intervjuvanec dejal, da ne želi teoretizirati, sva s teorijo stvar vseeno odprla.



Gregor: Zakaj je eden pomembnejših delov vzpostavljanja vsake oblasti tudi nadzor nad zvočnim okoljem? Katera instanca ga ponavadi uravnava?

Ičo: Sam izraz zvočno okolje oziroma zvočna krajina, katere element je glasba, je v marsičem dvoumen in problematičen, ker predpostavlja obstoj nekakšnega neskaljenega socialnega, celo ruralnega zvočnega prapočela z visoko akustično verodostojnostjo. Toda dejstvo je, da je nadzor nad tem, kako se zvok družbeno organizira – in to praviloma uravnava oblastne instance – stoletna reč, ki jo poznamo v različnih kulturah tako evropskih kot zunajevropskih prostorov. Zakaj naj bi bilo to pomembno? Načeloma zato, ker je zvok težko ujeti. Ravno tako človeško organiziran zvok, ki mu pravimo muzika. Ključen je način organizacije; slej ko prej ti zvok uide iz okvirov, v katere ga hočeš vstaviti. V tem je vsa lepota. Zato je zvok lahko obstoječemu družbenemu ustroju

nevaren. Vselej sproža določene želje in deluje na afekt. Pa še glasbeni zvok je bolj abstrakten kot vizualne reči, manj otipljiv in težje prisvojljiv.

Če pogledamo najbolj totalitarne variante zatiranja muzike in raznovrstnega zvočnega okolja, ugotovimo, da je marsikatera oblast nadzoru zvoka in glasbe posvečala veliko pozornosti, pri čemer pa so bili argumenti zmeraj zunajglasbeni. V nacistični Nemčiji so nasprotovali jazzu, ga z Goebbelsovo propagandno mašinerijo razumeli in prikazovali kot primarno črnsko muziko ter iz tega rasistično izpeljali, da je zato neprimeren, degeneriran. Po drugi strani pa nacistična oblast nikoli ni bila do konca dosledna v nadzoru zvokov in samih glasbenih izrazov. Dopusnila je denimo prakticiranje precej avantgardnih glasbenih form. Zanje so bili bolj problematični ljudje, ki so določeno glasbo ustvarjali, pri čemer obstaja več načinov nadzora. Lahko izženeš,

pozapreš in javno prepoveš celo plejado judovskih skladateljev, dirigentov in opernih pevcev. Lahko prepoveš črnsko muziko, ker jo pač igrajo črnski glasbeniki. Če pa določena muzika, recimo swing, navzlic vsemu ostane popularna glasbena forma tistega časa, jo skušaš nadzirati tako, da v te tuje, jazzovske standardne balade vpelješ svoja, predruščena besedila, primerna arijskemu bitju in žitju. Pa ti vseeno spodleti.

Odgovor na vprašanje, zakaj je za oblast pomemben nadzor nad človeškim organiziranjem zvoka, bi bil, da zato ker je glasbo načeloma težko ujeti. S samimi glasbeniki je precej lažje.

Gregor: Kaj je tisto, kar dela hrup tako subverziven?

Ičo: Ni pravila. Gre za stvar lokalnega in normativnega razumevanja tega, kaj je za določeno uho hrupno in kaj glasbeno ugodno. Nekaj, kar je hrupno za Slovenca, ni nujno

hrupno tudi za Senegalca, nekaj kar je bučno za ljubitelja romantičnih simfonij, ni nujno bučno za privrženca death metala.

Gregor: O tem pa spet določa neka oblastna instanca?

Ičo: Recimo. Ali pa se stvar še bolj prebrisa – oblikuje prek nauka o lepem v muziki, na primer skozi estetsko teorijo. Če pogledamo v zgodovino, se je večina takih poskusov bolj ali manj izjalovila. Tisto, kar so denimo pred nekaj stoletji v evropski tradiciji pojmovali kot hudičev ton (glasbeni interval, ki razpolavlja oktavo na polovici, op. p), je danes sestavni del pouka na prvih stopnjah v glasbenih šolah. Danes ga pojmujejo kot lepo harmonijo. Poanta je v tem, da hrup zmeraj poskušamo kanalizirati in zamejiti z vzpostavljanjem različnih konvencij. Narediti red. Največji prelom pa se zgodi takrat, ko začne trg uravnava hrup in premikati ločnice.



Naši specialisti za afriške glasbe, denimo Sonja Porle in Zoran Pistotnik, vam bodo lepo razložili, da Youssou N'Dour, senegalska zvezda afriškega popa, hkrati posname album za domači trg in ga za zahodnega povsem drugače producira, nanj uvrsti celo druge skladbe. Tudi glasbeniki s periferije so se torej naučili streči stvarjem.

Gregor: Kdaj potem hrup postane glasba? Ali gre tu za nenehen boj interpretacij?

Ičo: Takrat, ko nadzorna instanca odloči ali pa prepusti, da lahko določen element hrupa postane del izvajalskega glasbenega kanona, ker je dovolj udomačen in razširjen. Vzemimo na primer jazz. Na začetku je jazz veljal za divjaško muziko, ker ga je igrala in poslušala – in to v moralno spornih ali nelegalnih prostorih, kot so bordeli, nočni lokali itd. – večinoma črnska skupnost. Glisande, zrnato zavijanje trobent, neintonančnost, razkošno ritmiziranje so razumeli kot elemente divjaškega v muziki. Sčasoma, in pri tem gre za dosežek trga in tržnih razmerij v ameriški fonografski industriji, je to postala estetska norma. Že takrat se med zgodnjimi razpravljalci o jazzu začne biti bitka o tem, kakšen je v bistvu pravi, resnični jazz in kaj je prinesel kot oblika kontrakture v nedrjih industrijske kapitalistične velesile. Kaj ima večjo težo? Smer simfoničnega jazz, kjer skladatelj ali dirigent aranžirata celotno muziko in določata vloge, ali pa velja več spontanost, zrnatost, hrupnost, improvizacija črnskih jazzovskih glasbenikov, ki v svojo godbo vnašajo množico različnih, arhetipsko »divjaških«, celo afriških elementov? Že na začetku tridesetih let prejšnjega stoletja je bil jazz v luči razmišljanja tedanjih glasbenih teoretikov posebna, avtentična forma ravno zaradi svoje hrupne neujemljivosti.

Znamenje, da je muzika dokončno pripuščena iz hrupa, je, ko začnejo glasbeni kritiki in jazzovski esteti in v svojih javnih člankih in recenzijah v celoti izpuščati socialne in kulturne okoliščine, v katerih se ta muzika igra, in se posvetijo predvsem sami formi. Takrat, ko se teorija ukvarja zgolj s formalnimi in estetskimi kriteriji ter zraven opušča razmišljanje o socialnih pogojih ustvarjanja muzike, je ta glasba že vključena v dominantno kulturo in se jo začne vrednotiti kot glasbeno umetnost. Kritiko začne zanimati gola oblika in ne to, od kod prihaja zvok oziroma zakaj nekdo tako igra. Seveda se glasbena publicistika z glasbeniki vred vedno znova obrača nazaj in – to je še posebej značilno za rock – v določenem izrazu, tudi hrupnem odklonu, išče uporniški zvok, generacijske spopade, različne subkulture ipd.

NACIONALIZEM

Gregor: Prek katerih registrov se najbolj učinkovito vzpostavlja nacionalizem v glasbi? Prek uradnih, institucionaliziranih oblik? Na primer prek zapovedanih kodov obnašanja, kot je vstajanje pri igranju državne himne ...?

Ičo: Kje slišimo največ državnih himen? Na olimpijadi. Na svetovnih športnih spektaklih. Če dobro poslušamo, so si nacionalne himne po formi zelo podobne. Ene imajo sicer obliko marša, druge so značilne kratke romantične pesemske oblike, ker jih je pač veliko nastalo takrat. Obenem pa so večinoma neverjetno prazne forme. Vzpostavljajo monoton, homogen čas, kamor se lahko naseli pripadnik nacije, ko zasliši na primer Zdravljico. Podobno je tudi s transnacionalnimi himnami, denimo z Internacionalo ali Odo radosti. Čeprav na tem mestu velja opozoriti na ostro izjavo starega levičarskim radikalca, sijajnega glasbenika in avantgardnega skladatelja Corneliusa Cardewa, da je petje Internationale veliko bolj subtilna glasbena in socialna izkušnja od vsega skupaj, kar je spravila vkup uradna glasbena avantgarda. Himne so zvočni emblemi nacionalnih držav, uradno blagoslovljena glasbena oblika meščanstva 19. stoletja.

Pri glasbenem nacionalizmu so problemi veliko širši. Dejstvo je, da je glasba lahko zelo učinkovito sredstvo za spodbujanje nacionalističnih čustev. In ponavadi se ta

Odgovor na vprašanje, zakaj je za oblast pomemben nadzor nad človeškim organiziranjem zvoka, bi bil, da zato ker je glasbo načeloma težko ujeti. S samimi glasbeniki je precej lažje.

izražajo prek besedil, ne toliko prek same forme; ponavadi je predvsem refren tisti, na katerega se obesi in v njem kot član kolektiva prepozna posameznik.

Po drugi strani pa se lahko nacionalizem izraža tudi v diskurzu, kakršnega smo imeli priložnost slišati na lanskem kongresu slovenskih glasbenikov, ne glede na to, ali je bil to namen sklicateljev ali ne. Nacionalistični toni v imenu slovenske glasbene ustvarjalnosti lahko po mojem zmotijo marsikaterega poslušalca. Osebnost seveda nimam nič proti slovenski muziki, toda najprej se moramo dogovoriti, kaj ta besedna zveza sploh pomeni.

Gregor: Kaj je bilo na omenjenem slovenskem glasbenem kongresu bolj problematično: sam poziv k zvišanju zakonsko določenih kvot predvajanja slovenske glasbe ali sklicevanje na njeno »slovenskost«, enkratnost, avtentičnost ...?

Ičo: Zahteve slovenskih glasbenikov so zame povsem legitimne, problematičen je bil njihov način izrekanja v javni razpravi. To se zgodi, ko v imenu zahtev, ki zadevajo širša vprašanja kulturne in medijske politike, obstoj in delovanje glasbenega trga – ki pa, takole spotoma, ni majhen in zožen na Slovenijo za vse glasbenike – začnete uporabljati nacionalistično argumentacijo.

Gregor: Hočeš nočeš pri taki problematiki zmeraj pride do tega ...

Ičo: Seveda. Vendar tak diskurz namiguje, da obstaja nekaj temeljno slovenskega v muziki. Nekatere muzikološke razprave pri nas so se pred časom ukvarjale z iskanjem »slovenskosti« v muziki domačih skladateljev, ki so se priklopili na evropsko moderno, in pozivale h krepitvi slovenske glasbene zavesti. To pomeni, da iz muziciranja, ustvarjanja muzike delajo politično ideologijo.

Eno je poskus boja za izboljšanje statusa glasbenih ustvarjalcev v Sloveniji, drugo pa igranje na nacionalno noto ogroženosti slovenske glasbe, ki lahko za sabo v trenutku potegne javno mnenje. Vseeno menim, da kritična javnost in heterogeno poslušalstvo nista tako neumna, da bi temu kar takoj nasedla. Eno je zaščita in način spodbujanja domače glasbene produkcije z mehanizmi, ki jih ima na voljo kulturna politika, drugo pa je opravičevanje te zaščite v imenu t. i. višjih, nacionalističnih ciljev. Pozabljam, da so se glasbeniki in poslušalci vedno radi pustili zapeljati skorumpiranim mednarodnim, transnacionalnim zvokom, ko jih je začel nekdo stiskati od znotraj in jim predpisovati, kaj igrati in poslušati.

Sploh bi bilo najprej treba napraviti resno analizo o tem, kakšni so pri nas produkcijski pogoji za različne glasbene prakse. Pod drobnogled bi morali vzeti celoten korpus slovenske glasbene industrije; analizirati bi bilo treba status posameznih glasbenikov in zvrsti, opredeliti produkcijska razmerja, v katera so vpeti, in ugotoviti, od česa služijo. Dokler ne bo resne raziskave o slovenski glasbeni produkciji in načinih njene recepcije, so mogoče pavšalne sodbe, ki lahko ustrezajo določenim interesnim skupinam. Če ne bomo ugotovili, kateri spekter glasbene ustvarjanja ima možnost za življenje na lokalnem trgu, kateri pa potrebuje javno podporo, ki ni nujno zgolj finančna, se lahko pogovarjamo zgolj na podlagi bolj ali manj neotipljivih dejstev. Resne raziskave o tem nimamo. Nimamo je niti o sodobnem ljubljanskem glasbenem življenju, pa tako radi opletamo z urbanostjo v glasbah.

Gregor: Toda ali ima lahko nacionalizem v glasbi emancipatorni naboj in kakšen je?

Ičo: Danes ga nima več. Gre za zakrnelo reč. Druga stvar pa je, če govorimo na primer o

zgodovini svetovnih narodnoosvobodilnih gibanj. Partizanska pesem, skrpana iz različnih virov, ali pa pesmi narodnoosvobodilnega gibanja v Angoli, ko se je država osvobajala izpod kolonialnega portugalskega jarma, ga vsekakor imajo. Toda menim, da je bilo v teh pesmih vedno veliko emancipatornega naboja, ki ni meril zgolj na določeno nacionalnost. Vselej je bil zraven tudi element razrednega boja pa še kaj drugega.

GLASBE SVETA

Gregor: Kakšno muziko poslušajo in kako jo poslušajo t. i. sonični turist, ki si ga včasih omenjal v zapisih o svojih glasbenih popotovanjih?

Ičo: Sonični turist je potrošnik muzik, največkrat zahodnjak, izkoriščajoč množično dostopnost različnih glasb sveta, ki jih je mogoče lokalizirati oziroma pripeti v različne kulture, na razne geografske prostore, etnične skupine ipd. Vse to v povezavi s poljem world music. Do takšnega tipa potovanja po svetovnem glasbenem svetu je prišlo v trenutku, ko je rock nehal biti dominantna kulturna forma. Zato ni čudno, da so bili na začetku glavni konzumenti glasb sveta in z njimi povezanih različnih oblik in zvokov prav nekdanji rockerji, razočarani nad komercialnostjo, ki je prevladala v rocku. Celo bivši punkerji so na primer med romskimi glasbeniki v Makedoniji iskali izgubljeno avtentičnost.

Ko obstoj določenega lokalnega zvoka z lokalnim akcentom in lokalnimi posebnostmi pripisete neki nacionalni državi, ga s tem nacionalizirate in takoj iz nacionalne šablone izključite druge godbe. Ustvarjanje glasbenih genealogij je sicer značilno razmišljanje o muziki. Pri world music gre za udomačitev eksotičnega drugega, kar je star postopek. Nenazadnje so to v 19. stoletju počele svetovne razstave, ki so prikazovale moč imperijev. Moj glavni očitke je, da tak diskurz zamolči raznovrstne urbane in globalne forme, ki jih igrajo in predelujejo v lokalnih kontekstih. V svetovnih vodnikih po glasbah sveta boste našli razne zgodovinske preglede, ki opisujejo lokalne zvrsti v Kinšasi, Johannesburgu, New Orleansu, Buenos Airesu itd., nihče pa vam ne bo povedal, da se v Braziliji igra tudi prvovrsten heavy metal, nova komorna glasba, ustvarja se sijajen hip hop ali sodoben reggaeton, ki je izrazito urbana muzika današnje urbane mladine. Trik je v tem, da se vnaprej išče stare forme in se jim pripisuje takšne ali drugačne pomene, ki ustrezajo slušiču centra.

Gregor: Je potem koncept world music v osnovi samo napačen ali bolj nezadosten? Po eni strani hrani našo potrebo po eksotičnem, po drugi pa vendarle približa določen del bolj »oddaljene« muzike.

Ičo: Definitivno je zasluga tega polja tudi spodbuditev zanimanja za druge kulture. In prek glasbe se še najlažje spoznamo z njimi. Če pa smo iskreni, sta to že od nekdaj počela denimo rock in jazz, ki sta bila vselej pristno dojemljiva za tuje glasbene vplive. Zame ostaja ključno dejstvo, da se je polje world music vzpostavilo v momentu, ko je rock prenehal biti dominantna kultura z vsemi pomeni, ki spadajo zraven. Prvi glasbenik tretjega sveta, ki se je prebil na Zahod, in to znotraj rockovskega polja, je bil seveda Bob Marley, kar se je zgodilo že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Bob Marley je v osnovi jamajški rocker, »roots rocker«, urbano dete in obenem preračunljiv glasbenik, ki je najprej poskušal prodreti na ameriški trg in se šele potem ozrl proti Britaniji. Če pogledamo njegov prvi album z naslovom Catch a Fire, ki ga je posnel za založbo Island, in njegove zgodnje posnetke, ki jih je naredil z The Wailers v studiu Leeja Scratcha Perryja, lahko takoj ugotovimo, da



→ je bil Catch a Fire narejen za zahodno rockovsko publiko. Zvenel je drugače, na njem so igrali priznani britanski rockerji, odzvet mu je bil značilen basovski impulz, ki ga je imela Perryjeva produkcija. Zadostna primerjava za ugotovitev, da smo se preselili v drug glasbeni center, ki spet po svoje določa, kako bo predelal muziko od zunaj.

Gregor: Kako se potem določen zvok oziroma godba, ustvarjena in prakticirana na periferiji kapitalističnega sistema, spremeni, ko pride v njegov center in postane zanimivejša za širše občinstvo? Kaj jo naredi bolj razumljivo in lažje poslušljivo?

Ičo: Najpomembnejša je analiza družbene recepcije te godbe. Z njo sta se etnomuzikologija in sociologija glasbe začeli resneje ukvarjati šele v zadnjih dvajsetih letih. Pomembno je tudi ugotoviti, kakšna je politika založb, ki snemajo in izdajajo takšno muziko, medijev, ki jo porivajo naprej, in kakšen tip diskurza prevladuje v njih. Vendar če v perifernem ne bi bilo nekakšnega elementa univerzalnosti, ta muzika ne bi prišla skozi. Element univerzalnosti je vedno prisoten. Seveda imamo zraven opravka s hegemonijo zahodnih centrov, ki to muziko predstavljajo. Gre za igro moči; zvoke, sloge in glasbenike si je industrija zmeraj prisvajala.

Toda velja obrniti logiko. Tudi afriški, azijski in latinskoameriški glasbeniki so se medtem naučili, kaj lahko prodajo na zahodnih trgih. Vedo, česa si zahodnjak želi, in se temu zelo dobro in dvoumno prilagajajo. Osebo mi je to všeč. Gre za znano stvar: Louis Armstrong je bil eden prvih, ki je to napravil, in po mnenju nekaterih izdal svojo matično kulturo. Preveč naj bi jo karikirali in se navzven delal submisivnega. Naši specialisti za afriške glasbe, denimo Sonja Porle in Zoran Pistotnik, vam bodo lepo razložili, da Youssou N'Dour, senegalska zvezda afriškega popa, hkrati posname album za domači trg in ga za zahodnega povsem drugače producira, nanj uvrsti celo druge skladbe. Tudi glasbeniki s periferije so se torej naučili streči stvarem. Navsezadnje je za prebivalstvo tretjega sveta sama glasba poleg športa ena redkih priložnosti za dostojno preživetje. Zato se bo glasbenik ravnal predvsem po tem, od česa lahko živi.

Gregor: Za trenutek se ustaviva še pri neenakosti spolov v muziki. Tudi v tem polju so dolgo veljala že utečena družbena razmerja. Kdaj so ženske nehale biti zgolj izvajalke in so postale tudi ustvarjalke? Kaj je bilo za to odločilno?

Ičo: Govoriva o tem, kdaj se glasbenica premakne iz zasebne v javno sfero in pri tem postane relativno enakopravna glasbena udeleženka v pretežno moškem svetu. V zahodni tradiciji so bile glasbenice najprej pevke balad, romanc, kjer se je izoblikovala podoba pevske dive po vzoru opernih pevk. To je bil privilegirani položaj ženske v muziki, ženske, ki so jo častili, oboževali in zraven obtoževali. Toda obenem so bile glasbenice znotraj raznih subkultur pretežno delavskega, lumpenproletarskega miljeja, kot je denimo bluesovska, pa subkulture tanga, flamenka, fada, rebetike itd., ves čas v ospredju. Kar se tega tiče, so bile te glasbene subkulturne skupnosti mnogo bolj odprte in demokratične kot dominantni zahodni glasbeni svet ne glede na njihovo patriarhalnost. V njih so bile ženske pianistke, saksofonistke, vodje orkestrov, pevke, tudi povsem drugačni liki v samih pesmih ... Njihova drža je bila ves čas dvoumna, toda njihova avtorska besedila in načini podajanja so bili nekaj, kar si v zahodni pop pesmi še leta 1950 ali 1960 ženske niso znale predstavljati.

Zahod dolgo ni dopuščal avtorske glasbe žensk in njihove samostojne držbe. Uveljavil je formo popevk, ki jih je po kopitu sestavljala tedanja glasbena industrija. Najbolj odločno je koncept razrahljal šele rock, ki ponovno združuje avtorja in izvajalca. Obenem pa se je tudi rock zgledoval pri različnih izrazih iz črnske glasbene kulture in jih zraven idealiziral.

Prej je bila pevka popularne zahodnjaške pesmi zgolj izvajalka, sicer povzdignjena v status dive, ki pa ji nekdo drug napiše besedilo in glasbo. Tudi Billie Holiday je pela komade drugih, imela pa je, kar je zelo pomembno, tudi svoje lastne. Na primer Strange Fruit, ki je zelo čustven, socialen komad o rasizmu v ameriški družbi: sam naslov namreč predstavlja črno, obešeno telo, ki so ga linčali nekje na jugu ZDA. Pesmi Arethe Franklin so prvi veliki popularni komadi, ki jih poje samozavestna ženska. In pela je o rečeh, o katerih se takrat ni govorilo prav pogosto. Zato jo doživljamo kot emancipirano žensko, ki si upa zahtevati spoštovanje od svojega partnerja in širše družbe. Ni več boječa, tiha, pohlevna gospodična, ki nežno šepeta in si želi ljubezni, temveč jo glasno in artikulirano zahteva.

DIAGNOZA

Gregor: Pobaral bi te še o stanju glasbenega novinarstva pri nas. Je problem podoben kot pri drugih kulturnih vsebinah; se pravi izguba prostora in sredstev (če ne gre za

zagotovljene državne subvencije) na račun tega, da naj vsebine ne bi bile dovolj zanimive za širšo publiko?

Ičo: Glasbeni novinar dela v sferi distribucije muzike in zato ne more biti neodvisen. To je zoprno izhodišče. Ampak če vzamemo tradicionalne, tiskane medije, dnevno časopisje, specializirane revije in postavimo primerjavo s Hrvaško, potem se našemu glasbenemu novinarstvu niti ne piše tako slabo. Nekateri največji hrvaški dnevnik, na primer Vjesnik, niti nimajo več rednih kulturnih strani. Zato pa ima hrvaška javna televizija mnogo bolj sodobne in angažirane oddaje o kulturi kot denimo slovenska.

Sicer pa se glasbeni žurnalizem povsod ubada s podobnimi problemi. Čeprav imajo vodilni svetovni dnevni časopisi, na primer The New York Times, The Guardian, Le Monde itn., ob vseh težavah še vedno redno zaposlene glasbene novinarje, ki pokrivajo različne žanre, objavljajo intervjuje, recenzirajo nove albume, koncerte ... V Sloveniji večina glasbenih novinarjev in publicistov dela na avtorske pogodbe, kar pomeni, da so potisnjeni v psevdostatus samostojnih novinarjev, ki si sami plačujejo prispevke ter od tega na dolgi rok nimajo veliko. Honorarji so slabi in osnovni pogoji za delo, ki jih nudijo časniki, obupni. Glasbeno novinarstvo bo skratka slej ko prej znova postalo ljubiteljska dejavnost, kar je v osnovi vedno bilo.

Vendar po drugi strani pri nas prostor, v katerem lahko deluje glasbeni žurnalista, ni tako majhen, čeprav se vztrajno krči. Imamo kulturne revije, denimo Pogledi, kjer pa o urbani glasbi ne pišejo veliko. Imamo elektronske medije, spletne glasbene strani, časopise in revije (npr. Glasna, Odzven, Nova muska, RockOnNet), nekateri so subvencionirani in zato lahko izplačujejo mizerne honorarje, drugi pa delujejo na povsem volinterski bazi. Cel korpus glasbene publicistike se med drugim še vedno producira znotraj Radia Študent. Na Radio Študent so zmeraj prihajali mladi ljudje, ki so sami ogromno investirali v bogatenje svoje vednosti o muziki; iskali, kupovali so plošče, jih predstavljali, brskali za informacijami, raziskovali širši kontekst in načine igranja različnih bendov in posameznih glasbenikov. Muzika se je včasih zdela eno najbolj svobodnih družbenih polj, kamor si se lahko zatekel in osmisli svojo svobodo ter stik z zunanjim svetom. Prek tega se je oblikovala tradicija glasbenega novinarstva Radia Študent, ki traja še danes. In med piščiči je vse več deklet.

O muziki se v osnovi še vedno ogromno piše, ocenjuje, vrednoti in predstavlja, kar tudi je naloga glasbenega žurnalizma. Dejstvo pa je, da je samostojne refleksije vedno manj in da so tista peresa, ki se zraven spoznajo na prodajanje glasbe, prodrli v založbe in med koncertne posrednike.

Gregor: Po drugi strani pa je tudi veliko družboslovcev, ki se ukvarjajo s preučevanjem popularne kulture, izšlo iz novinarskih vrst ...

Ičo: To je po mojem dobro. Čeprav so včasih sociologom, kot je na primer Simon Frith – tudi sam glasbeni kritik in publicist – dejansko očitali, da se ukvarjajo z žurnalizmom na škodo teorije, kljub temu da je konkretno Frith med najprodornejšimi sodobnimi sociologi glasbe. Zelo dragoceno je, da imate kot novinar ves čas konkretne stike z določeno glasbeno sceno, s samimi glasbeniki, producenti in organizatorji in da ste del občinstva, ne samo zadržja. Tako dobite tudi vpogled v dejanske produkcijske pogoje, v različne načine posredovanja muzike in v vzpostavljene vrednostne sisteme tako glasbenikov kot poslušalcev. Gre za izjemno pomemben del izkustva, ki lahko umanjka akademskim pisarijam.

Gregor: Nekje si omenjal dejstvo, da se pri slovenskem pokrivanju muzike kaže tendenca zapiranje vase; glavni poudarek pri poročanju naj bi bil na našem in na bližnjih kulturnih okoljih. Zakaj je tako?

Ičo: Tu je v igri več dejavnikov. Eden je (ne) pripravljenost medijev, da pošljejo svojega novinarja ven in ga zraven ustrezno plačajo.

Drugi je dejanska lenoba oziroma zgolj perpetuiranje nastavljenih dogodkov, ki se je razpaslo v vsem slovenskem žurnalizmu, ne samo glasbenem. Novinar ni več to, je prepisovalec piarovskih sporočil ali pa prenašalec agencijskih novic medijskih oligopolov iz sveta zabave, kot se temu reče. Za nameček kljub temu da imamo pri nas ves čas stik z vrhunskimi, prodornimi mednarodnimi zvoki, mediji in uredniške politike še vedno pogosto precenjujejo resnično vrednost, estetski izraz in poetiko določenih domačih izvajalcev. To je simptom majhnih, ki se radi obrambno samoprecenjujejo, in to je treba presekat ter prepoznati realna razmerja. Kar pa še zmeraj ne pomeni, da Slovenija ni neverjetno glasbeno pestra. Samo tega v medijih z redkimi izjemami ne izveste. Po drugi strani je tudi veliko naših glasbenikov vpetih v internacionalne tokove.

Še pred leti je veljalo, da nekdo, ki gre muzicirat v New York, v enega svetovnih glasbenih centrov, kar je izjemno pogumna življenjska odločitev, s tem avtomatično postane »uspešen glasbenik«. Nekateri naši glasbeniki, ki tam delujejo, so prej o tem modro molčali, toda danes odkrito povedo, kako težko in zapleteno je tamkajšnje glasbeno življenje v primerjavi s Slovenijo ali s kakšno drugo evropsko državo, kjer je ustvarjalec relativno zaščiten. V New Yorku je na glasbenih scenah mesarsko klanje, boj vseh proti vsem. Pisec o muziki mora tudi to vzeti v obzir. In se vprašati, v katerem tamkajšnjem klubu je kdo igral. Kaj ta klub pomeni? Za kakšno plačilo je igral? Ali je igral zastonj? Ali pa je plačal za nastop, kar še zdaleč ni neobičajna praksa?

Gregor: Kakšna je tvoja osebna pozicija na slovenskem medijskem trgu?

Ičo: Modna, EU-trendovska. Sem samostojni delavec v kulturi s statusom publicista kritika, kar ob minimalni socialni koristi pomeni, da ves čas delujem na trgu in sem odvisen od uredniških muh. Današnje stanje v novinarstvu in publicistiki je nasploh tako, da kakšna velika solidarnost med redno zaposlenimi novinarji, ki se pač borijo za svoje položaje in se oklepajo služb, in zunanjimi sodelavci ni mogoča. Slednji smo v poziciji podizvajalcev del kot večina svetovnih intelektualnih delavcev, čeprav je zunanji kader velikokrat ključen za bogatenje, prepotrebno širino in tehtnost denimo kulturnih strani, radijskih in TV-oddaj. To je grenko spoznanje. Mediji tako izkoriščajo (pre)veliko pripadnost stvari. Pri tem smo starejši glasbeni novinarji zaradi daljše kilometrine, poznanstev z uredniki itd. spet malo bolj privilegirani, če se primerjamo z mlajšimi kolegi in kolegicami, kar je po svoje žalostno.

Pred časom sem v New Yorku govoril s predsednikom Združenja ameriških jazzovskih novinarjev Howardom Mandelom, ki razmišlja podobno, in mi je dal naslednji primer: »Kot starejši ugledni novinar ponavadi dobim dovolj gradiva, plošč, informacij, da lahko pišem naprej, toda zraven urejam še svojo knjigo. Založnik me bo tako ali tako nategnil in mi dal slabo pogodbo, vendar drugače zadeve ne bi izdal. Kot strokovnjak za jazz pišem spremne besede in besedila za knjižice jazzovskih plošč, te pa se prodajajo v nizkih nakladah. Zraven se ukvarjam tudi z lastnim blogom, ker v časopisu ali glasbeni reviji enostavno ne morem objaviti vsega, kar bi še pred desetletjem lahko, zato poskušam tudi na druge načine.«

Tisti, ki se danes peča s pisanjem o muziki, je v bistvu nekakšno »polipisunsko« bitje, ker dela na vedno večih koncih in si posledično niti ne more privoščiti veliko avtonomije. No, če je dovolj ugleden ali dober, lahko pristane na vrednotenje različnega gradiva v eni od ekspertnih komisij Ministrstva za kulturo ali pa se odloči za vlogo člana žirije na kakšni glasbeni prireditvi. Še vedno mu ostane tudi kariera glasbenega novinarja v narekovajih, torej kariera kronista življenjskih zgodb nepomembnih slovenskih estradnikov.

Situacija v osnovi ni dobra. Posledično se je treba odreči določenim starim in trdnim novinarskim principom. Oziroma, če hočeš – prodati dušo hudiču. X

ALUO NE DELA

PIŠE Katja Šircelj

Akademija za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani je simpomatičen primer vsega, kar je danes narobe v visokem šolstvu. A zgražanje čez *status quo* ne reši ničesar in se mu bomo zato tudi izognili. Če kaj, potem se lahko iz primera študentov ALUO naučimo nečesa; ničesar nam ne bodo prinesli k riti. Kvečjemu obratno. Pravice, ki jih ne poznamo, nam ne pripadajo. Treba jih je prepoznati in zahtevati. A zahtevati od tistih, ki že v osnovi nimajo motiva za to, da bi zahtevam ugodili, je scanje proti vetru. Pravice si je treba vzeti. Vendar ... kako?

Pretekli red leti je Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje najedala apatija, razmere so bile nevzdržne, nelogične in nikakor ne univerzitetne, študentje pa so bili izpostavljeni frustracijam pedagoškega osebja. Na srečo je šlo za generacijo, ki je premogla dovolj angažiranih in reaktivnih posameznikov, zmožnih reflektiranega premisleka in pogumnega vedenja. Ena izmed ključnih stvari, ki je motivirala tedanje študente oblikovanja, je bilo sodelovanje v študentskem svetu, druga pa ponovno odkritje revije OXO, bivšega oddelčnega glasila. Na stalne provokacije profesorjev, češ naj študentje sami prispevajo k uveljavitvi oddelka in izboljšanju razmer, so se ti odzvali po svoje. Svoja prepričavanja, pomisleke, želje in potrebe študentje manifestirajo v samoiniciativni Oko za oko, ki leta 2006 na noge postavi prvo samostojno razstavo študentov oblikovanja. Uspe jim z lastnimi idejami, lastnimi sredstvi in lastno organizacijo. Vendar pa se ta generacija ni zadovoljila le s ponižnim zunanjim opazovanjem, kot denimo ocenjevanjem dela profesorjev, kar je sicer marsikdaj edina funkcija, ki jo študentski svet dejansko opravlja, ampak je pozornost namenila oddelku v celoti, torej njegovi organiziranosti, opremljenosti, vsebinam, ki jih ponuja, itd. Študentje iniciative so se v želji po neobremenjenemu odnosu in konstruktivnemu dialogu večkrat obrnili k profesorjem, a žal je bilo zanimanja in želje po reformaciji oddelka na drugi strani premalo. Iniciativa Oko za oko pa v vmesnem času, kljub zanikanju oddelka in ohranjanju statusa quo, počasi napreduje in preraste svojo matično generacijo. Naenkrat ne gre več za kratkoročen projekt enega letnika, Oko za oko postane ideja vsake naslednje generacije. Po drugi letni razstavi v Narodni galeriji sledita razstavi v Jakopičevi galeriji in v Arhitekturnem muzeju Ljubljana, slednja je bila celo ena bolj obiskanih v tekočem programu muzeja, ravno tako je po številu obiskovalcev prehitela marsikatero drugo ad hoc razstavo, ki se je imela v Ljubljani zgoditi istega leta. Študente je iniciativa motivirala in poganjala k stalnemu razmisleku, nakar so njihovo situacijo otežile kaotične razmere na oddelku, ki so jih povzročile kadrovske menjave in nesistematično uvajanje bolonjske reforme. Delovanje akademije postane neutečeno, organizacijski kaos pa premočan in oddelek za oblikovanje tako zaide v pedagoško krizo, ki občutno ogroža študijski proces. Omnibus raznovrstnih težav na akademiji tokrat preraste kabinetno pregovarjanje in reševanje ter se prične študentov, tako rednih kot izrednih, zadevati neposredno. Ujetost študentov začetijo nekateri profesorji, ki mladim predajo določene interne informacije o tem, kako in zakaj prihaja do težav na oddelku in akademiji. Sistem obveščanja je bil za študente sicer dobrodošel, saj so dobili vsaj pretežen uvid realnega stanja, vendar pa so po drugi strani profesorji tako posegli v njihovo avtonomijo. Eden izmed razlogov profesorskega obveščanja se skriva v manjku komunikacije med obstoječim študentskim svetom in ostalimi študenti. Struktura študentskega sveta je bila namreč zaradi bolonjske reforme nepravilna, študentje pa neinformirani, kar je botrovalo ponovni samoorganizaciji študentov oblikovanja, ki zavoljo krizne situacije skličejo sestanek. Študentski svet sicer nasprotuje takšni organizaciji, ki zaobhaja njihovo telo, nakar se zave lastne napake in sredi leta razpiše izredne volitve, ki naposled omogočijo pravilno formulacijo in delovanje sveta. Po ponovni vzpostavitvi študentski svet izdela kronologijo in analizo dogodkov, zbere vso potrebno dokazno gradivo, sveženj več kot štirideset strani obsegajoče dokumentacije pa, zahtevajoč odgovore in pojasnila, preda akademiji. Dokumentacija je akademijo obremenjevala nepravilnosti pri kadrovskih spremembah, splošnemu delovanju in izvajanju kurikulumu, neustrezni opremljenosti akademije, težav s določenimi pedagogi itd.

Študentski svet je nato do konca leta skrbel, da se je vse zbrano gradivo na senatu reševalo ali vsaj obravnavalo, nakar so študentje konec leta ob podrobnem pregledovanju pravilnika UL ugotovili še eno nepravilnost, in sicer da so imeli v senatu enega predstavnika premalo, ergo eno glasovalno pravico manj. Študentje nemudoma izkažejo zahtevo po dodatnem mestu, ki jim ga senat z novim študijskim letom tudi dodelil, kljub začetnemu nestrinjanju. Da bi informirali, kdo, o čem in kako odločajo, predvsem pa zaradi teže realne izkušnje predstavniki pričnejo ostale študente pozivati k udeležbi na senatih senatov. Uspešno. Študentski svet tudi sicer uvede načela transparentnega delovanja, vabi na seje, senate, študente sproti obvešča o dogajanju na akademiji in svojih stališčih do specifičnih vprašanj. Ustvari se elektronska lista vseh študentov akademije,

Že tradicionalna 6. pregledna razstava oddelkov za oblikovanje zloglasne Akademije se bo odvila 18. 6. 2011, ob 18:00, v MGLC, Grad Tivoli, Ljubljana. Vabljeni!

hkrati pa se jim omogoči tudi odprti elektronski naslov, kamor je mogoče poslati kakršnokoli kritiko, informacijo, vprašanje ali pomislek, seveda anonimno in, če je to potrebno, tudi mimo svojega predstavnika. Trenutna generacija se je iz vseh preteklih spodletelih in uspešnih poskusov po reformaciji naučila veliko več, kot je verjetno pričakovala akademija. Danes Oko za oko ni le razstava, iniciativa se je preoblikovala v društvo, s čimer je postala pravna oseba, kar pomeni, da si je ključno olajšala obstoj, to je finančno neodvisnost, omogočila si je pridobivanje sredstev in sponzorstev. Nastalo pedagoško krizo rešujejo s svojo idejo popoldanskih predavanj o vsebinah, ki jih na oddelku primanjkuje, ali pa jih kurikulum sploh ne predvideva. Izvajajo jih uveljavljeni predstavniki stroke, s pomočjo nekaterih profesorjev so študentje v Slovenijo povabili celo tuje predavatelje in pomembno: vsi gostujoči profesorji predavajo mimo finančnega nadomestila. Omenjena predavanja, enako tudi razstava Oko za oko, spodbijajo zakoreninjeno stališče akademije, da za boljšo infrastrukturo ter razširjena predavanja primanjkuje organizacijskih in finančnih zmožnosti. Formacija študentskega sveta pa motivira in med seboj poveže tudi študente ostalih oddelkov, ki se po letih številnih razhajanj srečajo na pol poti, vsi s podobnimi vprašanji, težavami in željami. Tako so izkušnje iniciative Oko za oko študentom umetnosti pomagale pri vzpostavitvi njihove lastne iniciative Boks, sicer študentske platforme za vzpostavljanje kritičnega dialoga in refleksije študijskega sistema, umetniškega sistema in družbe, katere celostno podobo so, v slogi je moč, prispevali ravno študentje oblikovanja. Iniciativa delujeta sestrsko, se podpirata finančno, idejno in izkustveno. Podobno kot Oko za oko s svojim delovanjem tudi Boks izpostavlja slabosti in pomanjkljivosti akademije, in se, spet podobno kot Oko za oko, sooča s podobnim nerazumevanjem avtoritet. Realizacija javnega prostora v obliki predelane konstrukcije dveh kontejnerjev, ki ga je Boks zasnoval skupaj s študenti arhitekture in bi bil postavljen v park pred akademijo ter tako študentom omogočil prepotreben prostor srečevanja, predavanja in razstavljanja, bo tako še za nekaj časa zamrznjena. Akademija namreč postavitev objekta pogojuje z vpletenostjo v sam projekt, kar ponovno nakazuje na popolno nerazumevanje in nepriznavanje avtonomnega študentskega delovanja. Boks kljub težavam nadaljuje s svojim delovanjem, material, namenjen gradnji objekta in pridobljen z donatorskimi in sponzorskimi sredstvi, pa v skladiščih čaka na gradnjo, da akademija požegna projekt. Če sploh kdaj.

Po šestih letih delovanja Oko za oko se nekateri še vedno obnašajo, kot da razstava ali društvo preprosto ne obstajata. Kljub temu da je skozi leta postala ena bolj referenčnih, visokokakovostnih in bolj obiskanih razstav na področju oblikovanja v Sloveniji. Pred šestimi leti je skupina študentov, povezanih pod pomenljivim imenom Oko za oko, postavila svojo prvo razstavo, takrat v manjšem razstavnem prostoru Mednarodnega grafičnega likovnega centra v Ljubljani. Osemnajstega junija letos bo društvo Oko za oko s svojimi izdelki zopet napolnilo te iste prostore. Z eno razliko. Tokrat bodo z izdelki napolnili veliko razstavno dvorano. Kdo je zdaj tukaj len? X

→ okozaoko.blogspot.com
→ www.projektboks.org

Študentom, ki ste se znašli v podobni situaciji:

Delujte na svojem področju. Izkoristite znanje, ki ga pridobite na instituciji in ga uporabite v svojo korist. Pričujoč plakat je bil izveden na plakatno mesto ob vhodu na oddelke za oblikovanje, na Dolenjski 83 v Ljubljani.



Po šestih letih delovanja Oko za oko se nekateri še vedno obnašajo, kot da razstava ali društvo preprosto ne obstajata. Kljub temu da je skozi leta postala ena bolj referenčnih, visokokakovostnih in bolj obiskanih razstav na področju oblikovanja v Sloveniji.

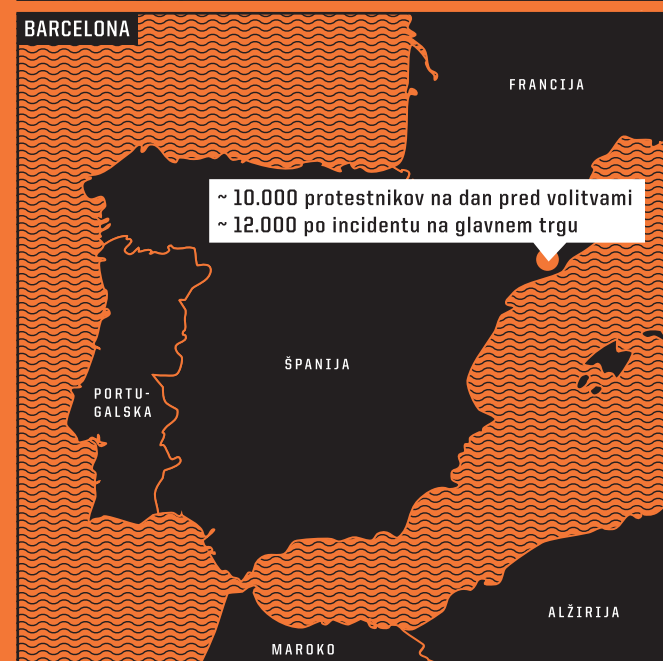
UVOD V ŠPANIJO

UVOD V ŠPANIJO Robert Bobnič ESPAÑA Špela Alič, Barcelona, 29. 5. 2011

FOTOGRAFIJA Katja Šircelj INFOGRAFIKA Aljaž Vindiš

I. Pred mesecem dni, točneje 15. maja, se je v znak protesta proti obstoječemu stanju stvari na ulice španskih mest podalo več kot 150.000 teles. To bi bil lahko klasičen političen protest, ki ima svoj začetek in svoj konec, svoje uradne organizatorje in svoje uradne govornike. To bi bil lahko protest, ki bi ulice in trge za odrejen čas podredil lastnim demokratskim pravilom delovanja, potem pa jih znova prepustil mehanizmom, proti katerim je naperjen. A vendar temu ni bilo tako, saj so se telesa tokrat odločila, da ostanejo; še več, odločila so se, da na trgih izgradijo lastno avtonomno cono, postavijo sebi lastna pravila, ki niso enostavno negacija politike, proti kateri se upirajo, marveč stopajo onkraj njenih meja, na neko drugo polje, ki ga bo treba šele zgraditi. To ni več zahteva resnične demokracije, pod katero so se prebivalci pirenejskega polotoka iz virtualnega podali v fizični prostor, pač pa je to že njeno udejanjanje. II. Nemara nam o stanju, onkraj katerega stopajo politične prakse, kakršne se trenutno godijo na trgih španskih mest, še največ pove krik medijske tišine. Ne samo da so mediji Španijo skoraj v celoti prezrli, temveč so v tem času novice dneva zapolnjevali s kumarami (in bakterijo Ehec). In ko španska kumara prekrije špansko revolucijo, potem ni nekaj narobe samo z mediji, marveč tudi z vsem tistim, kar naj bi obstajalo zunaj njihovega očesa. To, da medijska očesa mižijo in da se novinarska pisala ne premikajo, pa nam tako ali tako govori o temeljnem nerazumevanju španskega dogodka, uzrtega skozi očala, naravnana na razumevanje politike kot strogo institucionalnega procesa. III. Če česa, potem Španije ne gre razumeti skozi dialektično igro podanikov (ljudstva) in predstavnikov (demokratsko izvoljena oblast), temveč natanko prekinitve tega procesa, saj se na trgih ustvarja politični horizont, ki, s tem ko poskuša naslavljaati resnico politične realnosti, v kateri živimo, dosega Arhimedovo točko, s katere lahko – nikakor pa to ni nujno – iztirimo škripajoče, a še kako dobro podmazano kapitalistično delovanje sveta. Potemtakem ne gre več za orientacijo levo – desno, ki je postala ena in taista brezglava orientacija po svobodnem trgu, ukinjanju že pridobljenih pravic, privatizaciji profitov in podružbljanju krize, pač pa gre za politično delovanje, ki se na obstoječo (postano) politiko ne ozira več, temveč enostavno prakticira novo (postajajočo). In zakaj sploh govorimo o Španiji? Saj sploh ne gre za španski problem, saj sploh ne gre za španski dogodek – če ostanemo na tej ravni, problem povnanjimo, kakor da je to resnica drugih in ne nas; potem seveda lahko s solzami v očeh ploskamo, prikimujemo, vzklikamo »¡Viva la revolucion!«, pišemo besedila, medtem pa vseskozi klečimo v lastnem dreku (ob tem pa nagradno vprašanje: koliko ste v domačih medijih prebrali o demonstraciji nevidnih delavcev sveta 4. junija v Ljubljani? Aha, še to: ste bili morda tam?). In še: zakaj sploh govoriti o revoluciji, ko pa gre za veliko več in veliko manj? Ko pa ne gre za tendence radikalnega preloma z obstoječim političnim ustrojem, temveč za – še enkrat – njen onstran. Onstran, ki pa je nemara tudi onstran revolucije? Težko vprašanje, nekaj pa je vendarle bolj gotovo: vehementna fetišizacija španskega dogodka je le hrbtna stran vehementnega (medijskega) molka. IV. To, da so dogodki, ki se z robov Evrope vse bolj širijo v njeno sredino, navdahnjeni eden z drugim – v končni fazi z arabsko vstajo – nam pove, da to niso dogodki Enega, temveč vsak vznika v svoji posebnosti, na ta način pa se med njimi plete mreža, katere značilnosti so nove oblike politične participacije, političnega delovanja. In na uvodu česa smo potemtakem? Na uvodu možnosti/potencialnosti, ki jih ne moremo meriti s starimi merili dobrega ali slabega, pač pa le na način, da je to možnost onstran ustaljenega (merila), kamor pa moramo šele prispeti. Ob tem je še vedno zanimiva miselna vaja, ki se je vse premalo prakticira, in sicer ne da vzrok trenutnih političnih uporov in njihov potencial drugačnih družbenih odnosov iščemo v krizi, temveč obratno, vzrok krize iščemo v sistemskega nasilju, ki je zatiral možnost drugačnih, predvsem pa bolj pretočnih družbenih odnosov. Nekateri so pot začeli, ne vemo pa, kam vodi. In če ne vemo, kam vodi, to pomeni samo eno – da so odprte vse poti. V. Morda pa si lahko vse to predočimo z nam lastno situacijo. Če je Slovenija trenutno v veliki politični krizi, ki seveda ni (le) kriza vladajoče koalicije, marveč celotne politične strukture, ki je leta 1991 državo osamosvojila, potem ne preostane drugega, kakor da stopimo onstran njene (dialektične) vpetosti Janša – ne-Janša-oziroma-Kučan, o kateri se tako blebete. Z drugimi besedami: edina politična pozicija, ki bi bila vredna svojega imena, je pozicija, ki ni (o)pozicija, temveč pozicija, ki je onkraj (ene, druge ali tretje) vlade, kar pomeni tudi onkraj Slovenij 2.0, Slovenij 16V ali transhistoričnih svetov modrih (80+ & Maja Keuc). To pa ni pozicija, ki jo je treba najti, marveč pozicija, ki jo treba šele iznajti. X

Španski protesti, imenovani tudi gibanje 15-M ali španska revolucija, so se začeli 15. maja z začetnim klicem v 58 španskih mestih. 27. maja je policija v Barceloni grobo napadla mirne protestnike, kar je proteste le okrepilo. Vir: en.wikipedia.org/wiki/2011_Spanish_protests



Sprehod v množico protestnikom te preprosto spreleti. Občutki solidarnosti in povezanosti so močni, kot le redko, človečnost je skoraj otipljiva. Vse je polno dvignjenih rok, ljudje se objemajo, smeji, jočejo, pojejo, delijo oljčne vejice in v znak miru nase pripenjajo cvetje. Segajo v velik škaf goste bele barve, se mažejo po rokah, sporočilo pa predajajo naprej s stiski rok. Vse dokler ne bodo bele in v zrak dvignjene vse dlani na trgu.



V petek, 27. maja 2011, so se nad protestnike na Placi Catalunya, glavnem trgu Barcelone, zgrnili policisti ter začeli evakuacijo. Z izgovorom, da želijo sprazniti trg zaradi čiščenja, so se s pendreki in gumijastimi naboji spravili nad ljudi, ki že kakšen teden protestirajo proti sistemu, ki podpira le vladajoče, medtem ko ljudstvo strada. Ni služb, ni denarja, ni prihodnosti. In tako se je to sestradano ljudstvo prebudilo in z vzkliki, kot so: »Naša demokracija!«, »Policija ven!«, »Policisti so morilci!«, »Združene nas ni mogoče premagati!« zavzelo osrednji trg v Barceloni.

Vlada je zaradi krize uvedla varčevalne ukrepe, ki so seveda prizadeli že tako obupane in nezadovoljne ljudi. Poleg tega je uvedla zakon za lažje odpušcanje delavcev, v procesu je sprejetje pokojninskega zakona, ki bi, tako kot pri nas, podaljšal delo do 65. leta starosti in še in še ... Dovolj imajo vlade, ki je skorumpirana, krade denar, medtem ko ljudje nimajo služb, denarja, socialne varnosti in posledično obetavne prihodnosti. Pravijo, da je to demokracija. Mi pa se sprašujemo, katera demokracija podpira le peščico, ki sprejema odločitve, dobre zanje, in se ne meni za želje ter potrebe ljudi, ki so jih izvolili in jim zaupali, da jih bodo zastopali. »Naša demokracija!« je tako slogan, ki se ga največkrat sliši po trgu, saj si ljudje želijo sprememb in pravične ureditve za vse.

S tem v mislih so se 15. maja podali na glavne trge po celi Španiji in začeli mirno protestirati ter na dejanskem primeru kazati, da je drugačen svet možen.

Nič drugače ni z Barcelono. Na trgu so v nekaj dneh postavili vse potrebno za preživetje. Postavljene so sanitarije, odprta kuhinja, ograda za otroke, medijski kotichek, obveščevalni kotichek ... Prav tako pa se skozi dan odvijajo razne aktivnosti, od kabarejev do debat in koncertov. Obstaja krovna organizacija, ki je organizirala proteste ter jih načrtovala že od februarja naprej. Imenuje se Acampada, odsek za Barcelono pa Acampadabcn. Na trgu je tako več skupščin (logistika, mediji, infrastruktura, izobraževanje ...), ki sodelujejo in na raznih debatah (skupščinah), kjer lahko sodeluje vsakdo, prihajajo do konsenzov, potrebnih za »normalno« delovanje trga. Poleg tega vsak dan ob deveti uri zvečer poteka akcija, kjer zbrana množica udarja po ponvah in loncih ter s tem opozarja na ogorčenje oziroma jezo na sistem, ki ga vlada imenuje demokracija. Kasneje sledi konferenca, kjer govorijo o političnih temah, direk-

Mi pa se sprašujemo, katera demokracija podpira le peščico, ki sprejema odločitve, dobre zanje, in se ne meni za želje ter potrebe ljudi, ki so jih izvolili in jim zaupali, da jih bodo zastopali. »Naša demokracija!« je tako slogan, ki se ga največkrat sliši po trgu, saj si ljudje želijo sprememb in pravične ureditve za vse.



→ tni demokraciji, novih možnosti in novem začetku ter se po sitemu za/proti odločajo o rečeh, povezanim s tem. Več o tem, kaj se dogaja, lahko spremljate na <http://acampadabcn.wordpress.com>.

Glavni povod za demonstracije so bile predvsem lokalne volitve, ki so se zgodile na nedeljo, 22. maja 2011. Volitve pomenijo spremembe in spremembe so tisto, k čemur stremijo Španke in Španci. V soboto, 21. maja, se je na trgu zbralo ogromno ljudi, ki so prišli podpreti in jasno pokazati, da si sprememb želijo. Hkrati pa je bilo toliko ljudi potrebno, saj je ob polnoči začel veljati volilni molk, s tem pa so demonstracije postale ilegalne in seveda se je pričakovalo, da bo prišla policija in poskušala proteste zatreti. Vendar se je že nekaj pred polnočjo začelo šušljati, da si je vlada premislila in ne bo ukrepala, tako da se konec koncev ni zgodilo nič drastičnega. Seveda izvzemši dejstvo, da se je zbralo toliko ljudi in jasno pokazalo vladi, da si obupno želijo boljšega in pravičnejšega sistema oziroma pravičnejše demokracije.

V petek je bila situacija povsem drugačna. Zjutraj se je začelo govoriti in opozarjati ljudi, da ima policija namen priti ter razgnati množico. Okrog 10h so opozorila postala resničnost. Skupaj s komunalnim podjetjem so vstopili na trg in nenapovedano, brezčutno in z vso močjo začeli pretepati ljudi ter jih izganjati iz trga. Tiste, ki trga niso želeli zapustiti, so čakali pendreki ter gumijasti naboji. Ko jim je uspelo pregnati večino protestnikov, so parkirali tovornjake, naredili živo ogrado, da nihče ni mogel vstopiti ter začeli trg »pospravljati«. Stran so zmetali večino stvari – od plakatov, zastav, risb in napisov, ki so jih v tem času spisali in ustvarili protestniki, do stojnic, spalnih vreč in pripomočkov, ki so omogočali življenje na trgu. Skratka, znebiti so se hoteli vsakršnega spominka, ki je opozarjal na nezadovoljstvo ljudi. Teh pa je bilo kar nekaj.

S pregonom ljudi se je začelo upiranje, z upiranjem pa se je začel tepež. Peščica ljudi, ki jim je uspelo ostati na sredini trga, je z dvignjenimi rokami (v znak nenasilja) sedela na tleh ter v en glas vzklikala geslo »Brez nasilja!« To pa ni zadostovalo za policiste, ki so se očitno počutili ogrožene in so ne glede na vzklike ljudi kazali svojo moč na edini način, ki ga poznajo, z nasiljem! Vsakdo, ki se je le premaknil, je bil deležen poplave udarcev. Pri tem niso bili izključeni niti invalidi, brezdomci ter starejši. Ostali so stali na obrobju trga, za živo ogrado in od daleč spremljali grozote, ki so se dogajale njihovim tovarišem in tovarišicam.

Ni bilo dolgo, ko so policisti začeli kazati svojo moč tudi na obrobju. Čas je mineval in ljudje so postajali vse bolj nemirni. Nazadnje pa je le prekipelo in počasi, zopet z dvignjenimi rokami, se je množica začela pomikati proti sredini. Sledili so ponovni pretepi, streljanje in kričanje, vendar jim je na koncu le uspelo. S solzami v očeh, nasmeškom na obrazu in zmagošlavjem v srcu so prodrli na trg in ga ponovno zavzeli. Policisti so se počasi začeli umikati proti svojemu taboru, ta pa je bil na eni izmed ulic, ki vodi do glavnega trga. Odmik je seveda požel glasen odziv med publiko. Spremljali so jih z vzkliki: »Ven, ven!« Med množico je zavladalo veselje, upanje in navdušenje.

Ponovno so začeli postavljati stojnice in spravljati trg v prvotno stanje, v vasico (*pueblo*), ki bo še naprej *de facto* izvajala drugačno demokracijo, našo demokracijo. Po petkovem »obisku« policije in komunalnega podjetja se je na Pl. Catalunya marsikaj spremenilo. Ponovno so uredili prostor, da je primeren za življenje, vendar pa so sporočila ljudi veliko bolj osredotočena na nasilje, ki so ga izvajali organi pregona. Trenutno jim je eden izmed glavnih ciljev odstop Felipa Puiga, ki ga krivijo za petkovo nasilje.

Kot sem že prej omenila, so trg spremenili nazaj v vasico. Tokrat so šli še nekoliko dlje in celo prekopali zelenico ter iz nje naredili vrt, kjer so zasadili nekaj zelenjave. Vsak dan rastejo nove hišice, poselili so drevesa in nadgradili umetniško podobo trga. Skratka, dokazujejo, da se še nekaj časa ne mislijo premakniti oziroma zapustiti njihovega novega doma. Poudarek je tudi na čistoči, saj je bila le-ta eden glavnih razlogov, da je policija sploh prišla. Po celem trgu vidiš prostovoljce, ki čistijo tla, pobirajo smeti in nasploh skrbijo za čistočo. Povsod visijo plakati, ki opozarjajo obiskovalce, naj se tudi sami bolj angažirajo in ne mečejo smeti po tleh, temveč v smetnjake, ki so postavljeni po celem trgu. Tisti bolj zavedni lahko celo reciklirajo. Protestniki vztrajno gradijo drugačno demokracijo, demokracijo, kjer posameznikov glas dejansko šteje. Šli bodo še korak dlje in 19. julija 2011 začeli pohod iz Barcelone proti Madridu. Na poti imajo namen obiskati vsako vasico in mesto ter širiti glas revolucije, upora in drugačnega, boljšega sveta.

Vsak dan na trg prihaja na tisoče ljudi, starejših, mlajših, različnih ras, različnih socialnih razredov, imigrantov, obupanih delavcev, študentov, turistov ... Vendar ko si tam, vsaka oznaka, ki so ti jo prilepili, izgine. Tam si le oseba, ki podpira, ki soustvarja in ki pomaga živeti drugačen svet, pravičen svet. X

S pregonom ljudi se je začelo upiranje, z upiranjem pa se je začel tepež. Peščica ljudi, ki jim je uspelo ostati na sredini trga, je z dvignjenimi rokami (v znak nenasilja) sedela na tleh ter v en glas vzklikala geslo »Brez nasilja!« To pa ni zadostovalo za policiste, ki so se očitno počutili ogrožene in so ne glede na vzklike ljudi kazali svojo moč na edini način, ki ga poznajo, z nasiljem! Vsakdo, ki se je le premaknil, je bil deležen poplave udarcev. Pri tem niso bili izključeni niti invalidi, brezdomci ter starejši.

**»EL PUEBLO UNIDO
JAMAS SERA VENCIDO!«
»ZDRUŽENE NAS NI
MOGOČE PREMAGATI!«**

www.zoonpolitikon.org
www.spanishrevolution.eu
www.takethequare.net
www.tomalaplaza.net
madrid.tomalaplaza.net
www.tomalosbarrios.net
www.juventudsinfuturo.net
www.tomalaplaza.net
www.movimiento15m.org

Masa protestnikov je pravzaprav izredno dobro organizirana, razdrobljena na številne manjše celice, ki jih poganjajo protestniki. Vzpostavili so medijski center, točke obveščanja, ki informirajo o nadaljnjih akcijah in programu, posamezne etnične skupine izvajajo svoje kulturne programe, protestniki skupaj pripravljajo plakate in transparente, dogajajo se govori in opogumljanja množice, taborniki pa zelenico preurejajo v vrt. Ljudje so trg vzeli za svojega.



EGIPT V DRUGEM DEJANJU SVOJE REVOLUCIJE

PIŠE Mirt Komel

Po prvem, odločilnem dejanju tega svetovnega dogodka, ki nosi ime egiptovska revolucija, je debata pri nas na Zahodu bolj ali manj zamrla. Pravzaprav bi bilo pravilneje reči, da so debato okoli egiptovske revolucije in njenega navdihujočega elana ubili – njeni morilci pa so predvsem konservativci, apatični ciniki in apolitični resigniranci, torej vsi tisti, ki se jih običajno dojemata kot »realiste«. Tukaj ni prostora, da bi pokazal, kako je domnevni realizem tovrstnih »političnih realistov« nekaj povsem iluzornega, celo bolj iluzornega od utopij političnih idealistov, zato se bom v nadaljevanju raje držal tistega, kar sem si zadal premisliti.

Dogajanje v Egiptu je poleg tega zasenčila državljanska vojna v Libiji, ki je kmalu postala vojna v pravem pomenu besede, zasenčile so ga nuklearne katastrofe na Japonskem, zasenčili so ga krvavi obračuni s protestniki v Siriji in drugih arabskih deželah. Nasilje je s svojimi senzacionalističnimi specialnimi efekti zopet prevzelo pozornost nase in zameglilo tisto, kar je pri vsakem političnem dogodku bistveno in kar golo nasilje neskončno presega: politiko. Tisto politiko, ki ni politika parlamentov, strank in drugih institucij, temveč je politika v pravem pomenu besede, ki jo še najbolje opisuje pojem neposredne demokracije. Manj »realistični« konservativci in manj »idealistični« levičarji dajejo pri egiptovski revoluciji poudarek na politično participatornost, ki je pri nas ni najti malodane nikjer več. S tem se strinjam, vendar iz nasprotnih razlogov: ne gre za to, da bi nam egiptovska revolucija ponovno vlila zaupanje v zahodne demokratične institucije, temveč za to, da bi nas prebudila iz udobnega potrošniškega dremeža, poslanega z rjuho parlamentarnega predstavnštva.

Vsaj s tega stališča pa lahko vidimo, da četudi sta se medijska in splošna javna pozornost do egiptovske revolucije na Zahodu upehali, temu še zdaleč ni tako glede aktualnega dogajanja v Egiptu, prav tako ne glede dometa, ki ga je imela in ga še vedno ima egiptovska revolucija.

Če si videl Kairo denimo kakšno leto pred revolucijo in če to mesto ob Nilu obišeš danes, potem lahko spremembo, ki jo je ta dogodek prinesel, takoj uzreš, slišiš in nenazadnje občutiš na lastni kaži kot nekaj povsem živega, pa četudi izmuzljivega in neoprijemljivega. Ljudje so se spremenili, njihova drža in celo fizionomija sta se spremenili: poprej so po zaprašenih kairovskih ulicah hodili poklapano z obupom in resignacijo v očeh, sedaj pa po ulicah, trgih in drugih javnih krajih, ki so jim bili poprej odtujeni, hodijo pokončno, odločno, ponosno, saj so jih vzeli za svoje. Poprej si v Kairu na zidovih videl napise izključno vladnega, religioznega ali komercialnega značaja, sedaj pa lahko vidiš grafito, ki jih predvsem mladi slikajo v čast revoluciji in v pozdrav novemu Egiptu in njegovemu ljudstvu. Toda vse to so detajli, utrinki, posamični prizori širšega dogajanja, ki še vedno poteka in katerega domet in pomen se bosta šele s časom pokazala.

Marsikdo na Zahodu se sploh ne zaveda, kolikšen vpliv je in še bo imela egiptovska revolucija na nas, ki konec koncev živimo zgolj lučaj stran na drugem bregu mediteranskega bazena. Immanuel Kant je v času francoske revolucije dejal, da njen pomen ne tiči toliko v motivih in dejanjih akterjev, kolikor predvsem v učinku, ki ga ima na gledalce. Danes, ko priletiš na letališče na obrobju Kaira, te pričaka nadvse nenavaden citat enormnega formata, ki visi nad dvorano za prevzem prtljage: »Svoje otroke bi morali vzgojiti tako, da bodo čim bolj podobni egiptovski mladini.« Nenavadnost ne zadeva toliko samega napisa, kolikor zadeva podpis, ki stoji ob njem: Barack H. Obama. Prav ste prebrali: Obama pravi (seveda ne brez njegove znane retorične premetenosti), da bi morali vzgojiti svoje otroke tako, da bodo čim bolj podobni egiptovski mladini, ki je v imenu ideala vzela prihodnost v svoje roke. Navkljub resignaciji starejših generacij, ki si še sanjati ni dovolila drugačnega sveta. Navkljub cinizmu političnih realistov, ki za realno štejejo izključno žvenket kovancev in žvižganje raket. Navkljub ostrostrelcem, pendrekom, solzivcem, kamelam in konjem je egiptovska mladina zdaj že skoraj tri mesece nazaj zbobnala na trg Tahrir malodane celotno ljudstvo in tam vztrajala do konca.

Revolucija s tem še zdaleč ni končana, sedaj se na odru zgodovine zaključuje drugo dejanje, tako da nam odmor nekje na polovici predstave omogoča premisliti, kaj se je do sedaj pravzaprav zgodilo in kaj nam pomeni egiptovska revolucija v svojih prvih, odločilnih korakih. Najmanj, kar je po mojem treba reči, je sledeče: egiptovska revolucija je revolucija brez precedensov, saj je ni mogoče zvesti na noben predhodni zgodovinski dogodek. Paralele so seveda številne, vendar nas ne smejo zavesti. Številni politični analitiki in komentatorji poskušajo vzpostaviti analogijo med današnjimi arabskimi revolucijami in včerajšnjimi vzhodnoevropskimi: v obeh primerih je šlo za vsesplošne ljudske proteste, ki so na bolj ali manj nenasilen način dosegli strmoglavljenje diktatorskega režima in zahtevali demokracijo. V obeh primerih so ljudje zmotno izenačili demokratične pravice s socialno pravičnostjo, ne zavedajoč se, da skupaj z zahodnim modelom parlamentarne demokracije kupujejo tudi kapitalističen gospodarski sistem.

Vendar so kljub paralelam bistvene predvsem razlike, saj prve mišljenje uspavajo in mortificirajo, druge pa ga poganjajo. Med tiste distinktivne poteze, ki arabske

revolucije, še zlasti pa egiptovsko, razločujejo od njenih predhodnic, se na prvi plan običajno postavljata Facebook in Twiter, kar do določene mere ustrezno opisuje novost, a vendar je dajanje poudarka na internetne tehnologije po mojem krepko precenjeno. Na posnetkih podpornega protesta v New Yorku je bilo moč videti nek transparent, na katerem je bilo zapisano in narisano: »Današnje revolucije«, nato pa prečrtani kalašnikov in mačeta ter obkljukana Facebook in Twiter. Tako Facebook kot Twiter sta bila sredstvi, s katerimi so se protestniki koordinirali, vendar se je vseskozi od ust do ust dogajal *reality-check*. Datum je bil denimo fiksiran prek Facebooka, napovedana udeležba izjemna, toda navkljub temu so vsi hodili od stanovanja do stanovanja, ulice do ulice, četrti do četrti in od vrat do vrat preverjati resnost in odločnost ljudi. Nedvomno je tovrstna uporaba internetnih tehnologij novost, vendar ni bistvena, tisti, ki vztrajajo na tem poudarku, pa po mojem nočejo ali ne morejo videti tistega, kar je pri egiptovski revoluciji zares radikalno.

Tisto zares novo in tisto, kar bi nam moralo biti zgled, je sprememba strukture političnega delovanja, ki se je pokazala v protestih: egiptovsko ljudstvo je zasedlo ulice in tam ostalo, vse dokler niso bile izpolnjene njegove zahteve. V evropskih in ameriških prestolnicah smo že dolga leta navajeni gledati proteste, ki se začnejo v najboljšem primeru zjutraj in zaključijo zvečer še istega dne. Zgled so resno zagrabili edinole protivladni protesti v Londonu 26. marca, ko se je na trgu Piccadilly Circus in okolici čez dan zbralo na stotine tisoč protestnikov: bolj ko se je bližal večer, več ljudi je prihajalo v center mesta, ko pa je postalo jasno, da protestniki nameravajo po egiptovskem zgledu na licu mesta tudi ostati, je vlada mobilizirala malodane do zadnjega *anti-riot* policaja v državi in protestnike razkropila z nasiljem. Potem pa naj še kdo v Evropi z očitajočim demokratičnim prstom pokaže na arabske diktature, češ tam vlada »policajska država«!

Drugi pomemben zgled, ki je s tem neposredno povezan, je zahteva po menjavi režima. V omenjenih londonskih protestih so na neki točki dogajanja razgrnili transparent s sledečim napisom: »*We want change of regime*.« To je tisto pravo sporočilo, ki bi ga morali aktivisti po vsej Evropi razumeti in vzeti za svojega. Zato pa sem dejal, da razmišljanje po analogijah bolj kot ne uspava: ne gre za to, da v egiptovski (in tunizijski, če smo že pri tem) revoluciji vidimo ponovitev vzhodnoevropske zgodovine, temveč za novost, da je v današnjem času mogoča menjava režima. V Egiptu hočejo parlamentarno demokracijo, saj v njej vidijo možnost vzpostavitve bolj pravične socialne ureditve. Prav, naj poskusijo. Vendar naj to ne odpravlja dejstva, da lahko mi po njihovem zgledu prav tako zahtevamo menjavo režima, kajti z vnovično krizo se je znova izkazalo, da parlamentarno-kapitalistična demokracija ni del rešitve, temveč del problema. Nemogoče? Utopično? Prav nič bolj nemogoče in prav nič manj utopično, kot je bila za egiptovsko ljudstvo revolucija, ki so jo izpeljali.

Tisti, ki menijo, da je egiptovska revolucija s strmoglavljenjem obstoječe vladavine končana, se prav tako kot tisti, ki pravijo, da o revoluciji ne moremo govoriti, dokler ne vidimo vzpostavitve novega reda, motijo. Hannah Arendt je dejala, da ima vsaka revolucija dve fazi: prvo fazo upora in osvoboditve izpod vladajočega jarma ter drugo fazo ustanovitve, torej konstitucije novega reda. Sedaj se v Egiptu dogaja druga faza, v času katere poteka nadvse živa debata na vseh koncih in krajih – od lokalnih skupščin in sedežev novoustanovljenih strank pa vse tja do kafičev in prostorov, ki jih je zasedla gonilna sila revolucije, to so mladinske aktivistične skupine. V osrčju debate: politika sedanosti in prihodnosti, »*kje smo?*«, »*kam naprej?*«, predvsem pa razprava o novem redu, o novi ustavi. Na eni strani zagovorniki vzpostavitve povsem civilnega državnega režima brez šeriatskih primesi, na drugi zagovorniki islamske države, vmes pa kombinacija obojega in strahovi, da se bo zgodil državni udar s strani vojske in da bo ponovno nastopila diktatura.

Menim, da se ne sme nihče bati tega, da bodo »revolucijo ukradli«: dogodka, kakršnemu smo bili priča, ni mogoče izbrisati. Prvič v zgodovini te dežele je ljudstvo zares vzelo stvari v svoje roke, s čimer je postavilo neuničljivi zgled za prihodnje rodove, zgled, ki ga je mogoče povzeti v enem samem stavku, ki zadeva tudi nas: prava oblast je vselej že ljudska, zmožnost političnega delovanja pa je tista, s katero se je mogoče zoperstaviti še tako zacementirani sedanosti in znova odpreti prihodnost. Življenje pač ni vnaprej zrežirana predstava, temveč drama, ki jo na skupnem svetovnem odru pišemo iz dneva v dan sami. X

Poprej so po zaprašenih kairovskih ulicah hodili poklapano z obupom in resignacijo v očeh, sedaj pa po ulicah, trgih in drugih javnih krajih, ki so jim bili poprej odtujeni, hodijo pokončno, odločno, ponosno, saj so jih vzeli za svoje. Poprej si v Kairu na zidovih videl napise izključno vladnega, religioznega ali komercialnega značaja, sedaj pa lahko vidiš grafito, ki jih predvsem mladi slikajo v čast revoluciji in v pozdrav novemu Egiptu in njegovemu ljudstvu.

KODIRANA UTOPIJA, KODIRAN POGLED



Pitaloosie: "Focused Hunter", Dorset 2004

PIŠE **Tjaša Pogačar Podgornik**

Razstava Kodirana utopija:

Od Makrolaba do Iniciative za arktično perspektivo, ki je na ogled v ljubljanski Moderni galeriji, predstavlja genealogijo projekta Makrolab od njegovih začetkov na kasselski Dokumenti 10 pa do trenutne razširitve v Iniciativo za arktično perspektivo (v nadaljevanju IAP). Projekt v svojih desetih letih razvoja odpira različna problemska polja, v sledečem besedilu pa bi se rada osredotočila predvsem na problem samoreprezentacije in na problem reprezentacije »drugega«.

I je v primeru razstave Kodirana utopija inuitska skupnost, s katero IAP sodeluje in katere emancipacijski napor so tudi eno izmed IAP-ovih interesnih področij. IAP sta zasnovala Marko Peljhan in Marko Biederman, njegov cilj pa je »usmeriti pozornost javnosti h kulturnemu in ekološkemu pomenu, ki ga imajo polarna območja za ves svet. Na teh območjih sedaj prihaja do geopolitičnih nasprotij, obenem pa je tu možno nadnacionalno in medkulturno sodelovanje.«¹ Obenem poskuša prek razvoja in aplikacije komunikacijskih struktur in tehnoloških orodij opolnomočiti arktična ljudstva in krepiti razvoj avtonomne kulture, tradicionalnega znanja, znanosti in tehnologije.²

Ob razstavah in projektih, ki se ukvarjajo z nam prostorsko oddaljenimi problematikami, se pogosto zgodi, da ne izvedemo revizije kulturno-zgodovinskega konteksta, v katerega se projekt skupaj z razstavo umešča, prav tako pa zanemarimo nujno refleksijo postopkov, ki jih za doseg svojih ciljev uporablja. Ker so tako umetniški sistem, v katerega se vpenja projekt Makrolab-IAP, institucija, v kateri je predstavljen tako plod zahodne kulture kot tudi postopki delovanja in razstavljanja, ki se jih poslužuje, je nevtralnost pozicije gledalca (zahodnega gledalca), ki bi jo morebiti ob ogledu razstave želel zavzeti, treba negirati z vpeljavo zgodovine zahodnega kolonializma, ki se še danes nadaljuje med drugim tudi na Arktiki.

Kolonialne/raziskovalne ekspedicije so bile od vsega začetka tesno zvezane z razvojem tehnologije (navigacijske, merilne in kartografske naprave, boljše ladjevje ipd.), prek razlaščenja, plenjenja in zaslužnjevanja pa so Evropi prinesle razcvet ekonomije, kulturnega življenja in umetnosti. »Obstaja globoka sokrivda med evropsko visoko kulturno tradicijo in evropskim kolonialističnim plenjenjem sveta,« saj je bila »evropska umetnost kontekstualizirana znotraj matrice [...] kolonialnega in imperialnega širjenja zahodnoevropskih družb.«³ Nadomestljivost človeških življenj (kolonizirancev) je bila zavoljo povečevanja bogastva upravičena z rasno hierarhijo človeških bitij, ki jo je legitimiral pravni pa tudi antropološki diskurz. Prvi z vzpostavitev mednarodnega prava (katerega eden izmed očetov je bil Francisco De Vittoria), ki je ob odkri-

tju Amerike prek kolonialne razlike⁴ artikuliral pravice Špancev (konvistadorjev) do Indijancev. Drugi pa, kot Johannes Fabiana navaja Foster, na lastnem temelju, »mitičnem kartiranju časa na prostora«, ki predvideva, da razporeditev v prostoru reflektira zaporedje v času. Ko sta bila prostor in čas na tak način kartirana drug na drugega, je tamle postal takrat in najbolj oddaljeni (merjeno s kakšnim griniškim vatlom evropske civilizacije) je postal najprimitivnejši.⁵ Predpostavljena linearnost zgodovinskega časa predvideva modernost kot končno točko zgodovine, ki jo je skupaj z evrocentrizmom promovirala nova struktura moči (kolonialnost), ta pa je kot druga plat modernosti vzniknila sočasno z evropsko kolonizacijo Amerike v času renesanse. Razločitev med nami in drugimi pa je omogočila kolonialno razliko, ki z evropskimi epistemološkimi in estetskimi kriteriji diskvalificira ne-evropska znanja in estetske standarde. Navsezadnje pa je (bilo) treba hierarhijo kultur kot konstrukt ohraniti znanstvenih in umetniških diskurzov.

Če naj bi bila razlika med umetnostjo in znanostjo v tem, »da znanost hoče podobe resničnosti napraviti kar se da razvidne, da bi lahko na njihovi osnovi presojala resničnost samo, medtem ko je umetnost nasprotno vzela za osnovo pomanjkanje jasnosti, avtonomnost podob in temu ustrezno nezmožnost podob, da bi ustrezno reproducirale resničnost,«⁶ se naloga umetnosti ni prav nič spremenila, četudi je v procesu dematerializacije umetniškega objekta zavoljo aktivnega vključevanja v procese življenja zapustila prostore umetnosti, da bi sodelovala pri oblikovanju življenja samega in postala aktivnost brez končnega rezultata. »Če življenja ne razumemo več kot naravni dogodek, usodo, fortune, ampak prej kot umetno produciran in oblikovan čas, se življenje samodejno politizira, saj so tehnične in umetniške odločitve glede oblikovanja življenja vselej tudi politične odločitve.«⁷ Vendar pa je treba razločevati med političnostjo umetnosti in umetnostjo kot učinkom neke politike. »Političnost / umetnosti/ je [...] v tem, da je /umetnost/ tista govorica, ki ni mogoča, dokler ni sprejeto [...] Zato političnost /umetnosti/ ni zajeta v vnaprej izdelanih vsebinah, ki bi se jih preneslo vanjo, ampak je strukturna. Ne dogaja se na ravni aplikacije političnih opredelitev na /umetnost/, ampak

na ravni /umetniških/ postopkov.«⁸ Zato je umetnost, odkar deluje v polju biopolitike, lahko umetnost samo »v prelomu s tem, da bi bila [...] učinek neke /bio/politike,«⁹ saj je takšna »aplikacija [...] v končni konsekvenci idealen način depolitizacije.«¹⁰ Le ko reflektira lastne postopke in vzpostavi strukturno razlikovanje od postopkov dominantne biopolitike, se umetnost lahko izogne proizvajanju učinkov v interesu vladajoče politike in prepreči, da bi postala biopolitični instrument za izvajanje moči in oblasti nad človeškimi telesi in življenjem.

Gledalcu taka umetniška aktivnost, ki se zgodi zunaj prostora umetnosti, ni dostopna drugače kot prek umetniškega dokumenta¹¹, saj »je razpršitev umetniških del v mnogoterosti družbenih razmerij vredna le, če je vidna; [...] tako da je produkciji družbenih vezi v javnem prostoru zagotovljena spektakulska umetniška oblika /v galeriji/.«¹² Razstava se poslužuje različnih načinov dokumentiranja aktivnosti, ki jih projekta Makrolab in IAP izvajata zunaj prostorov umetnosti, ter se kaže kot njihova ne-motivirana, objektivizirana reprezentacija. Če je »prevladujoči medij moderne biopolitike [...] birokratsko in tehnološko dokumentiranje« in ni nobeno naključje, »da tudi umetnost uporablja isti medij dokumentacije, ko se hoče nanašati na samo sebe kot življenje«¹³, pa je umetniško dokumentiranje vendar nujno misliti kot umetniški postopek, da bi preprečili instrumentalizacijo s strani vladajoče ideologije. Ker je reprezentacija »proces, prek katerega [...] z uporabo jezika produciramo pomen«¹⁴ in se zato navidez nevtralna (razstavna) dejavnost institucije, kakršna sta galerija ali muzej, izkaže kot ključno sredstvo za proizvajanje vednosti in posedovanje »kulture« drugih¹⁵, se je treba vprašati, kakšne pomeno o inuitski skupnosti posreduje razstava Kodirana utopija.

Naloga umetniške dokumentacije projektov Makrolab in IAP, katere del so tudi razstavljeni tehnološka orodja in pa elementi, prineseni iz inuitske kulture, je pokazati spoj/sožitje med tradicijo (arktičnih ljudstev) in sodobnostjo (zahodne tehnologije). Tega pa lahko pokaže le prek vzpostavitev razlike med novim in starim, ki pa jo pretvori v vrednosti, ko zahodno na Arktiko prineseno tehnologijo razume kot tisto, ki naj bi tradicionalne metode primerno dopolnila/izboljšala

H konstrukciji manjvrednega inuitskega 'drugega' prispeva tudi voziček za otroške delavnice, ki ga je ob razstavi v predverje namestila Moderna galerija. Predlagana dejavnost za otroke z naslovom »Slikajmo kot Inuiti« se poslužuje poenostavljenih reprodukcij inuitskih grafik, ki v tem primeru služijo kot pobarvanke, in tako predstavlja srčiko mehanizma za proizvodnjo stereotipov in njihovo ohranjanje prek vzgoje in izobraževanja. Voziček, skupaj z dejavnostmi kot so »Inuitske igre na zelenici /pred galerijo/, osvetljuje vlogo Moderne galerije (kot inštitucije za proizvodnjo vednosti) pri konstrukciji in vzdrževanju zahodnega pogleda, ki legitimira diskriminacijo.



Kader je vzet iz propagandnega dokumentarnega filma "A Northern Challenge" (Kanada, 1973), ki je predvajan na razstavi.

(da bodo ustrezale sodobnim razmeram, katerim je invazija Zahoda podvrgla inuitsko skupnost), obenem pa Inuitom omogočila vodilno vlogo ali pa vsaj aktivno sodelovanje v procesih spremljanja nevidnih komunikacijskih, migracijskih in meteoroloških mrež, v katere so vpeti. Z razumevanjem zahodne tehnologije kot naprednejše projekt s ponovno vpetlavo kolonialne razlike ohranjanja retoriko modernosti. Čeprav ogroženemu prebivalstvu omogoči dostop do tehnologij in postopkov raziskovanja, opazovanja, nadziranja, merjenja in kartiranja, ki jih uporabljajo velesile v korist geopolitičnih interesov, pa s tem še ne razveljavi matrice oblasti in reda moči kot konstitutivnih elementov teh postopkov z lastno zgodovino v zahodni epistemologiji in zahodnem kolonializmu. Umetniški projekti, »ki sicer ostro kritizirajo in napadajo družbeno moč, oblast in vpliv, vendar pa o družboslovni moči, oblasti in vplivu /postopkov, ki jih uporabljajo/, ne zastavljajo nobenih vprašanj [...] ne spodkopavajo, ampak krepijo oblast, ki jo ima /umetnik/ nad prizoriščem.«¹⁶ Zato je refleksija uporabljenih postopkov nujna tudi v procesu umetniškega dokumentiranja in reprezentacije v galeriji, ki pa jo na razstavi Kodirana utopija zamenja spektakelska dimenzija, ki narekuje, kako naj doživljamo posredovane informacije. Razstava poskuša anticipirati svoj učinek (če naj uporabim Rancierjev izraz) tako, da želi zagotoviti prepričanje gledalcev v pomembnost projekta, še preden bi le-ti uspeli sami spoznati relevantnost njegovih učinkov, kar pa »določeno obliko umetniškega aktivizma zvaža na staro reprezentativno logiko: velikost mesta, ki ga delo zaseda v muzejskem prostoru, je uporabljena kot dokaz realnosti subverzivnega učinka v družbenem redu, kot je nekoč monumentalnost zgodovinskih slik dokazovala veličino knezov, katerih palače so krasile.«¹⁷

Uporabljen vizualni jezik izhaja iz zahodne kulture, natančneje s področja oblikovanja, ki deluje v kontekstu reklamne industrije. Brez refleksije pa se razstava poslužuje tudi metod dokumentarne in satelitske fotografije, ki nas prepričujejo, da verjamemo temu, kar vidimo, in težijo h gotovosti reprezentacije in fiksaciji njenih pomenov. Projekta Makrolab in IAP sta reprezentirana precej konkretno in natančno, medtem

ko inuitsko skupnost in njihovo kulturo na razstavi zastopajo štirje elementi, ki funkcionirajo kot njuni označevalci: zastave, grafike, šotor in grleno petje, od katerih je le za slednjega mogoče z gotovostjo trditi, da izhaja prav iz zgodovine inuitske kulture in ni bil kakorkoli uvožen z zahoda. Nastanek grafik je na primer omogočila šele zahodna intervencija, ki je inuitski skupnosti predstavila koncept grafične delavnice in grafičnih tehnik.¹⁸ Čeprav danes večino grafične obrti poučujejo že izučeni lokalni grafiki, se avtoriteto Zahoda še vedno aktivno ohranja. Zahodna stroka namreč z mehanizmi interpretacije, ki črpajo iz lastne umetnostno-zgodovinske terminologije, selekcije in vrednotenja, grafične opreme za vstop v zahodni umetniški sistem, kjer se na dražbah prodajajo za visoke cene. Navsezadnje pa tudi premetitev grafičnih listov v galerijo, ki je prav tako zahodnoevropski koncept, transformira njihovo vlogo in pomen, saj uokvirjeni in razobešeni na stenah spet ustrezajo zahodnim reprezentacijskim normam. Predstavljene grafike so (zlasti ker predstavljajo preživeto strategijo) prej kot reprezentacija inuitske kulture podreditev imaginacije Inuitov kulturni mašineriji, ki še ohranja zahodno kulturo kot merilo kakovosti.

H konstrukciji manjvrednega inuitskega drugega prispeva tudi voziček za otroške delavnice, ki ga je ob razstavi v predverje namestila Moderna galerija. Predlagana dejavnost za otroke z naslovom Slikajmo kot Inuiti se poslužuje poenostavljenih reprodukcij inuitskih grafik, ki v tem primeru služijo kot pobarvanke, in tako predstavlja srčiko mehanizma za proizvodnjo stereotipov in njihovo ohranjanje prek vzgoje in izobraževanja. Voziček skupaj z dejavnostmi, kot so inuitske igre na zelenici/pred galerijo/, osvetljuje vlogo Moderne galerije (kot institucije za proizvodnjo vednosti) pri konstrukciji in vzdrževanju zahodnega pogleda, ki legitimira diskriminacijo.

Kompletna raznolikost inuitske kulture je prek omenjenih elementov posplošena na primerke, ki predstavljajo nam neznano kulturo in kot taki opravljajo enako funkcijo kot etnografski ekspanati – postanejo predmet preučevanja in zanimanja za tuje navade in s tem, ko gledalcu vsiljujejo antropološki pogled, omogočajo konstrukcijo eksotičnega dru-

gega. Ko se avtorji razstave Kodirana utopija odločijo, da bodo gledalcu pokazali utrinek iz življenja Inuitov, se poslužijo reprezentacije s tradicijo v etnografskih razstavah, ki naturalizira pomen, ki ga posreduje, da bi ga v trenutku in brez težav razbrali ter sprejeli kot resnico. V razmerju med predstavljeno specifičnostjo projekta Makrolab-IAP in posplošenostjo inuitske kulture vztraja klasična struktura interakcije, v kateri odposlanec Zahoda (antropolog/etnograf/raziskovalec/umetnik) nastopa kot individuum, proučevani drugi pa kot etnična skupnost, ki je abstrahirana na lastne značilnosti.

Antropologijo lahko razumemo kot diskurzivno formacijo, katera pa po Foucaultu ne odseva realnosti ali pa zgolj nedoločno označuje objekte, ampak jih konstituira v specifičnem kontekstu v skladu z določenimi relacijami moči. Prav tako antropološki diskurz ne odseva realnih razlikovanj med ljudmi, ampak jih ustvari in izdela na podlagi določene reprezentacije teh razlik, ki pa se spreminja skupaj z antropološkim diskurzom in njegovimi zahtevami po novem tipu dokazov, ki bi ga podprli.¹⁹ Reprezentacija, ki se poslužuje redukcije celotne kulture na značilne elemente, iztrgane iz vsakdanjega življenja, podpira branje, ki le potrjuje stereotipno predstavo, ki jo že goji zahodni gledalec, in prej kot realnost reprezentirane kulture pokaže razmerja moči med tistimi, ki so taki redukciji podvrženi, in tistimi, ki jo promovirajo. Razstava Kodirana utopija ne predlaga alternativnih načinov, kako misliti relacijo med Arktiko in Zahodom, ampak ustvarja konsenz²⁰ ter z usmerjenostjo k razvoju in aplikaciji novih tehnologij išče rešitev v adaptiranju skupnosti na spremembe, ki so ji bile vsiljene. Čeprav je namen projekta opolnomočenje inuitske skupnosti, Inuitom razstava Kodirana utopija prek načina reprezentacije njihove kulture to moč ponovno odvzema.

Seveda ne gre več za reprezentiranje neciviliziranih barbarov, kot za časa evropskega kolonializma. Danes gre za kulturnega drugega, ki je že sprejel zahodno modernost in lahko v njej aktivno sodeluje: izvaja podnebne meritve, lovi s pomočjo GPS-a in kartira svoje ozemlje z brezpilotnim letalom. Razstava ne prikazuje inuitskega emancipatornega boja ali represije, ki jo velesile izvajajo nad njihovimi telesi in življenjskim okoljem.

Kaže to, kako udomačeno sedaj zmerejo sodelovati v naših običajih, ko so končno spregovorili z jezikom Zahoda in spregledali z očesom, ki jim je svoj pogled vsiljeval od prvega srečanja. Zaslepljenost? Nasilje. Ki ne dopušča vprašanja: kako sploh gleda Inuit? X

1 Moderna Galerija, Marko Peljhan Matthew Biederman in sodelavci. Kodirana utopija: Od Makrolaba do Inicitive za arktično perspektivo, obvestilo medijem, 29.marec-8.maj 2011, str. 2

2 Povzeto po <http://arcticperspective.org/>, maj 2011.

3 McEVILLY, Thomas, »Postmodernizem in postkolonialni obrat. Predavanje/ Thomas McEvilly: Mars. Časopis Moderne galerije Ljubljana, VII, 1-2, 1995, str.63.

4 Pojem kolonialne razlike na primeru prakse Francisca de Vittoria in vzpostavitev mednarodnega prava razvije Walter Mignolo, ko razlaga, da je slednje, čeprav je predvidevalo enakost Špancev in Indijancev po Ius Gentium (pravica ljudstva ali narodov), s tem ko je vse etnične raznolikosti med ameriški plemeni združilo pod skupno oznako »Indijanci« že uvedlo rasno klasifikacijo, ki je nadalje omogočila razlikovanje med Španci in Indijanci na estetski in ontološki ravni. V trenutku ko je Vittoria 'ugotovil' da so Indijanci nekako bolj otročji od Špancev in zato potrebujejo njihovo vodstvo, je prek spreobrnitve razlik v vrednosti vzpostavil kolonialno razliko. (v: Mignolo, Walter, »Coloniality. The Darker Side of Modernity«: http://antville.org/static/ml/files/walter_mignolo_modernologies_eng.pdf)

5 Foster, Hal, »Umetnik kot etnograf«: Likovne besede. Revija za likovno umetnost, 63/64, 2003, str. 30.

6 Groys, Boris, »Od umetniškega dela k umetniškemu dokumentu«: Likovne besede. Revija za likovno umetnost, 67/68, 2004, str. 41.

7 Ibid.

8 Komelj, Miklavž, Nujnost poezije, Koper 2010, str. 28-29.

9 Ibid., str. 23.

10 Ibid., str. 15.

11 Za podrobnejšo obravnavo pojma glej Groys, »Od umetniškega dela...«, op.cit., str. 40-43.

12 Ranciere, Jacques, Emancipirani gledalec, Ljubljana 2010, str. 44.

13 Groys, »Od umetniškega...«, op. cit., str. 41

14 Prevedeno iz HALL, Stuart, Representation: Cultural Representations and Signifying Practices, 2009, str.61.

15 Povzeto po Lidchi, Henrietta: The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures, v Hall, Representation..., op. cit., str. 154.

16 Foster, »Umetnik kot etnograf«, op. cit., str.34.

17 Ranciere, Emancipirani gledalec, op. cit., str. 46

18 Grafike, predstavljene na razstavi Kodirana utopija, so nastale v grafični delavnici v Cape Dorset-u, ki obstaja že od leta 1959 in deluje v okviru inuitske zadruge, ki je bila istega leta ustanovljena z asistenco kanadske vlade. Leta 1978 je bila v Torontu ustanovljena veleprodajna tržna sekcija Dorset Fine Arts, ki prodaja inuitske grafike kanadskim, ameriškim in evropskim galerijam, specializiranim za inuitsko umetnost. (Povzeto po <http://www.dorsetfinearts.com/>)

19 Povzeto po Lidchi, Henrietta: The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures, v Hall, Representation..., op. cit., str. 185-186

20 »Konsenz pomeni soglasje med čutom in smislom, se pravi med načinom čutne prezentacije in interpretativnim režimom njenih danosti. Pomeni, da ne glede na razhajanja med našimi idejami in stremljenji zaznavamo iste stvari in jim dajemo iste pomene. Kontekst ekonomske globalizacije vsiljuje tako podobo homogenega sveta, v katerem je naloga vsakega nacionalnega kolektiva prilagoditi se danosti, na katero nima vpliva, tej danosti prilagoditi svoj trg dela in svoje oblike socialne zaščite.« (Ranciere, Emancipirani..., op. cit., str. 43)



SKORAJ SMRTONOSNA IGRA, KI TO NI.



PIŠE Matjaž Juren Zaza ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo

I

Malo se mi je že mešalo. Ostudna stavba mi je grozila in me izzivala. Težko je, če veš, da te notri čaka bazen lačnih somov, mogočnih, tipalkastih, krvoločnih, norih. »Jezus, zakaj nisem našgan, pošteno našgan kot pravi slovenski novinar?« Vse, kar sem zjutraj zaužil, je bila vitaminska tableta, prva vrsta boja proti nevarni bakteriji E. coli. »Šit, nepripravljen, nepripravljen,« sem ječal, kopajoč se v žgoči reki strahu in živčnosti, sam, čisto sam pred to sivkasto trdnjavo moderne inkarnacije uspeha ... Ljubljanska borza. Dom odličnosti. Dom dela. Dom potence. Dom japijev. Dom koke.

Odtalil sem nogi, zmrznjeni v ledeni grozi, in vstopil. »Hejahojla!« je nenadoma zaigralo v meni, nihče ne ve, zakaj. Prozorna, elektronska vrata so se zaprla za menoj, nova, zatemnjena so ostala zaprta pred menoj. Štiri stene. Malo zraka. Nenadoma sem bil ujet v malem (pred)prostoru ljubljanske borze, kjer poleg prozornih sten ni bilo ničesar drugega kot majhen klicni center, ki je štrlel ven iz kosmate preproge. Stopical sem sem ter tja po tem futuristično neprijetnem kvadru, kot kakšen ponirek z zaspano nogo. Čakal sem, kdaj bodo spustili plin, in si odprli vrečko čipsa. Pretekli sta dve minuti. Pretekle so tri minute. Na interkomu je bil zvonec, nanj je kazala rdeča puščica z napisom »Borza«. Pritisnil sem gumb. Hvalabogu se v tistem trenutku pod mojimi nogami ni odprla loputa, ki vodi v podzemne jame, v katerih prebivajo sestradani bivši borzni posredniki, bolj okostnjaki kot ljudje, zavrženi, ker so prekršili brezobzirna pravila trgovanja s papirji, sužnji, ledvicami in umetnimi vaginami, obrobljenimi z bobrovo dlako. Mogoče pa je v trenutku, ko sem stisnil nesrečni gumb, kje v tretjem svetu eksplodirala bomba in je komu odtrgalo jajca, to je vsekakor možno.

Na lepem je iz interkoma planil elektronski glas. Ženski glas. »Borza, želite?« Vrata so ostala zaprta. »Em, želim videti borzo,« sem rekel. Možno, da sem zajecjal. »Trenutek, prosim.« Spet sam. Spet čakanje. Spet stopicanje. Očitno ni kar tako zazreti se v ogromno kolesje uspeha. Temna vrata so se naenkrat odprla, za njimi je stala v črno oblečena čuvajka. Jedra ženska, poštenih bokov, na videz velike moči, a nekoliko plašnega duha. »Kaj pa želite?« »Rad bi videl borzo. Rad bi videl delo, ki poganja vse skupaj. Trgovanje s papirji, kričanje, prerivanje, bržeče številke, magijo...« Med mojim gobcanjem se je prvi paznici neslišno pridružila druga, prav tako oblečena v črno, samo da je bila v krilu in očitno manj plašnega duha. Njen obraz je bil predrzen in oblasten. Prva se ji je spoštljivo umaknila. »Veste,« je poprijela za besedo, »vsega tega tukaj ni.« »A res,« sem rekel. »Kako pa se trguje, kako pa se dela, kje se dogajajo vse te stvari?«

Pokazala je na stopnišče za seboj. »Tukaj gor je hodnik s posameznimi pisarnami. Tam vsak posrednik v svoji pisarni dela na računalniku. To je pravzaprav vse.« »Ahh ...« sem razočarano vzkliknil. Nasmejala se je moji nesreči. Identifikacijska značka se ji je zatresla na joškah. Čez pet minut bo snela značko, z njo pretanjeno sesekljala beli prah in si ga v enem hlastnem šuslu pognala v večjo (desno) nosnico, norica. Potem bo odplavala naprej, po sledi zadnje uspešnice slovenske borze – naraščajoči ceni umazanega spodnjega perila iz Japonske.

Zdaj pa je mežikala vame z očmi morskega psa in nestrpno čakala, da se ponirek-novinar pobere iz neusmiljenega podvodnega kraljestva, kjer ni prostora za mevže in neposvečene. »Kaj pa japiji?« sem izdaval. Mali prostor je v hipu zagrnila tišina ... Ženski sta me nepremično opazovali, jaz pa sem se začel počasi, ritensko umikati ven, na prosto, na veliko igrišče. Lahko bi mi razpraskali obraz ali pa populili ljubavni tepih, polni nebrzdanega adrenalina, kot sta bili. Seveda, zadržani medvedki bi samo branili svojega mladička, svojega boga – pohotno, nenasitno hobotnico, ki prebiva znotraj borze.

Pravzaprav sem se bolj stresel ob misli, ki sta mi jo čarovnici neprostovoljno vsadili kot pasji mikročip, ob tej trpki misli, da ti nad-delovni ljudje, moji ljubi japiji, sami in zapuščeni kot uradniki carske Rusije, cele dneve preživijo klikajoč in drkajoč računalniško miško. In potem gre do domov odmrznit pico in gledat Slovenija ima talent in masturbirat na stare, na VHS posnete porniče. Popolnoma trezni, brez drog, brez bazenov, brez mejnih seksualnih praks, brez vsega tistega sfukanega, cenenega blišča, ki jih dela bizarno znosne za zunanji svet, predvsem pa odporne na nečloveško delovne napore, ki jih morajo za nas vse prestajati dan za dnem. »Ne, ne,« sem se pomiril, spet prost, osvobojeni borze tam na širni, mokri Slovenski cesti. »Kdor išče, ta najde, Matjaž. Še sreča, da si vzel marelo, ker bo kmalu deževalo, Matjaž. Poišči pravega slovenskega japija, Matjaž, in pokazal ti bo divji, divji svet, pravi poslovni svet onkraj slovenskega psiha ...«

II

Spomnil sem se, kaj mi je pred desetimi minutami rekla svečenica ljubljanske borze z obrazom morskega psa: »Večina trgovanja, ki ga opisujete, se vrši v borznoposredniških hišah, veste.« In ker so poslovalnice posredniških hiš okoli materske borze raztresene kot njeni (pre)številni sestradani

pankrti, ki jih je s svojim radodarnim vlačuganjem skotila na svet, sem brez težav našel prvo in jo takoj brezsravno posilil s svojo vulgarno prisotnostjo. Glavnega japija sem mislil povprašati o sladkem okusu uspeha, ki sledi nečloveškim etapam tega stresnega dela, dela vizionarjev in matematičnih genijev, dela kupovanja in prodajanja deležev podjetij in ostalih koristnih ekonomskih abstrakcij. A namesto mladega, lepega, izklesanega, urbanega, zadrogiranega uspešneža je za pultom na računalniku obupano slonel plešasti starec tenkih, brezbarvnih ustnic. »Kaj lahko storim za vas?« je naveličano vprašal in se mi zazrl v oči, s pogledom, upajočim na čim prejšnjo upokojitev, pomešanim s smrtnim strahom pred možnostjo, da bo na njegovem nagrobniku nekoč pisalo: »Tukaj počiva Janez Medved, človek, ki je svoje življenje posvetil bolj ali manj uspešnemu trgovanju z nekakšnimi papirji.« Zgonjeni starec se mi je tako zasmilil, da sem samo zamrmral nekaj nerazumnega, pograbil reklamno zloženko z mize in spizdil ven.

»Kul je, plan B.« Plan B je pravzaprav standardna, v polblaznelih razmerah legitimna novinarska praksa zasledovanja neznanih subjektov po mestu. Tokrat japijev. To razburljivo početje je opravičljivo z družbeno pomembnostjo cilja in cilj »življenje najbolj delovnih ljudi v državi – japijev« je prav gotovo vreden žrtvovanja nekaj ubogih, preperelih novinarskih etičnih standardov. Navsezadnje velja spomniti, da politiki današnjega dne niso nič drugega kot (ne)posrečeni in grši, tako v vsebinskem kot v stilističnem smislu, wannabe japiji.

Postopajoč v okolici borze, sem ga kmalu ugledal, sladkega japija dišečega. Visokega, v poznih dvajsetih, s črno aktovko v roki, urejeno frizuro in fino, sivkasto obleko. Samozavestno je stopil iz Banke Koper in z dolgimi koraki in ajfounom v roki prečil ulice, kakor da je mesto njegovo. To je bil človek, ki je delal cele noči, zato si je tudi upravičeno jemal zasluženi kos pogače v prozaičnem kraljestvu povprečnih ljudi, ki za razliko od njega niso ustvarjali nikakršne dodane vrednosti. Mlad japi je zavil v drogerijo. Gotovo bo kupil osem škatel kondomov, ravno toliko, da pride skozi tekoči mesec, prekleti bik potentni, nakokirani. Sledil sem mu in se skrtil med izdelki za čiščenje intimnih predelov. »Vam lahko kako pomagam?« je vprašala gospa v belem in me prestrašila kot hudirja. »Ne, hvala!« sem živčno zavpil. Medtem si je japi skrbno ogledoval police, kot bi na sebi nosile ustekleničen eliksir večne mladosti v kombinaciji z napačnim nemotene dosmrtno erekcije. Tip se je pol ure svaljal po obupno sterilni trgovini, na koncu, na robu moje klinične smrti pa kupil en kos mila (vonj: kokos). »Okej. Samo zdaj pa bo,« sem si rekel, »zdaj se pa začena japijevska norija.« Ampak nesrečnik je s svojo plastično vrečko z milom zavil naravnost v najbližji Merkator in tam nakupil belega kruha (štruca), škatlo kosmičev (koruznih), mleko (3,5 maščobe) in sekret papir (troslojni). Potem je ves vesel s temi svojimi nemarnimi punkeljni poskočil proti avtobusni postaji. Mirno je počakal na avtobus številka 12 (smer Vevče) in se odpeljal ... Vevče! Kateri japi živi v Vevčah? Tega človeka si nisem mogel več predstavljati kot poslovnega velikana, kolosa poguma in drznosti, ki si za zajtrk po mrzlih makaronih, ki so ostali od sinočnje večerje, posuje pest spida, nato pa po razburljivem 12-urnem šihu, polnem samomorilskih odločitev in napetih poslovnih trenutkov, odrzri domov in z glasnim treskom vstopi v svoj okusno in minimalistično opremljen dom, pri tem pa zavpije: »Draga, danes sem pošteno pojebal nekaj svojih konkurentov in prodal nekaj zares ničvrednih papirjev!« V tistem trenutku krasna mlada gospodinja iz rok izpusti dišečo ponev, polno slastne vroče pite z gozdnimi sadeži, odvzre predpasnik, priteče do svojega moža in navdušeno skoči nanj: »Oh dragi, veš kako me tvoje uspešno mešetarjenje s papirji rajca! Dajva, vzemiva malo norih gob in se s tvojim BMW-jem odpeljiva do Ravbarkomande, kjer si me boš pri 220 km/h strastno jemal med vožnjo!«

Ah ne, ta človek je po osemurnem ždenju za računalnikom odšel domov, v neokusno betonsko bajto v Vevčah, zložil živila v hladilnik, odmrznil pico in se namestil na kavč, pripravljen na novo dozo Slovenije, ki ima talent.

III

Ko se človek-novinar znajde v slepi ulici, ima na voljo dve poti: lahko se dela, da ni nič narobe, in se potuhne v kakšni samoposiljevalni, kretenski dejavnosti, na primer v spomladanskem čiščenju stanovanja. Lahko pa popolnoma zavzre svojo nalogo in, v resnici sicer polomljenega ega, na ves glas razglaša, da je bil cilj naloge tako ali tako bešen in se nazadnje, nezmožen v sebi nositi ta konflikt, pogubi v žgani pijači/bezničenju. Sam sem se po pogorišču, ki ga je v moji percepciji pustila lastna izkustvena demitologizacija navidezno nadčloveško delavne in privlačno sfukane populacije japijev, že nagibal k drugi možnosti. Potem pa mi je moj dragi urednik zadnji trenutek ponudil tretjo možnost – predočil mi je društvo mladih uspešnežev, očitno cvetočih kot mlade breskvice, odločnih ohraniti žlahtno tradicijo japijevstva v vsem njemem psihopatskem sijaju. Oziroma z besedami, zapisanimi na njihovi spletni strani: *Zavod Ypsilon združuje mlade med 20. in 30. letom. S povezovanjem, izobraževanjem in sodelovanjem prispeva*

k dvigu ravni zavesti vsakega posameznika in družbe ter k tesnejšemu sodelovanju medgeneracij. Fakin šiiiiat, to je bila bomba, prava Hirošima moje mrtve zgodbe, pograbil sem telefon, se slovesno oblekel v maturantsko obleko, pogledal, če imam kje kakšno cigareto ali še boljše cigaro, (nisem je imel) in poklical Blaža Ravnikarja, izvrstnega mladeniča, predsednika društva Ypsilon. Končno mi bo lahko nekdo v živo potrdil, da je slovenski svet biznisa tako čudovito brezobziren kot ameriški, samo malo bolj prežet s folklornimi motivi in cenejšo koko. Blaž se mi je hvalabogu javil in mi sporočil, »da je trenutno izredno zaposlen in da naj mu vprašanja pošljem po mailu«. Dober poba. Delaven poba. Dober znak od dobrega, delovnega poba. Novi japiji so digitalni japiji. Hitro sem sestavil nekaj cenjenih vprašanj, saj je vseeno, veliko razodetje o vsem skupaj bo tako ali tako prosevalo skozi odgovore, skozi odnos – ne glede na moje idiotska vprašanja. Blaževe odgovore sem dobil naslednji dan, ves zaliman od štirinajsturnega spanca.

Zaza: Kaj je uspeh?

Blaž: *Uspeh je zelo relativna stvar in vsak izmed nas si ga predstavlja na svoj način. Zame osebno in za ekipo Zavoda Ypsilon je uspeh, da lahko pomagamo človeku, delamo tisto, kar nas veseli, da preživimo svoj čas v dobri družbi in da imamo ob sebi ljudi, ki jim ni vseeno. Verjamem pa, da veliko mladih in tudi starejših uspeh enači z »dolžino« avtomobilov in jaht.*

Zaza: Kaj je biznis? Je biznis bolj podoben brezobzirni tekmi ali prijaznemu, skupnemu sestavljanju puzzla?

Blaž: *Verjamem in verjamemo v puzzle, v sodelovanje. Samo skupaj bomo lahko naredili več. Večna kapitalistična tekma, maksimalizacija dobička in zniževanje stroškov za vsako ceno so nas pripeljali v situacijo, kjer smo in čas je za nove pristope v poslovnem svetu. Če si inovativen ter počneš tisto, kar te veseli, lahko tekmuješ le sam se seboj.*

Zaza: Kakšen je cilj vašega društva, mladih uspešnežev nasploh?

Blaž: *Dosežen je stalno, iz dneva v dan, ko se zvečer uzrem nazaj in vidim, da smo naredili nekaj dobrega. Največji uspeh pa bo, če bodo naši člani živeli po merilih, bili dobri ljudje, razumeli napredek, družbo in to, da je treba sočloveku pomagati.*

Zaza: Na eni strani imamo mlade uspešneže, ki se včlanjujejo tudi v vaše društvo – kdo pa so neuspešneži in kaj so njihove značilne karakteristike?

Blaž: *Če je uspeh to, kot ga razumemo mi, so za nas neuspešni tisti, ki ne pomagajo sočloveku, ki egoistično gledajo samo nase, apatično ignorirajo okolico ter so družbeno neodgovorni.*

Zaza: Ali je med mladimi uspešneži vsled dela in stresa prisotna povišana uporaba drog, na primer kokaina?

Blaž: *Tega v naših krogih nisem zasledil, verjamem pa, da se to dogaja tudi pri starejših. Pri nas se v ta namen igra ročni nogomet v pisarni.*

Zaza: Ali je Ameriški psiho med mladimi slovenskimi uspešneži najbolj priljubljena knjiga/junak?

Blaž: *Dvomim. Osebno raje berem Yunusa – Novemu kapitalizmu naproti ali pa v roke vzamem kakšno knjigo o osebni rasti. Mislim, da bi se s tem strinjali tudi moji kolegi.*

Zaza: Ali se pripadniki vašega društva med seboj oklicujejo z oznako »japi«?

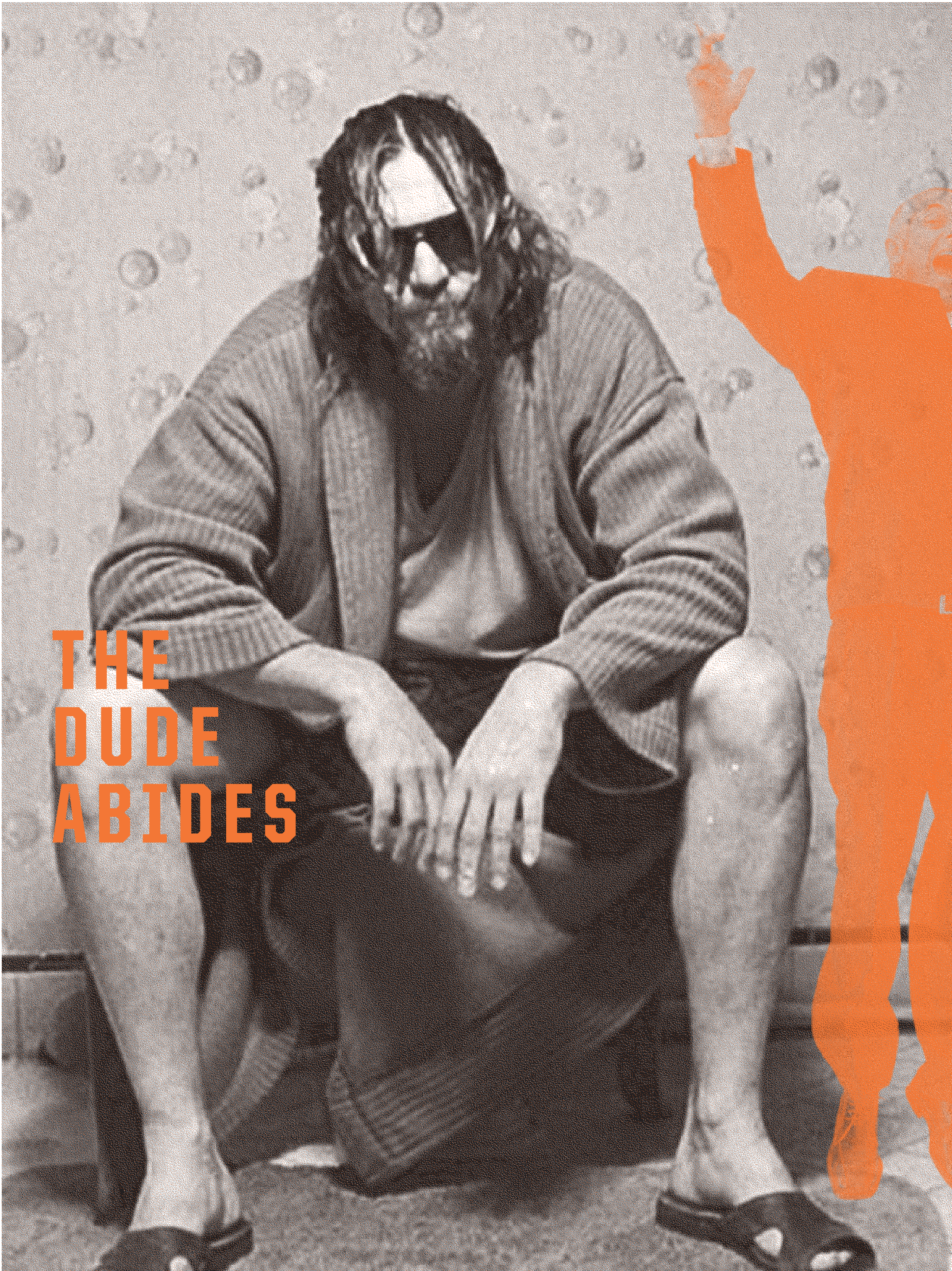
Blaž: *Nisem še slišal, da bi član člana poklical tako. So pa mnogi ponosni, da so ypsilonovci.*

Zaza: Kako bi se lahko sam priključil vašemu društvu, čeprav nimam pojma o poslovnem svetu in nobenih vidnih dosežkov na tem (ali kateremkoli drugem) področju?

Blaž: *Pišite nam, povejte, zakaj bi prišli, kaj si želite in kaj lahko naredimo skupaj. Zagnanost, ideje in dobra volja so velikokrat boljše kombinacija kot le znanje ali pretekli dosežki. Pri nas se je še vsak počutil dobrodošlega.*

Prebral sem odgovore, odšel na sekret, odtočil in še enkrat prebral odgovore. Kristus, nekaj ni bilo v redu. In potem ...Velik val ozaveščene tesnobe nastale praznine. In mentalne kastracije. Mladi uspešneži so poteptali še svoj zadnji zgodovinski spomenik, zadnjo nado japijevske parade ponosa. V odgovorih ni bilo nobene koke, nobenih dragih oblek, nobene krvoločnosti, nobene enovrstičnice o odrešitvenem potencialu denarja, nobene norosti ... Niti kakega rahlega namiga, ki bi nakazoval kakršnokoli zarotniško pomenljivost ... Kakopak je povsem možno, da je to javna plat, da se ves glamurozen cirkus grešne naslade vrši pod površjem, ki je navadnim smrtnikom nedostopno, nekako tako kot vstop v borzo. Ker če ne, pri moji veri, kaj poleg birokratsko brezvezne narave dela, njegove obče nesmiselnosti in dolgočasnega pohlepa sodobnim japijem sploh še ostane? To je šele prava norost, takšna, ki zares požene srh gor po hrbtenjači.

Nazadnje sem ugasnil računalnik, slekel maturantsko obleko in šel v zamrzovalnik iskat zamrznjeno pico. Dobra bo ... X



**THE
DUDE
ABIDES**